

Diplomová práce

Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu. Případy kulaků nuceně vystěhovaných do oblasti Frýdlantu v Čechách.

Studijní program:

N7105 Historické vědy

Studijní obor:

Historie

Autor práce:

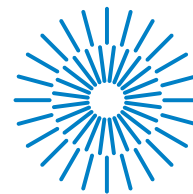
Bc. Milan Votava

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu. Případy kulaků nuceně vystěhovaných do oblasti Frýdlantu v Čechách.

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Milan Votava
<i>Osobní číslo:</i>	P19000957
<i>Studijní program:</i>	N7105 Historické vědy
<i>Studijní obor:</i>	Historie
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je na základě analýzy pramenů, jejich komparaci a syntézy s poznatky získanými z odborné literatury zrekonstruovat životní osudy samostatně hospodařících zemědělců a jejich rodin, které byly v rámci procesu násilné kolektivizace v Československu nuceně vystěhovány do oblasti Frýdlantu v Čechách. Vedle tradičních pramenů archivní povahy (především materiály uložené v Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek a v příslušných oblastních a okresních archivech) bude aplikována metoda orální historie. Tímto krokem se zároveň otevře cesta k rodinným archivům. Historiografií nebyla těmto kauzám doposud věnována větší pozornost.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

čeština

Seznam odborné literatury:

Prameny

Archiv bezpečnostních složek, Praha
Archiv kanceláře prezidenta republiky, Praha
Moravský zemský archiv, Brno
Národní archiv, Praha
Rodinné archivy odsouzených
Rozhovory s pamětníky ? metoda orální historie
Slovenský národní archiv, Bratislava
Státní okresní archiv Jihlava
Státní okresní archiv Liberec
Státní okresní archiv Znojmo
Ústav paměti národa, Bratislava
Vojenský ústřední archiv, Praha

Literatura

BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010, 635 s. Testis. ISBN 978-80-87377-05-5.
BLAŽEK, Petr, Jaroslav ROKOSKÝ, Libor SVOBODA, Martin TICHÝ a Jiří URBAN. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu = half a century of persecution of the peasant estate*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016, 143 s. ISBN 978-80-87912-44-7.
HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: právně normativní pohled*. Praha: Vladimír Lelek, 2013, 311 s. ISBN 978-80-904837-4-3.
JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhnání sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008, 331 s. Moderní dějiny. ISBN 978-80-7021-902-7.
JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001, 252 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. ISBN 80-7285-010-5.
KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960)*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, Část druhá, Venkov, 467 s. Česká společnost po roce 1945, sv. 9. ISBN 978-80-7285-155-3.
ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013, 473 s. ISBN 978-80-87211-96-0.
RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnaní: akce "Kulak" : zločin proti lidskosti!*. Česko: Miloslav Růžička, 2008, 479 s. ISBN 978-80-254-6522-6.
RŮŽIČKA, Miloslav a Tomáš RŮŽIČKA. *Vyhnaní II: akce "Kulak" : zločin proti lidskosti!*. Česko: Miloslav Růžička, 2011, 431 s.
SANDERS, Irwin. *Collectivization of agriculture in Eastern Europe*. Kentucky: University Press of Kentucky, 2014, 224 s. ISBN: 978-0813154268.
URBAN, Jiří. *Kolektivizace venkova v Horním Polabí: od fenoménů k aktérům a jejich motivacím*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, 348 s. ISBN 978-80-246-3615-3.
VOTAVA, Milan. *Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu – případ kulaka Františka Votavy*. Liberec: Technická univerzita Liberec, 2019, 51 s.

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání práce:

16. prosince 2019

Předpokládaný termín odevzdání: 16. prosince 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 16. prosince 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří se na vzniku této diplomové práce podíleli. V první řadě děkuji své vedoucí Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D., které vděčím za podnětné připomínky k textu práce. Dále děkuji všem rodinným příslušníkům sedláků vysídlených na začátku 50. let do oblasti bývalého okresu Frýdlant, kteří mi byli ochotní poskytnout nejenom cenná svědectví, ale též dochované dokumenty a fotografie jejich příbuzných. Velký dík zaslouží i zaměstnanci archivních institucí a obecních a městských úřadů nejenom v České republice, ale i na Slovensku. Závěrem děkuji své rodině a přátelům za neskutečnou podporu a trpělivost v průběhu bádání a samotného psaní práce.

Anotace:

V období po druhé světové válce docházelo v Československu k pozvolným kolektivizačním tendencím v zemědělství, které bylo klíčovou složkou státního hospodářství. Naplno se tempo kolektivizace rozjelo se změnami způsobenými převzetím moci Komunistickou stranou Československa v únoru 1948 a zvláště pak s počátkem zakládání Jednotných zemědělských družstev o rok později. S tímto procesem šla ruku v ruce i perzekuce odpůrců kolektivního hospodaření, z níž za nejvýraznější zásahy lze považovat babické události v roce 1951.

Cílem práce je analýza konstrukce politických procesů se skupinou soukromě hospodařících sedláků, vysídlených v rámci takzvané Akce K („kulak“) do oblasti bývalého okresu Frýdlant v Čechách. Vůbec poprvé budou tyto případy a jejich okolnosti podrobně zpracovány.

Klíčová slova:

Akce K, Frýdlantsko, Jednotné zemědělské družstvo, Kolektivizace, Kulak, Politický proces, Státní bezpečnost, Venkov, Vysídlení

Annotation:

During the time after the end of World War 2, collectivization tendencies in the agriculture sector in Czechoslovakia, which was a vital segment of the state economy, occurred. The tempo of the collectivization fastened with the changes associated with the Communist Party of Czechoslovakia taking power in February 1948, especially with the establishment of agricultural cooperative farms the year after. Hand in hand with this process also went the persecution of collective farming dissenters. The well-known intervention was the Babice incident in 1951.

This diploma thesis analyses the construction of political trials with privately farming peasants resettled to the former Frýdlant district area. For the first time, those cases will be described in detail.

Keywords:

Action K, Frýdlant district, Agricultural Cooperative Farm, Collectivization, Kulak, Political Trial, State Secret Police, Country, Resettlement

Obsah

1.	Seznam použitých zkratk	11
2.	Úvod	12
3.	Kritika pramenů a literatury	15
3.1.	Prameny	15
3.2.	Literatura	18
4.	Kolektivizace zemědělství v zemích východního bloku	21
4.1.	Sovětský svaz	21
4.2.	Albánie	27
4.3.	Bulharsko	28
4.4.	Jugoslávie	30
4.5.	Maďarsko	31
4.6.	Německá demokratická republika	33
4.7.	Polsko	35
4.8.	Rumunsko	37
5.	Československo na cestě ke kolektivizaci	41
6.	Personální a územní vymezení jednotlivých kauz	64
6.1.	Kolektivní hospodaření v bývalém okrese Frýdlant	64
6.2.	Andělka	70
6.2.1.	Hanauer Bedřich	71
6.2.2.	Basař Václav	72
6.2.3.	Koudelka Karel	73
6.2.4.	Váňa Václav	75
6.3.	Arnoltice	77
6.3.1.	Božik Ján	77
6.4.	Bulovka	80
6.4.1.	Průcha František	81
6.4.2.	Lupták Pavol	82
6.4.3.	Doša Štefan	84
6.4.4.	Šírek František	85
6.5.	Dolní Oldřiš	87

6.5.1.	Svoboda František	87
6.5.2.	Urbánek Josef	89
6.6.	Dolní Řasnice.....	92
6.6.1.	Klepáček Eduard.....	93
6.6.2.	Binder Emanuel	95
6.7.	Kunratice.....	97
6.7.1.	Senko Juraj.....	99
6.7.2.	Melich Ondrej	100
6.7.3.	Robovský Josef.....	102
6.7.4.	Rerich Ján	104
6.7.5.	Jombík Ján	105
6.7.6.	Dohnal František.....	107
6.7.7.	Votava František.....	109
6.7.8.	Červenka František	111
6.7.9.	Nečesal Antonín.....	112
6.8.	Lázně Libverda	115
6.8.1.	Koch Jindřich.....	115
6.9.	Peklo	118
6.9.1.	Tomášek Josef	118
6.10.	Raspenava	121
6.10.1.	Půlpán Václav	122
6.10.2.	Soukup Josef.....	123
6.10.3.	Řehoř Vojtěch.....	125
6.11.	Vysídlení na Frýdlantsko	127
6.12.	Život po vysídlení	133
7.	Závěr.....	140
8.	Seznam pramenů a literatury	143
8.1.	Prameny	143
8.1.1.	Archivy	143
8.1.2.	Korespondence.....	144
8.1.3.	Kroniky	144
8.1.4.	Matriční záznamy	144
8.1.5.	Paměti a vzpomínky	144

8.1.6.	Rozhovory (Orální historie).....	145
8.1.7.	Zákony	145
8.2.	Literatura.....	146
8.2.1.	Periodika a časopisy	150
8.2.2.	Závěrečné práce	151
8.3.	Internetové zdroje	151
8.3.1.	Příspěvky v odborných časopisech.....	151
8.3.2.	Internetové databáze	152
9.	Seznam příloh.....	153

1. Seznam použitých zkratek

ČSSS – Československý státní statek

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

Kčs – Koruna československá

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Městský národní výbor

ONV – Okresní národní výbor

NKVD – Národnjy komissariat vnutrennich děl (Lidový komisariát vnitřních záležitostí)

SED – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Jednotná socialistická strana Německa)

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

StB – Státní bezpečnost

UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Administration (Správa spojených národů pro pomoc a obnovu)

ÚNZ – Útvar nápravných zařízení

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

2. Úvod

Převzetím moci v Československu Komunistickou stranou Československa dne 25. února 1948 vyvrcholil proces, který započal ještě před skončením druhé světové války. Lidé napojení na tuto politickou stranu profitovali z nově nabyté pozice, kdežto jiní stáli přesně na opačné straně. Nastolený režim od počátku tvrdě postupoval proti reálným i potenciálním hrozbám ve společnosti, které představovaly různé skupiny obyvatelstva. Mezi ně patřila například politická opozice, tedy členové nekomunistických stran, více či méně významné vojenské osobnosti, zvláště pak někteří účastníci zahraničního i domácího protinacistického odboje, kteří se podíleli nebo jen teoreticky mohli podílet na formování nových odbojových formací, představitelé církve, soukromě hospodařící zemědělci a další.

Poslední zmínění, soukromě hospodařící zemědělci, se kvůli nově nastalým změnám v zemědělství a kvůli jejich často veřejné kritice nových poměrů ocitli na seznamu nepřátel komunistického režimu. Tyto osoby totiž patřily ve svých obcích mezi uznávané autority, za což mohl nejenom jejich po pokolení budovaný, ostatními zpravidla respektovaný vztah k půdě, ale často též postavení a role v obecním životě. Sedláci a rolníci byli politicky i spolkově veřejně činní lidé. Nezřídka půjčovaly vlastní moderní zemědělskou techniku méně bohatým zemědělcům a dávali práci svým sousedům, za což si vysloužili nejenom již zmiňovaný respekt, ale též popularitu mezi ostatními. Jednalo se o lidi sečtělé, s všeobecným přehledem. Orientace v politickém prostředí a do veřejného prostoru pronikající zprávy o kolektivizaci československého zemědělství nenechávaly, zcela oprávněně, soukromé zemědělce v poklidu. Právě jejich odmítavý postoj k zakládání družstev sovětského vzoru se stal jedním z hlavních důvodů následné perzekuce.

Proces kolektivizace zemědělství v Československu postihl tisíce zemědělců a desetitisíce jejich rodinných příslušníků. Patřila mezi ně i necelá třicítka rodin vysídlená do oblasti bývalého okresu Frýdlant v severních Čechách, které zasáhla takzvaná Akce K („kulak“) a s ní spojené vykonstruované politické procesy v první polovině 50. let.

Text této závěrečné práce je řazen tematicky s důrazem na časovou chronologii jednotlivých kapitol. V první části jsou v krátkosti nastíněny postupy kolektivizačních vln v jednotlivých zemích bývalého východního bloku, se zřetelem na situaci v Sovětském svazu, a to pro zařazení tématu kolektivizace v Československu do širšího dobového kontextu. Následující kapitoly se věnují obecné situaci na území Československa se snahou hlubšího dějinného nástinu z důvodu akcentace důležitosti po staletí budovaného vztahu hospodářů k rodinné půdě a majetku do období po převzetí moci v zemi komunistickou stranou. Hlavní důraz je kladen na personální vymezení všech odsouzených sedláků s cílem alespoň stručného popisu zahájení jejich stíhání, odsouzení, výkonu trestu, perzekuce a vysídlení rodin do oblasti Frýdlantského výběžku. V těchto kapitolách je kladen důraz i na jednotlivé obce, do kterých byly rodiny vystěhovány, a situaci v nich. Závěrečné kapitoly jsou věnovány životu rodin po vysídlení. Jednotlivé části jsou doplněny o autentické vzpomínky pamětníků.

Při zpracování tohoto odborného textu bylo užito základních metod práce historika, a to analýzy, syntézy a komparace historických pramenů s informacemi z odborné literatury. Za stěžejní publikaci pro pochopení tématu kolektivizace zemědělství v Československu je považována kniha historika Karla Jecha *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*.¹ Dále pak například publikaci *Akce „K“: vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech* od kolektivu autorů Blažek, Jech, Kubálek², a to kvůli uveřejněnému seznamu sedláků, kterých se tato akce přímo týkala. K dalšímu doplnění posloužily publikace a odborné články uvedené v seznamu literatury v závěru této práce.

Téma práce nebylo dosud podrobněji odborně zpracováno, proto hlavní těžiště výzkumu leželo v získávání a analyzování historických pramenů. Kromě materiálů nacházejících se v různých fondech Národního archivu v Praze, Archivu bezpečnostních složek v Praze, Archivu Zboru väzenskej a justičnej stráže v Leopoldově, Státním oblastním archivu v Třeboni, Státním okresním archivu

¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

² BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5.

v Liberci, Státním okresním archivu v Moravských Budějovicích a matričních záznamů jednotlivých obcí, bylo využito ve značné míře i rodinných archivů většiny z vysídlených rodin z České republiky a Slovenska. Nesmírně důležitým zdrojem jsou nahrávky rozhovorů, vedené formou orální historie, a korespondence s přímými účastníky vysídlení nebo jejich pozůstalými.³

³ Kompletní seznam pramenů a literatury je uveden na konci závěrečné práce.

3. Kritika pramenů a literatury

3.1. Prameny

V průběhu shromažďování archivních pramenů k osobám vysídlených v rámci Akce K („kulak“) do oblasti bývalého okresu Frýdlant jsem navštívil celou řadu archivních institucí. V první řadě se jednalo o Národní archiv v Praze, kde jsou ve fondu Správa sboru nápravné výchovy⁴ uloženy materiály ke všem osobám vysídleným z území dnešní České republiky. V některých případech se dochovaly prameny i v dalším z fondů, a to Nejvyšší soud Praha.⁵ K osobám vysídleným z území dnešní Slovenské republiky se veškeré získané materiály nacházely ve fondu Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“)⁶ v Archivu Zboru väzenskej a justičnej stráže v Leopoldově. Všechny tyto materiály obsahovaly podrobnosti o odsouzení daného soukromého zemědělce, okolnosti rozhodnutí o vysídlení „rodinného celku“,⁷ počet vysídlených osob, zprávu o průběhu vysídlení, v některých případech i kopie rozsudků soudů a další archiválie. Část informací obsažených v některých z těchto dokumentů, zvláště pak personálie jako data narození a počet vysídlených osob, ne vždy odpovídala skutečnosti, což bylo zpřesněno materiály z rodinných archivů.

Za rozšiřující materiály k výše uvedeným považuji ty, získané z fondů Archivu Kanceláře prezidenta republiky,⁸ Archivu bezpečnostních složek v Praze, Státního oblastního archivu v Třeboni a Státních okresních archivů v Jindřichově Hradci, Liberci a Moravských Budějovicích. Zvláště díky probádání fondu Okresní soud Moravské Budějovice⁹ se podařilo získat většinu trestních spisů k osobám vysídleným právě z okresu Moravské Budějovice, kterých bylo v rámci

⁴ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy.

⁵ Národní archiv, fond Nejvyšší soud.

⁶ Archiv Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“).

⁷ Pojem rodinný celek se vyskytuje v řadě dobových pramenů i odborné literatuře jako označení pro skupinu osob, která byla nebo měla být v rámci Akce K „kulak“ přesídlena z původního bydliště do nové lokality. Nejednalo se výhradně o členy nukleárních rodin, ale často též vzdálené příbuzné, osvojení, partnery nebo pracovníky při hospodářství, kteří se v době přípravy prováděcích podkladů nacházeli na daném hospodářství. Protože se jedná o dobový termín, je stejně jako další dobové termíny vždy uveden v uvozovkách. Pozn. autora.

⁸ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR

⁹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice.

Frýdlantska nejvíce. Ve fondech jednotlivých obcí na Frýdlantsku, uložených ve Státním okresním archivu v Liberci, se nacházely doplňující informace k životu rodin po vysídlení.

K uvedeným archivním pramenům však bylo nutné přistupovat kriticky, protože vznikaly v období po únoru 1948 a prostředí bezpečnostních orgánů a komunisty ovládaných Městských a Okresních národních výborů. Ve stejné míře bylo nutné obezřetně přistupovat ke svědectvím pamětníků, vzhledem k dlouhé době uplynulé od událostí politických procesů a vysídlení jich samotných nebo jejich příbuzných. Důležitým aspektem, se kterým bylo nutné pracovat, je i můj příbuzenský vztah k jedné z vysídlených uvedených v této práci.

Některé informace jsem konzultoval též se zaměstnanci obcí a měst, které měly spojitost s vysídlenými rodinami. Ti mě nechali pracovat s některými veřejně dostupnými matričními záznamy a kronikami, čímž se podařilo doplnit například důležité informace o místech narození a úmrtí těchto osob. Velmi ochotně mi také zprostředkovali kontakt s pozůstalými, místními pamětníky nebo kronikáři.

Za zásadní považuji materiály dochované v archivech rodin vysídlených na Frýdlantsko. Uvedené materiály daly podrobněji nahlédnout nejenom do průběhu odsouzení a vysídlení, ale též do života těchto lidí před a po zmíněných událostech. Jednalo se nejenom o písemné dokumenty, ale též fotografie. Hlavní výhodou těchto dokumentů je možnost komparace s materiály z archivních institucí, díky čemuž se podařilo zpřesnit, eventuálně vyvrátit, některé v nich obsažené údaje. Další rodinné materiály zase dodaly strohým úředním záznamům jistou lidskost.¹⁰

Díky možnosti setkání s pamětníky a pro dodání autentičnosti některých částí této závěrečné práce jsem též zaznamenal řadu osobních svědectví, a to pomocí metody orální historie.¹¹ Rozhovory probíhaly buďto během osobních schůzek, nebo přes telefonické rozhovory a videohovory. V rámci možností,

¹⁰ Výčet rodinných archivů je uveden na konci závěrečné práce.

¹¹ Více o metodě orální historie v: VANĚK, Miroslav, MŮCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5.

daných hlavně velkými vzdálenostmi, jsem se s pamětníky snažil setkat opakovaně, aby došlo k doplnění či zpřesnění informací. Téměř všichni respondenti, i přes značnou citlivost probíraných témat, odpovídali ochotně na všechny mnou pokládané otázky.¹²

Některým osobním setkáním a tím pádem i záznamu ústního svědectví zabránila buď již zmiňovaná vzdálenost od pamětníka, nebo omezená možnost práce s výpočetní technikou. Z toho důvodu jsem některé pamětníky kontaktoval pomocí písemné korespondence. Předem připravené otázky jsem zaslal jako přílohu dopisu a pamětník zpět zaslal své odpovědi na ně. Nezřídka k odpovědím byly připojeny i dobové fotografie a materiály spojené s odsouzením a vysídlením.¹³ Některé ze získaných či zapůjčených fotografií jsou umístěny na konci práce v podobě příloh.

Závěrem kapitoly je vhodné krátce zmínit i průnik tématu kolektivizace do beletrie. Nejznámějším románovým dílem z prostředí venkova je *Selský baroko*¹⁴ Jiřího Hájíčka, odehrávající se v oblasti jižních Čech. Ten ukazuje, že za motivem pro postih sedláků mohly stát zcela malicherné události. Pravděpodobně nejnovějším příspěvkem tohoto typu je román *Děda*¹⁵ od Jana Nováka, na jehož pozadí se výrazně promítají autorovy vzpomínky z raného dětství u dědečka, kterého kolektivizace zemědělství a poměry na vsi té doby zcela zlomily.

Celkový seznam použitých pramenů je uveden na konci této závěrečné práce.

¹² Výčet rozhovorů je uveden na konci závěrečné práce.

¹³ Výčet korespondence s pamětníky je uveden na konci závěrečné práce.

¹⁴ HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*. Brno: Host, 2005. ISBN 978-80-260-7447-2.

¹⁵ NOVÁK, Jan. *Děda*. Praha: Argo, 2022. ISBN 978-80-257-3818-4.

3.2.Literatura

Při psaní závěrečné práce bylo nutné zasazovat získané informace do dobového kontextu, obsaženého v již existující odborné literatuře. Za základní literaturu k problematice kolektivizace československého venkova lze považovat publikace Karla Jecha, předního odborníka na toto téma. Bez prací jako *Soumrak selského stavu 1945–1960*¹⁶ a *Kolektivizace a vyhnání sedláků z půdy*¹⁷ by nebylo možné dané téma zkoumat. Další důležitou publikací, kterou napsal v kolektivu autorů, je *Akce K – Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech*¹⁸, kde se kromě vybraných studií nachází i již výše zmiňovaný seznam osob, které tato akce postihla.

Kromě stěžejních děl Karla Jecha vyšla k tématu celá řada dalších důležitých publikací. Mezi ně patří ty, které v minulosti vydal Ústav pro studium totalitních režimů. Pravděpodobně nejznámější z nich je kniha *Kolektivizace v Československu*¹⁹ od Jaroslava Rokoského, Libora Svobody a kolektivu. V rozsáhle monografii se nachází výběrové studie věnující se propagandě spojené s kolektivizací, odporu sedláků a jejich následné perzekuci, nebo konkrétním, regionálně zaměřeným kauzám. Dále je nutné uvést katalog k výstavě *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*²⁰, která vznikla ve spolupráci s Národním muzeem. Vybrané kapitoly z dějin selského stavu stručně a chronologicky pojednávají o nelehkém životě sedláků v různých obdobích moderních dějin, jejich zvycích, průnikům do nejvyšších politických funkcí a samozřejmě i perzekuci v 50. letech minulého století. Důležitým příspěvkem k proměnám venkova je též komplexně pojatá monografie historika Karla Kaplana

¹⁶ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5.

¹⁷ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

¹⁸ BLAŽEK, Petr, Karel JECH a Michal KUBÁLEK. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5.

¹⁹ ROKOSKÝ, Jaroslav a kol. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0.

²⁰ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7.

*Proměny české společnosti.*²¹ Jako poslední publikaci z produkce Ústavu pro studium totalitních režimů je nutné uvést i knihu *Venkov v českém filmu 1945–1969* od autorů Slintáka a Rottové, která nahlíží na filmová zachycení československého venkova z té doby jako velmi účinný prostředek tehdejší propagandy.²²

Další odborné publikace posloužily převážně k doplnění širšího dobového kontextu nebo k rozšíření povědomí o určitých tématech spojených s kolektivizací. V kapitolách věnovaných průběhu kolektivizace v zemích bývalého východního bloku byly použity převážně kolektivní monografie z řady Dějiny států od nakladatelství Lidové noviny, kolektivní monografie *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*²³ a několik zahraničních studií. Pro pochopení fungování složitého aparátu Státní bezpečnosti²⁴ a československé justice²⁵ byly použity publikace historiků Karla Kaplana a Pavla Palečka. Za zmínku také stojí první²⁶ a druhý²⁷ díl publikace *Vyhnanci*, postavené na rozhovorech s pamětníky procesů s takzvanými „vesnickými boháči“ od Miloslava Růžičky. Je v nich zachyceno i několik svědectví rodin vysídlených do oblasti Frýdlantského výběžku.

Existující literatura k tématu kolektivizace hned v několika případech popisuje události na regionální úrovni. Zaměřuje se na konkrétní oběti z řad selského stavu a jejich rodiny a zařazuje tyto lidské příběhy do kontextu daného místa. Mezi nejznámější patří monografie historika Jiřího Urbana *Venkov*

²¹ KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948–1960). Část druhá: Venkov*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7285-155-3

²² SLINTÁK, Petr, ROTTOVÁ, Hana. *Venkov v českém filmu 1945–1969: filmová tvář kolektivizace*. Praha: Academia, Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-200-2303-2.

²³ BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-213-1799-4.

²⁴ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení StB jako mocenského nástroje KSČ 1948–1956*. Praha: Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7.

²⁵ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1.

²⁶ RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnanci: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2008. ISBN 978-80-254-6522-6.

²⁷ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0.

pod kolektivizační knutou²⁸ a *Kolektivizace venkova v Horním Polabí*.²⁹ Velmi obsáhlou, regionálně zaměřenou je publikace *Vesnice severovýchodních Čech v období kolektivizace 1948–1960*³⁰ od Jiřího Cihláře. Zdařilá je i rozsahově nedlouhá brožura *Ve jménu šťastných zítřků*,³¹ zaměřená na průběh kolektivizace v oblasti Voticka, kterou doplňuje řada fotografického a dokumentačního materiálu. Z oblasti Libereckého kraje je nezbytné uvést knihu *Budování nové epochy*,³² zabývající se kolektivizačním procesem ve vsi Horská Kamenice na Železnobrodsku. Ta vychází z diplomové práce historika a archiváře Jakuba Feigeho.

Vzhledem k vysídlení vybrané skupiny soukromě hospodařících zemědělců do oblasti bývalého okresu Frýdlant v severních Čechách, bylo nutné pracovat i s regionální literaturou. Zásadní je v tomto ohledu kolektivní monografie Rudolfa Anděla a Romana Karpaše *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*.³³

²⁸ URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou*. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

²⁹ URBAN, Jiří. *Kolektivizace venkova v Horním Polabí*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3615-3.

³⁰ CIHLÁŘ, Jiří. *Vesnice severovýchodních Čech v období kolektivizace 1948-1960*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2016. ISBN 978-80-86874-73-9.

³¹ ŠPAČKOVÁ, Jana, et al. *Ve jménu šťastných zítřků. Kolektivizace na Voticku*. Votice: Město Votice, 2018. ISBN 978-80-270-4999-8.

³² FEIGE, Jakub. *Budování nové epochy. Kolektivizace zemědělství ve vsi Horská Kamenice*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2014. ISBN 978-80-904381-3-2.

³³ ANDĚL, Rudolf, KARPAŠ, Roman. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9.

4. Kolektivizace zemědělství v zemích východního bloku

4.1. Sovětský svaz

Fenomén kolektivizace zemědělství má kořeny již v 19. století, a to v samotné marxistické teorii Karla Marxe a Friedricha Engelse. Jedná se o proces násilného zespolečnění individuálního soukromého hospodaření, pro který zpravidla není jiných než ideologických důvodů, na kolektivní, v podobě slučování více či méně rozsáhlých rolnických statků do zemědělských družstev. Výše zmíněná teorie určuje kapitalistický řád, takzvaný proletariát, jehož cílem by mělo být vyvlastnění buržoazie vlastníci výrobní prostředky, které dělnictvo nevládní a je nuceno žít se prodejem vlastních pracovních sil, a nastolit nový řád, beztrždní komunistické společnosti. Tím pádem se toto nově uspořádané společenství stane vlastníkem dříve kolektivizovaných prostředků.³⁴ Problém však představovala skutečnost, že v uvedeném období netvořila dělnická třída většinu společnosti, zvláště pak ve východní a střední Evropě. Proto se v dobových programech některých socialistických stran objevují jisté náznaky zestátnění půdy a její předání do společného vlastnictví hospodařících komun. Volání po takových změnách narazilo na venkově na pramalý zájem rolníků. Jejich úzké vazby k vlastní půdě, formované často dlouhá pokolení, představovaly překážku praktické aplikace teorie.³⁵

Během 19. a na začátku 20. století došlo k proměně struktury obyvatelstva, kterou zapříčinily jednotlivé fáze průmyslové revoluce. Lidé z venkova odcházeli za prací do měst, kde se jejich nemalá část stala kvalifikovanými a dobře finančně ohodnocenými dělníky. Někteří z nich dokonce zakládali své vlastní průmyslové podniky a jejich motivace stát se revolucionáři z pochopitelných důvodů opadala. V hledáčku lídrů socialistických stran se tak objevili zemědělství dělníci a rolníci,

³⁴ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 13

³⁵ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 13-14

kterým byla zvučnými provoláními slíbena hospodářská půda, jako například v Rusku roku 1917.³⁶ Právě Rusko, později Sovětský svaz, a jeho postup proti soukromě hospodařícím zemědělcům se stal důležitým mementem moderních evropských dějin.

Vzápětí po říjnové revoluci roku 1917 došlo v Rusku k zavedení přidělového systému, který znevýhodňoval rolníky nutností dodávat obilí za podmínek tehdy panujících. Nadšení z přidělů půdy na základě dekretů, které jen před několika měsíci vítali, záhy opadlo. I na venkov tak dolehla občanská válka a rolnická rezistence čítající desetitisíce partyzánským způsobem bojujících a své zájmy hájících povstalců vyvolala řadu lokálně významných konfliktů. Po dosažení vrcholu rolnického odporu na začátku 20. let, bez dalších vyhlídek na dosažení plánů vzbouřenců, začalo období hromadných deportací do pracovních táborů, které si vyžádalo tisíce lidských životů. Válkou zbídačená země a nastavená politika přivedla Rusko k hladomoru, který mezi léty 1921 a 1922 zasáhl až 40 milionů obyvatel, z nichž více jak 8 % zemřelo.³⁷

Dlouhodobá neúnosnost přetrvávajícího stavu všeobecné nouze a uvědomění si nutnosti jejího řešení vyústila v zahájení Nové ekonomické politiky v březnu 1921. Jednalo se o řadu různých opatření, která měla oživit ekonomiku a život v zemi. V zemědělství lze zmínit například stálé pevné zdanění, které nahradilo rekvizice zemědělských produktů, nebo možnost volného prodeje přebytků z úrody. Právě možnost soukromého obchodu a modernizace měla vést ke zlepšení životní úrovně rolníků a zvýšení produkce obilí. Takové podhoubí živené stranickou politikou mělo postupně vést k mírným způsobem prováděné kolektivizaci, o které se v druhé polovině 20. let začalo veřejně hovořit.³⁸ Josif V. Stalin, po Leninově smrti jediný a faktický vůdce, v červenci 1928 žádal o stanovení nízkých výkupních cen obilí kvůli investicím do průmyslové oblasti, na což rolníci zareagovali stahováním obilí z trhu s cílem dosažení opětovného

³⁶ Velmi podobná situace nastala v období po skončení druhé světové války v Evropě, kdy obdobně postupovali komunistické strany v jednotlivých zemích. Pozn. autora.

³⁷ VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 295-296.

³⁸ VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 304-305.

zvýšení. Jejich počínání bylo samotným Stalinem označeno za spekulaci, tedy zločin.³⁹

V roce 1929 byl zahájen první pětiletý plán centrálně řízené ekonomiky Sovětského svazu – nový plán zacílený na přeměnu hospodářské struktury státu, zvláště pak v oblasti industrializace. Pohledem kvantitativním probíhala „pětiletka“ bezpochyby nadmíru uspokojivě, jelikož došlo k mnohonásobnému zvýšení hodnot v energetice, těžebním průmyslu i infrastruktuře. Ruku v ruce s masivním industriálním rozmachem šla však nízká životní úroveň obyvatelstva. K ní přispívala i probíhající kolektivizace soukromého zemědělství.⁴⁰

„Zlým šotkem“ venkova se stal takzvaný „kulak“.⁴¹ Tento konstrukt bolševické propagandy označoval velkého, soukromě hospodařícího rolníka, který v sobě kloubil primitiva a proradného kapitalistu. „Kulaci“ byli líčeni a zobrazováni jako osoby ovládající venkov, vykořisťující práci své sousedy a bránící celkové socializaci vesnice pro své vlastní zájmy. Přesná definice povahy „kulaka“ je ale do dnešních dnů poměrně obtížná, protože neexistovalo jednotné měřítko k jeho identifikaci.⁴² Kritéria v sovětském prostoru se zakládala na sociálně-ekonomických parametrech, jako například velikost hospodářské plochy, vlastnictví počtu koní a krav, najímání pracovních sil, pronajímání výrobních prostředků a podobně. Mohla se jím ale stát i osoba, kterou tímto způsobem označily patřičné úřady.⁴³ Obtížné uchopení termínu pouze podporuje vnímání některých z čelních sovětských představitelů v té době. Například Genrich Grigorjevič Jagoda, velitel Lidového komisariátu vnitřních záležitostí (NKVD), za „kulaky“ označoval: „... nejaktivnější protisovětské živly, které bojují proti socialistické rekonstrukci hospodářství, zvláště ty, které se uchýlily do ilegality a spojily se s aktivními bělogvardějci a bandity, dále ke kulakům řadil aktivní

³⁹ VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 318.

⁴⁰ VYDRA, Zbyněk. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 318-319.

⁴¹ V překladu z ruštiny „pěst“. Poznámka autora

⁴² NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřitele v Československu 1948-1956*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020. ISBN 978-80-7422-688-5. S. 99.

⁴³ HLAVOVÁ, Viera. *Kulak – triedny nepriateľ: „Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949-1960)*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-224-1128-28. S. 17.

*bělogvardějce, carské důstojníky, policisty a další, kteří provádějí kontrarevoluční činnost, ale také aktivní členy církve, náboženských řádů a sekt. A teprve pak nejbohatší rolníky, ale také lichváře, spekulanty, bývalé statkáře a velké vlastníky půdy.*⁴⁴

Stalin, označující „kulaky“ za samostatnou třídu společnosti, prohlásil v roce 1929 nutnost likvidace těchto „škůdců venkova“, což se v roce následujícím stalo oficiálním programem.⁴⁵ Proto ve stejném roce došlo ke zvýšení odvodu obilí do měst a pro potřeby armády o 50 %. Mnozí rolníci pochopitelně nebyli schopni dodávky plnit, čímž se vystavovaly nebezpečí označení za „kulaky“ a následnému postihu.⁴⁶

V počáteční fázi sovětské kolektivizace mezi červnem a říjnem 1929 narostl počet rolnických hospodářství v kolchozech⁴⁷ o téměř šest procent z původních 1,8 % v době před jejím zahájením. Již v březnu 1930 šlo o 57,2 %, kdy v některých oblastech míra zkolektivizovaných hospodářství představovala téměř 84 %. Důležitou roli v naplnění cílů hrály metody tamních stranických výborů, Komunistického svazu mládeže, NKVD, vojenských jednotek a dobrovolníků. V mírnějších případech volily přesvědčování formou osvětové činnosti, neštítily se ale rolníky zastrašovat násilím, eventuálně deportacemi do pracovních táborů. Vesnickým samosprávám byly stanovovány kvóty, kolik „kulaků“ má být mezi obyvateli nalezeno a v návaznosti na to vyhnáno. Tímto způsobem bylo postihnuto okolo deseti milionů rolníků, o jejichž osudu rozhodl velmi často zcela náhodný výběr vedoucích činitelů samosprávních celků.⁴⁸

⁴⁴ LITERA, Bohuslav. *„Druhá revoluce“*. *Stalinská transformace v Sovětském svazu 1928-1934*. Praha: Dokořán, 2013. ISBN 978-80-7363-567-1. S. 75.

⁴⁵ HLAVOVÁ, Viera. *Kulak – triedny nepriateľ: „Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949-1960)*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-224-1128-28. S. 15.

⁴⁶ VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 319.

⁴⁷ Kolchoz, zkrácenina slov kolektivnoje chozjajstvo, byla forma kolektivního zemědělství v SSSR. Zakládány byly násilným vyvlastňováním půdy v soukromém vlastnictví. Jistou obdobou na území Československa jim později byla Jednotná zemědělská družstva. Pozn. autora.

⁴⁸ VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 320.

Takové počínání státu pochopitelně nezůstalo bez odezvy mezi rolníky samotnými. Již na začátku roku 1930 NKVD evidovala bezmála 14.000 projevů odporu proti nastoleným opatřením, což vedlo k nutnosti zmírnit horlivost nižších stranických složek. Zmírnění ale vedlo k hromadnému vystupování z kolchozů, a tak se ještě téhož roku na podzim kolektivizace rozjela nanovo. O pět let později bylo do kolektivních hospodářství zařazeno 93 % všech hospodářství, které obhospodařovaly 99 % veškeré půdy.⁴⁹

Proces kolektivizace zemědělství, i přes veškeré snahy prezentovat jej jako úspěch, dovedl Sovětský svaz k trvalé krizi. Na začátku nebylo pro její zahájení žádných hospodářských důvodů. Díky Nové ekonomické politice z roku 1921 došlo k částečnému obnovení tržních vztahů a velcí a střední rolníci měli dostatečnou výměru půdy, aby její výnos pokryl nejenom potřebu vlastní, ale i širšího trhu.⁵⁰ Rolníci z popudu odporu proti kolektivizační vlně hromadně vybíjeli hospodářská zvířata, někteří zase nemohli kvůli nedostatku krmiva dobytek živit, proto ho nechali pojit. Situace se vymkla kontrole a mezi lety 1932 a 1933 vedla k vypuknutí hladomoru na Ukrajině, který si vyžádal na šest milionů lidských životů. Zvedla se též velká vlna migrace, později regulovaná systémem vnitřních pasů, bez nichž se nebylo možné legálně přestěhovat.⁵¹ Většina kolchozníků tyto pasy neobdržela a stali se z nich v podstatě nevolníci. Velké množství rolníků bylo též vězněno v nápravně-pracovních táborech Gulag⁵² a čistky s kolektivizací spojené vedly k potření politických a intelektuálních elit neruských národů.⁵³

V období mezi vypuknutím druhé světové války a napadením SSSR nacistickým Německem postihl sovětský vzor kolektivizace i nově obsazená území. Téměř polovinu původního území Polska zabraného Sověty čekala pozemková

⁴⁹ VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 321.

⁵⁰ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 15.

⁵¹ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 17.

⁵² Hlavní správa nápravně-pracovních táborů, zkráceně Gulag, byla jedním z oddělení NKVD, která spravovala chod pracovních a koncentračních táborů na území Sovětského svazu. Pozn. autora.

⁵³ VYDRA, Zbyněk. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2. S. 321-323.

reforma. Vyvlastnění byli zvláště polští kolonisté usazení na etnicky ukrajinském a běloruském území v meziválečné době. Následná kampaň za vznik kolchozů z roku 1940 se neseťkala s nadšením a odpor na západní Ukrajině a v západním Bělorusku vedl pouze k částečnému provedení kolektivizace. S ještě menším úspěchem se akce setkala v Pobaltí.⁵⁴

Od roku 1944 se na od nacistů osvobozených územích západní Ukrajiny znovu spustil kolektivizační proces, který zpočátku narážel na odpor Ukrajinské povstalecké armády, takzvaných banderovců. Nová vlna kolektivizace na Ukrajině byla zahájena v roce 1947, ale počet kolchozů se desetkrát snížil oproti stavu před válkou. Ani v pobaltských státech zahájení kolektivizace neslavilo valný úspěch. Od roku 1948 tam probíhala bez většího efektu formou vysokého daňového zatížení rolníků. Nefunkční systém vedl v nadcházejícím roce k zahájení násilné kolektivizace doprovázené hromadnými deportacemi rolníků do internačních táborů.⁵⁵

Vztah Sovětského svazu k rolníkům na jeho vlastním území pochopitelně vzbuzoval v Sověty osvobozených státech obavy soukromých zemědělců ze zavádění kolchozů i v těchto zemích. Ti nechtěli přijít o často dlouhá pokolení budovaná hospodářství a silná podpora levicových stran, obzvláště komunistických, jim na klidu nepřidávala, ač se téměř žádná z nich v těsně poválečných letech k združstevňování nehlásila.⁵⁶

Každá ze zemí takzvaného východního bloku ke kolektivizaci vlastního zemědělství přistupovala odlišně. Přístup Albánie, Bulharska, Jugoslávie, Maďarska, Německé demokratické republiky, Polska a Rumunska je obsahem následujících kapitol. Vývoj situace v Československu je dán do kontextu obsáhleji

⁵⁴ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 18.

⁵⁵ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 19.

⁵⁶ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 19.

spolu s jednotlivými případy osob vysídlených na území bývalého okresu Frýdlant v severních Čechách.

4.2. Albánie

Komunistické vedení albánského režimu se začátkem roku 1946 rozhodlo odstoupit od umírněného postupu k dosažení socializace státu a zahájilo zostřený kurs proti svým vnějším i vnitřním nepřátelům. Současné vedení kritizovalo své předchůdce za nedostatečné přejímání zkušeností ze Sovětského svazu. K prvořadým ekonomickým opatřením patřilo prohloubení pozemkové reformy zákonem z 24. května 1946, kterým stát zkonfiskoval osobám nepracujícím na půdě veškeré pozemky i zemědělský inventář. Hospodářská půda v soukromém vlastnictví nově nesměla přesáhnout hranici pěti hektarů na osobu a nemohla být prodávána nebo kupována. Množství vyvlastněné půdy představovalo bezmála 60 % celkového počtu zemědělské půdy v zemi a většina z ní byla následně rozdána mezi 70.000 rodin bezzemků a maloročníků. Zbývajících zhruba 17.000 hektarů bylo využito k založení státních zemědělských podniků.⁵⁷

V roce 1948 Albánie zřetřhala vazby na Jugoslávii a navázala úzkou spolupráci se Sovětským svazem, což se kromě jiného projevilo v různých obdobích kooperace států i v oblasti zemědělství. To se nacházelo v tristním stavu a jeho nedostatečně vzrůstající produkci zajišťovali zvláště maloročníci, kteří byli oproti členům družstev ve značné nevýhodě. Jednak stále pracovali velmi primitivními metodami, jednak nemohli spoléhat, oproti členům družstev, na úlevy ze strany státu. Stanoveného pětiletého plánu nemohlo být dosaženo kvůli nereálným cílům, na které se nedostávalo kapitálových investic, kvalifikovaných odborníků a pracovních sil a stranickým zásahům do činnosti hospodářských orgánů. Plán předpokládal vzrůst zemědělské produkce o 71 %, čehož mělo být dosaženo i urychlením procesu kolektivizace. Proti násilným pokusům o její

⁵⁷ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, MONARI, Virgijil, ŠÍSTEK, František, HRADEČNÁ, Pavla. *Dějiny Albánie*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-939-3. S. 420-421.

realizaci se v zemi v roce 1951 vzedmula vlna nevole venkovanů a režim, reprezentovaný Enverem Hoxhou, od záměru dočasně ustoupil.⁵⁸

V prosinci 1955 bylo přijato rozhodnutí o zrychlení tempa kolektivizace, což negativně poznamenalo nálady mezi soukromími rolníky, kteří s nadšením vnímali materiální úlevy z předešlých měsíců. Stát navíc do druhé „pětiletky“ vstupoval se závažným problémem, protože zemědělská výroba nestačila pokrýt spotřebu vlastních obyvatel a rodícího se průmyslu. Dosažení hranice naprosté soběstačnosti v produkci obilovin se dosáhnout nepodařilo. Likvidace soukromého maloroľnického hospodaření se naopak dařila nad očekávání. V roce 1960 zůstalo nekolektivizováno zhruba 14 % hospodářství a 15 % zemědělské půdy v horských oblastech na severu země. K takovému „úspěchu“ si režim dopomohl donucovacími prostředky, sankcemi, ale například i sliby materiálními výhodami. Symbolickou výspou zatvrzelého odmítání kolektivizace se staly konzervativní vesnické rodiny z hornatých oblastí severní Albánie.⁵⁹

Rok 1967 znamenal tečku za kolektivizací v Albánii. Hospodářství výše zmiňovaných sedláckých rodů ze severních oblastí země byla během pouhých třech měsíců zkolektivizována. Režimu se tak konečně podařilo zlomit pokolení tradičně fungujících rodových roľnických struktur a jejich zvyků.⁶⁰ Zároveň došlo ke slučování menších zemědělských družstev do větších celků, takzvaných družstev vysokého typu, která se měla stát přechodným stupněm mezi skupinovým a státním vlastnictvím.⁶¹

4.3. Bulharsko

Komunistická strana Bulharska prosazovala již v roce 1945 vznik zemědělských družstev, která měla evidentní vzor v sovětských kolchozech.

⁵⁸ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, MONARI, Virgijil, ŠÍSTEK, František, HRADEČNÁ, Pavla. *Dějiny Albánie*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-939-3. S. 437-438.

⁵⁹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, MONARI, Virgijil, ŠÍSTEK, František, HRADEČNÁ, Pavla. *Dějiny Albánie*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-939-3. S. 457-458.

⁶⁰ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, MONARI, Virgijil, ŠÍSTEK, František, HRADEČNÁ, Pavla. *Dějiny Albánie*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-939-3. S. 477.

⁶¹ HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, MONARI, Virgijil, ŠÍSTEK, František, HRADEČNÁ, Pavla. *Dějiny Albánie*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-939-3. S. 475.

S nadšením bulharských rolníků se ale tato iniciativa příliš nesešla, což bylo dáno silnou pozicí tradičního a široce rozšířeného soukromého zemědělství v zemi. Po vítězství bulharských komunistů ve volbách v roce 1947 došlo k nastavení zostřeného kurzu proti všem skupinám společnosti brzdícím proces socializace, tedy i soukromě hospodařícím zemědělcům. Komunisté totiž hodlali za pomoci pětiletých plánů přeměnit stát z primárně agrárního na převážně průmyslový.⁶²

Režim zahájil zakládání nových zemědělských družstev, do kterých museli rolníci vstupovat s veškerou půdou a inventářem. Dobrovolnost na základě kvalitní přesvědčovací kampaně o výhodách kolektivního hospodaření se měla stát pilířem úspěchu těchto družstev. Avšak právě ta se stala hlavním úskalím hladkého průběhu kolektivizace, protože tradiční rolnické rody neměly zájem družstva budovat. O této skutečnosti svědčí fakt, že v roce 1948 sdružovala plochu 210.000 hektarů, což představovalo pouze o něco málo více než 4 % celkové půdy. Proto si komunistický režim vynucoval dobrovolnost tvrdou perzekucí rolníků a jejich rodin. Úspěch donucovacích metod dokládají údaje z roku 1951, kdy rozloha družstvy obhospodařované půdy činila 2.525.000 hektarů, tedy lehce přes 60 %. O pět let později bylo zkolektivizováno již 80 % půdy, včetně té v podhorských a horských oblastech.⁶³ Brutalitu stranických agitátorů nastiňuje jedno z mnoha svědectví muže ze vsi Mezdreya: *„Byla to doslova válka. Dvacet dní nás mlátili uvnitř našich vlastních domů. Rozráželi dveře. Nikdo se neodvážil jít ven... Na návsi ani v ulicích nebylo vidět živou duši. Všichni se doma zavřeli a zabarikádovali dveře. Rozbíjeli okna a podobně... Všude byl slyšet pláč dětí a žen. Opravdu jako za války.“*⁶⁴

V 70. a 80. letech prošlo bulharské zemědělství zásadními změnami. V roce 1971 se ze zhruba tisícovky menších zemědělských družstev vytvořilo 161 zemědělsko-průmyslových závodů, vždy s několika tisíci zaměstnanci a průměrnou výměrou půdy okolo 24.000 hektarů. Tento proces definitivně vedl k zprerhání pevných vazeb rolníka k půdě a jeho přeměně na běžného zaměstnance státu. Systém těchto mamutích družstev nebyl efektivní, a tak později došlo ke snaze

⁶² RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-553-6. S. 347.

⁶³ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-553-6. S. 349.

⁶⁴ YANCHEVA, Yana. Remembering Collectivization in Bulgaria. In: PAKIER Małgorzata., WAWRZYŃIAK Joanna. *Memory and Change in Europe: Eastern Perspectives*. New York: Berghahn Books, 2016, s. 284-298. ISBN 978-1782389293. S. 290.

zmenšení jejich velikosti a zároveň zvýšení jejich počtu, který v roce 1982 činil 296.⁶⁵

4.4. Jugoslávie

Počátkem března 1945 stála před vládou Josipa B. Tita obnova válkou těžce postižené ekonomiky. Rolníci neměli potřebné zásoby ani techniku a na 300.000 hospodářství zůstalo bez živého či mrtvého inventáře. Země byla závislá na dodávkách organizace UNNRA a ze Sovětského svazu, ve kterém vedení státu spatřovalo veliký vzor.⁶⁶ Na základě přijetí Zákona o agrární reformě a kolonizaci 23. srpna 1945 svazovou skupštinou Demokratické federativní Jugoslávie docházelo k hromadnému vyvlastňování zemědělské a lesní půdy soukromých vlastníků nad výměru 45 hektarů, bank, podniků, akciových společností, kolaborantů, emigrantů, cizinců a církve a k jejímu následnému přerozdělování mezi výměnkáře a bezzemky, kdy přednost měli zvláště váleční veteráni. Jako v ostatních zemích měla získat podporu komunistické straně.⁶⁷

V listopadu 1945 vyhrála parlamentní volby komunisty vedená kandidátka Národní fronty a na prvním zasedání zrušila monarchii a vyhlásila Federativní lidovou republiku Jugoslávii. Od počátku své vlády nastavila jasně prosovětsky orientovaný směr, který měl položit základy socialismu v zemi.⁶⁸ V jeho rámci byl v červenci 1946 horlivě zahájen proces kolektivizace jugoslávského zemědělství.⁶⁹ První Rolnická pracovní družstva sovětského typu začala na území státu vznikat již v roce 1945. Do roku 1948 jich v Jugoslávii fungovalo přes 1.300, obhospodařovala kolem 300.000 hektarů půdy a sdružovala na 60.000 rodin.⁷⁰

⁶⁵ RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-553-6. S. 356.

⁶⁶ TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3178-3. S. 223-224.

⁶⁷ RYCHLÍK, Jan, KOUBA, Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: Lidové noviny, 2017. ISBN 978-90-7422-562-8. S. 207.

⁶⁸ TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3178-3. S. 225.

⁶⁹ RYCHLÍK, Jan, et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-131-6. S. 212.

⁷⁰ PELIKÁN, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-217-7. S. 467.

Od roku 1948, paradoxně po roztržce mezi Jugoslávií a SSSR o vedení vlastní politiky, začala Komunistická strana Jugoslávie uplatňovat bezohlednou a násilnou kolektivizaci, kterou jako v dalších státech doprovázela perzekuce venkovského obyvatelstva, zvláště pak „kulaků“. Takový postup vedl k zásadnímu poklesu produkce potravin, nárůstu zásobovacích potíží, nespokojenosti a projevům odporu na vsi. Úroveň zemědělské výroby se hluboce propadla a množství oseté plochy bylo o polovinu nižší než v období před vypuknutím války.⁷¹ Strana však dlouho považovala za nepřijatelné soukromé hospodaření, a to čistě z důvodu ideologického.⁷² Teprve koncem roku 1951 se politické vedení rozhodlo podnikat kroky vedoucí ke změně dosavadní zemědělské politiky a v listopadu následujícího roku doporučilo nezakládat nová družstva.⁷³

Až v březnu 1953 se vedení komunistické strany rozhodlo ustoupit od sovětského vzoru a kolektivizační proces zastavilo. Navíc dalo možnost zemědělská družstva rozpustit a podnikat soukromě, i když s omezením maximální možné výměry půdy na 10 až 15 hektarů. Tento krok vedl v krátkodobém časovém rozsahu k zvýšení zemědělské produkce, zlepšení zásobování a podpoře vlády mezi na vesnicích. Z dlouhodobějšího hlediska však vedl k zaostávání venkova, protože se drobným zemědělcům nedostávalo prostředků na modernizaci vlastních hospodářství.⁷⁴

4.5. Maďarsko

V Maďarsku, podobně jako v dalších zemích budoucího východního bloku, se kořeny kolektivního zemědělství dle sovětského vzoru dají najít již v období těsně po osvobození Rudou armádou. I v této zemi došlo již v březnu 1945 k vyhlášení pozemkové reformy, která měla za cíl přerozdělit zkonfiskovanou půdu menším rolníkům a bezzemkům. Tímto krokem stát vybudoval v osobách s nově nabytými pozemky silný vztah k vlastnictví, který pochopitelně způsobil

⁷¹ PELIKÁN, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-217-7. S. 476.

⁷² ŠESTÁK, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-266-9. S. 520.

⁷³ PELIKÁN, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-217-7. S. 476

⁷⁴ ŠESTÁK, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-266-9. S. 520.

hned v začátcích kolektivizace maďarského zemědělství složitou překážku na cestě k budování socialismu v zemi.⁷⁵

Ještě před oficiálním zahájením kolektivizace v červnu 1948 nastala reorganizace zhruba sta již existujících družstev, která byla zrušena, a ustanovila se nová na hospodářstvích převedených do soukromého vlastnictví na základě pozemkové reformy. Již v prvních proklamacích komunistické strany se objevovaly „protikulacké“ tendence, proto do vznikajících družstev zpočátku vstupovali hlavně maloročníci a bezzemci, kteří tímto krokem sledovali zajištění lepší existence. Kvůli neúspěchu počáteční fáze bylo rozhodnuto o zahájení masové kampaně a používání metod k donucení vzdát se nabyté půdy. Kromě úředního šikanování, sledování tajnou policií, ponižování a diskriminaci šlo hlavně o vysoké daňové zatížení a neúnosné dodávky zemědělských produktů do centrální distribuce za podstatně nižší ceny než na volném trhu. Ti rolníci, kteří se provinili neplněním dodávek nebo placení daní, se vystavovali nebezpečí trestního stíhání.⁷⁶

Přes výše uvedené většina rolníků i nadále hospodařila soukromě a družstva spolu se státními statky hospodařily na zhruba jedné třetině půdy. Systém maďarského zemědělství však snahou o kolektivizaci zásadně utrpěl, protože klesala produktivita práce v důsledku nevhodného užívání techniky, soustředění pouze ve speciálních statcích, nedostatečného hnojení a nahrazování zkušených zemědělců více stranicky vyhovujícími, narychlo proškolenými osobami.⁷⁷

V roce 1953 se stal premiérem Maďarské lidové republiky Imre Nagy, jenž nahradil Matyáse Rakosiho. Ten si plně uvědomoval neúnosnost stavu zemědělství a jeho vláda zavedla snížení dodacích kvót a jejich pevné stanovení na tři roky

⁷⁵ KOVÁCS, József. Nútená kolektivizácia pol'nospodárstva v Maďarsku v rokoch 1948-1956. *Forum Historiae*. 2016, roč. 10, č. 1, s. 119-134. Dostupné z: https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/o_kovacs1.pdf. S. 122.

⁷⁶ KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. S. 385.

⁷⁷ KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. S. 385.

dopředu.⁷⁸ Zároveň bylo rolníkům dovoleno opouštět družstva, což vedlo nejenom k poklesu počtu družstevníků zhruba o jednu třetinu, ale i zániku většího počtu zemědělských družstev. Stav tání však trval pouze necelé dva roky, dokud nebyl z funkce předsedy vlády odvolán Nagy, a proces násilné kolektivizace se rozběhl nanovo.⁷⁹ V roce 1957 došlo v rámci Kadárova „usmíření si pasivní většiny“ ke zrušení povinných dodávek zemědělských produktů a nabídnutí lepších výkupních podmínek, kolektivizace se však režim nevzdal a hned v následujícím roce byla zahájena její poslední fáze.⁸⁰

Ústupky z roku 1957 vedly ke zklidnění nálad rolníků a díky intenzivní kampani se podařilo v poslední fázi kolektivizace dosáhnout jejich nelpění na soukromém vlastnictví. Straničtí agitátoři se více než na očerňování soustředili na povzbuzení „kulaků“, protože si začali uvědomovat jejich silnou pozici mezi menšími rolníky, kteří je považovali za autority. Tím bylo docíleno, že v roce 1961 se počet družstevníků zvýšil na 75 % všech rolníků v zemi. Zbytek hospodařil buď samostatně, nebo pracoval na státních statcích. Za úspěchem této poslední fáze procesu kolektivizace jistě stála i únava po dlouhých letech perzekuce a získání zhruba 15 % do osobního užívání v podobě záhumenku.⁸¹

4.6. Německá demokratická republika

Po skončení druhé světové války bylo Německo rozděleno do čtyř okupačních zón – americké, sovětské, britské a francouzské. Cílem správ jednotlivých částí byla mimo jiné konsolidace tamních poměrů vycházejících z všudypřítomné, válkou zapříčiněné bídy. Sovětská vojenská správa působící ve východní části ji však vnímala především jako ekonomický potenciál a zdroj pro řešení vlastních problémů v Sovětském svazu. Kromě ekonomického, technického

⁷⁸ KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. S. 387.

⁷⁹ KOVÁCS, József. Nútená kolektivizácia poľnohospodárstva v Maďarsku v rokoch 1948-1956. *Forum Historiae*. 2016, roč. 10, č. 1, s. 119-134. Dostupné z: https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/o_kovacs1.pdf. S. 125

⁸⁰ KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. S. 397-398.

⁸¹ KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3. S. 398.

a infrastrukturálního oslabení země přišlo na přetřes téma pozemkové reformy. K její realizaci došlo mezi lety 1945 a 1946 a měla, stejně jako v ostatních státech, posílit pozici komunistické strany. Do pozemkových fondů byl shromážděn majetek nejenom osob přímo spojených s nacistickým režimem, ale i sedláků vlastnících nad 100 hektarů hospodářské plochy. Tuto plochu stát dále přerozdělil osobám s původně menšími nebo žádnými výměrami, které se měly stát hlavní oporou Komunistické strany Německa na venkově. V ten moment ale nastaly problémy s chybějící, Sověty rozkradenou zemědělskou infrastrukturou, nezkušeností menších rolníků v obhospodařování větších zemědělských ploch a příliv vysídlenců z Polska a Československa. Reforma tedy nevedla k zefektivnění a prosperitě, jak bylo původně očekáváno, ale k celkovému hospodářskému úpadku, migraci vlastníků půdy do velkých měst, nebo dokonce k emigraci.⁸²

Po dokončení reformy si Jednotná socialistická strana Německa (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED) vytyčila za cíl získat vliv nad zemědělci vzešlými z ní a také izolovat jedince s výměrou vyšší než 50, později dokonce 20, hektarů půdy. Kvůli různým diskriminačním opatřením skončilo svou činnost na 24.000 podniků hospodařících s celkově 11 % veškeré zemědělsky využívané půdy.⁸³

Podobně jako v některých dalších zemích východního bloku byli zemědělci ujišťováni, že ke kolektivizaci nedojde, ale již v červenci 1952 zahájila SED přípravy k socializaci venkova. Bylo rozhodnuto o vzniku zemědělských produkčních družstev, které se dělily na tři typy dle kompetencí a majetku. Tento postup byl uvítán zvláště mladšími zemědělci vzešlými z pozemkové reformy, kdežto tradiční rolníci a větší sedláci přijímali družstva zpravidla skepticky. Právě ti byli často označováni za třídní nepřátelé, perzekvováni a jinak znevýhodňováni.

⁸² SOBĚHART, Radek, NOVOTNÝ Lukáš. Kolektivizace v NDR (1945–1961). Cesta do chudoby? *Forum Historiae* [online]. 2016, roč. 10, č. 1, s. 135-152 [vid. 24. 2. 2023]. ISSN 1337-6861. Dostupné z: <https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/novotny-soberhart1.pdf>. S. 140-146.

⁸³ SOBĚHART, Radek, NOVOTNÝ Lukáš. Kolektivizace v NDR (1945–1961). Cesta do chudoby? *Forum Historiae* [online]. 2016, roč. 10, č. 1, s. 135-152 [vid. 24. 2. 2023]. ISSN 1337-6861. Dostupné z: <https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/novotny-soberhart1.pdf>. S. 147.

Postup proti nim se po protestech zmírnil, i tak ale například neměli, oproti členům družstev, šanci pořídít si lepší zemědělskou techniku nebo získat nárok na finanční podporu.⁸⁴

Konec 50. let symbolizoval raketový nárůst vznikajících družstev a jen v roce 1958 jich bylo založeno bezmála 3.000. Na konci roku 1960 jich v Německé demokratické republice existovalo již 19.261, hospodařících na více než 84 % užitné plochy. Přes Jednotnou socialistickou stranou Německa deklarovanou dobrovolnost vstupu do produkčních družstev, se stranické agitační oddíly na venkově dopouštěly nátlakových akcí za bezostyšného používání výhrůzek, které v některých případech skončily zatýkáním a uvězněním, ale i nedobrovolnou emigrací do západních zemí.⁸⁵ Tento způsob „dobrovolnosti“ cílil na skupinu přibližně 45.000 vzdorujících zemědělců a nutno poznamenat, že režim byl ve svém konání úspěšný. Během pouhých tří měsíců zkolektivizoval na 2,5 milionu hektarů zemědělské půdy, což představovalo zhruba stejné množství jako za přechozích sedm let znárodňování.⁸⁶

4.7.Polsko

Polsko-sovětské vztahy byly v poválečném období silně narušeny událostmi z let předešlých. Ke zhoršení výrazně přispělo dělení Polska v roce 1939 mezi nacistické Německo na západě a Sovětský svaz na východě a masakr vojenských elit v katyňském lese roku 1940. Ale záhy po napadení SSSR v červnu 1941 se začaly formovat jak na domácí frontě, tak v moskevském exilu skupiny představující protiváhu polské exilové vlády v Londýně. Později v roce 1944, Národní jednota v okupovaném Polsku a Unie polských vlastenců v Moskvě zpochybnilly legitimitu londýnské vlády a daly zcela jasně najevo, kudy budoucnost Polska v dalších letech povede.

⁸⁴ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-558-7. S. 177.

⁸⁵ WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-558-7. S. 177-178.

⁸⁶ SOBĚHART, Radek, NOVOTNÝ Lukáš. Kolektivizace v NDR (1945–1961). Cesta do chudoby? *Forum Historiae* [online]. 2016, roč. 10, č. 1, s. 135-152 [vid. 24. 2. 2023]. ISSN 1337-6861. Dostupné z: <https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/novotny-soberhart1.pdf>. S. 148.

V září 1944 došlo k vyhlášení pozemkové reformy, která vstřícně vycházela soukromému zemědělství a jejímž cílem, stejně jako v ostatních zemích, bylo zestátnění části hospodářských ploch do státního zemědělského fondu, který s nimi dále hospodařil. Reforma na územích připojených k Polsku na základě postupimské konference a bývalého svobodného města Danzig probíhala jiným způsobem a až v září 1946 ji upravil vládou vydaný zvláštní dekret. Vydání dekretu mělo docílit co nejrychlejší obsazení těchto území a efektivní předání hospodářských ploch do majetku nových osadníků.⁸⁷

Polská lidová republika zahájila proces kolektivizace zemědělství v září 1948, na základě rozhodnutí Ústředního výboru Polské dělnické strany, jako začátek transformace polské ekonomiky na socialistickou. Podobně jako jinde měla ochránit malé zemědělce před bohatými „kulaky“, kteří byli těžko definovatelní. V některých částech země mohl být rolník označen za „kulaka“, pokud měl více jak 15 hektarů hospodářské půdy, na jihu a východě stačilo vlastnit jen osm až deset hektarů. Jindy mohl být za „kulaka“ označen vlastník dvou kusů koní, ergo téměř každý zemědělec v zemi.⁸⁸

Od začátku procesu zestátnování vedl režim perzekuční politiku proti veškerým odpůrcům. Nezřídka byly těmto soukromým hospodářům zvyšovány dodávky zemědělských produktů, dále docházelo k šikaně i věznění v pracovních táborech. V regionech s menší gramotností obyvatelstva například nechávali družstevní předáci podepisovat přihlášky do družstev, aniž by si je sami rolníci mohli přečíst.⁸⁹ Zvláště důrazně kolektivizace probíhala na územích připojených k Polsku po skončení války, kde vztah dosídlenců k půdě nebyl rodově zakořeněný.⁹⁰

⁸⁷ JASTRZEBSKI, Robert. Reforma rolna po drugej wojnie światowej. Ustawodawstwo państwa polskiego. *Czasopismo Prawno-Historyczne*. 2018, roč. 70, č. 1 s. 111-151. ISSN 0070-2471. S. 111-151.

⁸⁸ ROCHATKA, Tomasz, ROCHATKA, Barbara. Kolektywizacja w Polsce w latach 1948-1956. *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej*. 2002, roč. 12, č. 1, s. 34-37. ISSN 1641-9561. S. 34-37.

⁸⁹ JAROSZ, Dariusz. Polští rolníci a kolektivizace. *Soudobé dějiny*. 1997, roč. 4, č. 2. s. 292-305. ISSN 1210-7050. S. 297.

⁹⁰ FRIEDL, Jiří, JUREK, Tomasz, ŘEZNÍK, Miloš, WIHODA, Martin. *Dějiny Polska*. Praha: Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-306-8. S. 515.

Z obav před možným přerušením dodávek zemědělských produktů samotnými sedláky do velkých měst, která se zvláště v té době rozrůstala o nově příchozí obyvatele ve spojitosti s rozšiřováním průmyslu, se od kolektivizace postupně upouštělo. Kromě jiného v zemi nevznikala zemědělská družstva v takovém množství a krátké době, jako tomu bylo v jiných státech východního bloku. Navíc zdaleka nedosahovala tak vysokých výnosů jako samostatně hospodařící rolníci. V říjnu 1956 se do čela státu dostal Władysław Gomułka, který zachování soukromého zemědělství označil za specifický prvek polské cesty k socialismu, což v následujícím roce vedlo k razantnímu snížení počtu zemědělských družstev v zemi.⁹¹

4.8. Rumunsko

Po skončení druhé světové války se rumunští soukromí zemědělci bránili myšlence kolektivizace, a to i přes pozemkovou reformu, která v zemi proběhla roku 1946⁹² a stanovila maximální výměru půdy na 50 hektarů.⁹³ Cíle zvýšení oblíbenosti komunistické strany, což byl pravá příčina k realizaci reformy, dosaženo nebylo. Důvody představovaly jednak rozpínavost Sovětského svazu v oblasti karpatsko-dunajském prostoru ohrožující nezávislost a celistvost státu, jednak zkušenosti s hladem a bídou a na ně vážící se závislost vlastnit alespoň malý kousek země, který by rolníkům zajistil každodenní obživu. Nemalou roli v tomto nahlížení sehrála i značná religiozita obyvatel rumunského venkova.⁹⁴

Dne 21. února 1948 došlo ke spojení komunistické strany se sociálními demokratickými se záměrem komunistů zbavit se největšího politického konkurenta. Nově se strana přejmenovala na Rumunskou dělnickou stranu a jejím předsedou

⁹¹ FRIEDL, Jiří, JUREK, Tomasz, ŘEZNÍK, Miloš, WIHODA, Martin. *Dějiny Polska*. Praha: Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-306-8. S. 515.

⁹² DUTA, Mircea Dan. Pozemek za hlasy? *Paměť a dějiny*. 2012, roč. 6, č. 1. s. 3-10. ISSN 1802-8241. S. 3.

⁹³ RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 20.

⁹⁴ DUTA, Mircea Dan. Pozemek za hlasy? *Paměť a dějiny*. 2012, roč. 6, č. 1. s. 3-10. ISSN 1802-8241. S. 3-10.

byl Gheorghe Gheorghiu-Dej. Politické vedení ve všech aspektech života rumunské společnosti následovalo sovětský model, a to bez ohledu na reálné potřeby země.⁹⁵

Jedním ze zavedených procesů byla právě i kolektivizace zemědělství. Přes hájení se vlády, že rolníci o půdu nepřijdou a umožnění najímání si pomocných sil z důvodu nedostatečného personálního pokrytí pro zajištění včasného obdělávání půdy, ke kolektivizaci došlo. Na plenárním zasedání ústředního výboru Rumunské dělnické strany konaném ve dnech 3. a 5. března 1949 byly schváleny plány na přeměnu zemědělství v zemi.

Počáteční období rumunské kolektivizace proběhlo do roku 1953 a neslo s sebou masové represe, zatýkání a výhrůžky sedlákům. Možnost ztráty půdy měla odezvu v podobě otevřeného odporu, který však neměl větší šanci na úspěch. Kolem 80.000 rolníků bylo pozatýkáno, z nichž bezmála polovina skončila ve vězení. Tito samostatně hospodařící zemědělci byli v Rumunsku označováni slovem „chiabur“, které mělo v podstatě stejně pejorativní význam jako „kulak“ v Sovětském svazu a zároveň po celých 13 let trvání kolektivizace naráželo na problém jejich přesné kvalifikace.⁹⁶

Kromě rolníků samotných, se perzekuce dotýkala i jejich rodin. Rumunská policie je jen se základními potřebami odvážela do větších měst, kde byly ponechány svému osudu se zákazem návratu zpět. Jejich častá neschopnost adaptace vedla v delším časovém rozpětí k degradaci kvality života ve městech.⁹⁷

Smrt J. V. Stalina začátkem března 1953 vedla k dočasnému zmírnění v provádění kolektivizace a velmi střídmé kritice zacílené však převážně na zástupce jednotlivých zemědělských družstev.⁹⁸ Maďarské a polské události

⁹⁵ BOLOVAN, Ioan, TREPTOW, Kurt. *Dějiny Rumunska*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-348-7. S. 347.

⁹⁶ BOLOVAN, Ioan, TREPTOW, Kurt. *Dějiny Rumunska*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-348-7. S. 348.

⁹⁷ BOLOVAN, Ioan, TREPTOW, Kurt. *Dějiny Rumunska*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-348-7. S. 349.

⁹⁸ DUTA, Mircea Dan. Pozemek za hlasy? *Paměť a dějiny*. 2012, roč. 6, č. 1. s. 3-10. ISSN 1802-8241. S. 7.

roku 1956⁹⁹ zpomalení procesu též posílily, ale primárně z důvodu obav před možnými sociálními nepokoji. Od roku 1958 se pomyslná kola přeměny zemědělství roztočila znovu, a to za užití podobných metod z let předešlých.¹⁰⁰

Rok 1962 znamenal zakončení kolektivizace zemědělství v Rumunsku. Ohlasy na její znovuzahájení a rozšíření i do horských oblastí zaznívaly v druhé polovině 80. let z úst rumunského prezidenta Nicolaea Ceaușescu, čemuž zabránila revoluce a pád komunistického režimu v zemi roku 1989.¹⁰¹

Řešení rolnické otázky v zemích východního bloku lze rozdělit do několika velmi podobně probíhajících etap. V první fázi došlo k provedení pozemkové reformy, na jejímž základě byl rozdělen půdní fond na menší výměry a posílila malovýroba. Byla stanovena maximální možná vlastněná výměra, která se v jednotlivých zemích lišila. Komunistické strany tím sledovaly získání podpory bezzemků a maloročníků a oslabení silné pozice velkých sedláků, kteří na venkově zpravidla představovali silnou názorovou opozici. Pozemkovou reformou způsobený pokles zemědělské výroby a zhoršení zásobování vytvořily vhodné podhoubí pro zahájení kolektivizačního procesu. Vznikala zemědělská družstva, do jejichž vedení byli dosazováni politicky spolehliví, často však nekompetentní lidé, a za viníky zhoršující se situace začali být označováni „kulaci“, tedy velcí sedláci, kteří se na vzniku družstev nechtěli nijak podílet. Proto proti nim bylo často použito fyzického i psychického násilí v kombinaci s ekonomickým nátlakem v podobě zvyšování dodávkových povinností. To vedlo ke zvýšení počtu nových zemědělských družstev, ale doprovodným znakem byla jejich nízká prosperita. Po Stalinově smrti docházelo v zemích k více či méně otevřené kritice průběhu

⁹⁹ Po únorovém XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu, na kterém poprvé zazněla kritika Stalinova režimu, došlo v Polsku a Maďarsku k masovým protestům. Koncem června 1956 požadovali dělníci v Poznani zlepšení pracovních podmínek, avšak jejich veřejný výstup byl krvavě potlačen Polskou lidovou armádou. Politické změny v Maďarsku, zahájené odvoláním liberálního předsedy vlády Imre Nagye, vedly 23. října k studenty iniciované demonstraci, která kvůli tvrdému zásahu tajné policie přerostla v ozbrojené povstání s centry po celé zemi. Na pomoc byla povolána sovětská vojska a boje trvaly až do 28. října. Již čtvrtý den nato Moskva rozhodla o intervenci a 4. října byla dobyta Budapešť. Během bojů zahynuli tisíce lidí, přes 200 jich bylo popraveno, včetně Imre Nagye, další tisíce osob internováno a zvedla se též vlna emigrace. Do čela vlády se dostal János Kádár, který zahájil normalizační proces. Pozn. autora.

¹⁰⁰ BOLOVAN, Ioan, TREPTOW, Kurt. *Dějiny Rumunska*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-348-7. S. 349.

¹⁰¹ DUTA, Mircea Dan. Pozemek za hlasy? *Paměť a dějiny*. 2012, roč. 6, č. 1. s. 3-10. ISSN 1802-8241. S. 8.

kolektivizace, někde došlo k rozpouštění družstev a umožnění soukromého vlastnictví půdy. Druhá polovina 50. let přinesla novou vlnu kolektivizace, která zohledňovala ekonomické faktory místo těch politických. Do družstev se dařilo získávat větší, zkušené a přirozeně respektované sedláky, čímž je ji možné označit za úspěšnější. Na začátku 60. let lze konstatovat, že kolektivizace byla téměř ve všech zemích završena. Postupy v provádění kolektivizace se u jednotlivých států lišily, což je podrobněji nastíněno ve výše uvedených kapitolách.¹⁰²

¹⁰² RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4. S. 20-22.

5. Československo na cestě ke kolektivizaci

Po tisíce let patří zemědělství k neodmyslitelným součástem lidského bytí. V dnešní moderní době se pravděpodobně už jen málokdo pozastavuje nad tak samozřejmou věcí, jakou je právě obhospodaření půdy. I přesto, téměř většina rodin by ještě v nedávné minulosti mohla ve svých vývodech předků najít někoho, kdo se této činnosti ve větší nebo menší míře věnoval. Zásadní změnu v oblasti soukromého zemědělství nejenom v Československu nastolil proces kolektivizace zemědělství. Právě ten způsobil zánik po staletí existujících tradičních zemědělských rodů, jejich vazeb k půdě, devastaci krajiny a v konečném důsledku poznamenal i ono vnímání tohoto důležitého segmentu většinovou společností. Ne jinak tomu je i v případě 27 „kulackých“ rodin, které byly nebo měly být přesídleny do oblasti bývalého okresu Frýdlant v severních Čechách. V tisících dalších případech představují pouze kapku v oceánu příkoří, které jim a jim podobným způsobil režim pod taktovkou Komunistické strany Československa. I tak se stávají dostatečně velkým vzorkem reprezentujícím historický vývoj tradičního soukromého zemědělství v dnešní České a Slovenské republice.

Práce na polnostech se, jak už bylo napsáno výše, dědila z generace na generaci a mnohá pokolení tradičních rodů neznala nic jiného. Právě ono know-how předávané z otců na syny, mnohem později i dcery, vyprofilovalo v obcích i městech vrstvu větších a menších zemědělců, kteří spolu žili ve společné symbióze. Sdružovali se, jeden druhému vypomáhali, uzavírali mezi sebou sňatky a svět kolem nich se řídil momentálním ročním obdobím a potřebami hospodářských zvířat ve stájích, chlívkách a kurnících. Na první dojem prostý, ale rozhodně ne jednoduchý život, za kterým stála každodenní lopota a v dobách neúrody i spousta odpírání.

Předávání hospodářství sahající do dávné minulosti lze doložit na základě v rodinách tradovaných příběhů i v několika případech předků na Frýdlancko vysídlených hospodářů. Například rod Robovských je spojen s obcí Odřepsy nedaleko Poděbrad, ze které byl v roce 1952 vysídlen do Kunratic Josef Robovský

s rodinou, minimálně od konce 17. století. „*Jeden z prapředků Robovských dostal ten statek v Odřepsech darem za věrnou službu svému pánovi, když byl v těch bitvách. A od té doby tam byli. Tady vidíte rodokmen a ten jde snad deset generací dozadu a ty Odřepsy v něm jsou od začátku.*“ vzpomínala Ludmila Mikulecká, dcera vysídleného Josefa Robovského.¹⁰³ Ve zmiňovaném vývodu předků lze najít jméno Paoli Robowski, který žil již v roce 1690 právě v Odřepsech.¹⁰⁴ Podobnou zkušenost mají i Průchovi z obce Příbraz na Jindřichohradecku, vysídlení v roce 1952 do Bulovky. „*Tak co já vím, tak to byli všechno zemědělci a jejich rod sahal tak 300 roků nazpět. Bylo to i někde v kronikách. V té Příbrazi. Měli obydlí, pracovali na svém. Měli pozemky, lesy, velký rybník. Měli to tam rádi a chránili si to.*“¹⁰⁵ Z těchto dvou strohých vzpomínek lze vysledovat, jak pevně ukotveni byli tradiční hospodáři k jimi obdělávané půdě. Cílem této části práce ale není navracení se zpět do tak vzdálené minulosti, ale krátce nastínit cestu od soukromého zemědělství ke kolektivnímu ve 20. století.

Život na vsi první dekady uvedeného století kromě technických vymožeností zásadně ovlivnilo vypuknutí Velké války na konci července 1914, kdy do řad rakousko-uherské armády narukovaly statisíce obyvatel zemí Koruny české a Uher. Mezi odvedence, celkem pochopitelně, patřili v nemalém počtu i muži pracující v zemědělství. Ti šťastnější, kteří přežili, poznali kromě útrap frontových bojů i různé kouty světa, o kterých do té doby možná ani neslyšeli. „*Narukoval za Rakouska a byl v Rusku a Itálii.*“ vzpomínala snacha Františka Průchy,¹⁰⁶ který v rakousko-uherské armádě dosáhl hodnosti desátníka a získal i medaili za statečnost.¹⁰⁷ Ján Jombík, slovenský gazda vysídlený v roce 1953 do Kunratic, se dle udání rodiny též zúčastnil bojů na východní frontě, kde padl do zajetí a zbytek války strávil na Ukrajině.¹⁰⁸ Ať už v uniformě císaře pána, nebo v menší míře té

¹⁰³ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 23. 7. 2020.

¹⁰⁴ Archiv rodiny Robovských, vývod předků Robovských z Odřepes, 1690-1979.

¹⁰⁵ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. 2. 2023.

¹⁰⁶ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. 2. 2023.

¹⁰⁷ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, č. 23551, fol. 39.

¹⁰⁸ Archiv Milana Votava, korespondence s Pavolem JOMBÍKEM, vnukem vysídleného zemědělce Jána Jombíka, Banská Bystrica, 16. 8. 2020.

legionářské, přišli do kontaktu s fungováním zemědělství a vesnického života na Balkáně, Ukrajině, v Itálii, Francii nebo Rusku. Poznatky z celého světa si pak s sebou přiváželi domů a sdíleli je s ostatními.¹⁰⁹ Některé rodiny však o své nejbližší na frontách přišli a chod hospodářství někdy i dlouhá léta zajišťovaly neúplně rodiny.¹¹⁰ „*Můj otec Josef se narodil 18. února 1918 a svého otce on nikdy nepoznal, protože padl za první světové války.*“ vzpomínal syn Josefa Soukupa vysídleného do Raspenavy.¹¹¹

Nově vzniklý československý stát zásadně zasáhl do majetkových poměrů, když Revoluční národní shromáždění schválilo 16. dubna 1919 zákon o zabránění velkého majetku pozemkového. Na jeho základě došlo k vyvlastnění držitelů vlastních 150 hektarů zemědělské půdy nebo 250 hektarů celkové půdy, mezi které patřila hlavně česká, moravská, slezská, německá a uherská šlechta.¹¹² Na zestátněnou půdu, kterou spravoval v roce 1919 založený Státní pozemkový úřad,¹¹³ následně získali nárok menší zemědělci, zemědělství dělníci, bezzemci, ale také například lidé, kteří nikdy před tím nehosподаřili. Přerozdělením půdy se upevnila pozice Republikánské strany československého venkova, takzvaných agrárníků, kteří se jako nejsilnější strana stali symbolem celého jejího procesu. Strana hájila zájmy selského stavu již v období monarchie a díky schopným osobnostem v jejím vedení dokázala oslovit široké a rozmanité vrstvy společnosti.¹¹⁴ Na druhou stranu reforma přispěla hned v počátku existence státu k vyhloubení příkopu mezi většinovým českým obyvatelstvem a národnostními minoritami.

¹⁰⁹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 27.

¹¹⁰ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 17.

¹¹¹ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa, Raspenava, 23. 7. 2020.

¹¹² Zákon číslo 215/1919 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, částka 43, s. 289-290.

¹¹³ Zákon číslo 330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, částka 70, s. 439-440.

¹¹⁴ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 29.

Život soukromých zemědělců na vsi zpravidla probíhal podle stále se opakujících pravidel, která vytvářela příroda a na ni navázaný hospodářský cyklus a kalendář církevních svátků. „*Stále len pracovali. Ráno sa o štvrtej vstávalo a večer sa chodilo domov so zotmením. A chodil spávať po siedmej hodine, bol tak naučený.*“ vzpomínal vnuk Pavola Luptáka vysídleného do Andělky.¹¹⁵ Ráno se vstávalo se zvoněním zvonů z kapliček a kostelů na návsi. Začínalo se ve stájích a chlívech, kdy musel být nakrmen dobytek, kterému zemědělci věnovali veškerou pozornost, vychovávali ho návykům a poslušnosti, které vedly k udržení čistoty nejenom zvířat samotných. „*Už selátka učili, kam mohou chodit vylučovat, kam jíst, kde spát. Stačilo vzít proutek. Ne, že by je nějak hodně mlátili, ale díky tomu se naučila a ve chlívě byl pořádek. Tam se dalo jíst z podlahy.*“ uvedla snacha Františka Průchy.¹¹⁶ Hospodářství a chov domácích zvířat měla často na starost manželka hospodáře a od útlého věku pomocnou ruku podávali i jejich potomci. Práci na polnostech, lukách, rybnících, v lesích a při přidruženém podnikání zastali muži. Z každodenní rutiny vytrhly rodiny pouze církevní svátky, a hlavně nedělní mše v kostelech.¹¹⁷

Mezi důležité církevní záležitosti na vsi patřily i sňatky. Některé z nich byly ze skutečného zamilování, jiné zase dohodli rodiče. „*Tam byl takový problém mezi tatínkem a maminkou. Oni, když se měli brát, tak maminka byla v církvi československé a tatínek byl římský katolík. Děda jako hospodář, tatínek tatínkův, ten si přál, aby maminka byla převedena do katolické víry. Tak maminka, ta se narodila v Lučicích u Chlumce nad Cidlinou, se tam odhlásila z církve československé a pak zůstala bez víry. Oni po ní chtěli, aby se obnovil křest, aby se obnovila svatba, a to už se dědovi nelíbilo. To byla taková zbytečnost. On si myslel, že ji pouze přepíšou na katolickou víru. To oni ne. Tak se to nepovedlo a chudák maminka si celý život říkala, že je bezvěrec.*“ vzpomínala Ludmila Mikulecká.¹¹⁸ Důležité bylo zabezpečit pokračování rodu a předávání hospodářství z generace

¹¹⁵ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

¹¹⁶ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. 2. 2023.

¹¹⁷ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 21.

¹¹⁸ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 23. 7. 2020.

na generaci. Nebylo výjimkou, že na jednom hospodářství žila i tři pokolení. Nejstarší mužský člen rodu byl autoritou, i když hospodářství zpravidla krátce po svatbě některého ze svých dětí přepsal na něj a jeho protějšek, často rovnou polovicí. Mladí se pak vůči starším vymezovali, protože nebyli tak konzervativní a rádi zkoušeli nové metody při práci. Pracovní návyky, způsoby soužití, principy rozdělení rolí ale zůstávaly většinou zachovány.¹¹⁹

Někteří ze soukromých zemědělců zastávali významné role v kulturním životě obce. Organizovali se v obecních spolcích, ze kterých lze zmínit sbory dobrovolných hasičů, tělovýchovné organizace Sokol nebo Orel, různé zemědělské a lovecké spolky. Někteří z nich v nich dosáhli vysokých spolkových funkcí, které přesahovaly hranice dané obce. Ani politika jim nebyla cizí. Převahu si na československé vsi po celou dobu existence takzvané první republiky udržela Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu neboli agrárníci. Díky široké podpoře církve si silnou pozici v obcích držela i Československá strana lidová. Mezi německy mluvící menšinou v Československu si výraznou podporu získal Německý svaz zemědělců.¹²⁰ Většina z v práci uvedených osob s těmito stranami pouze sympatizovala, ale někteří díky svému členství v nich zastávali funkce v obecních zastupitelstvech, výborech a komisích. Bylo tomu tak například v případě Františka Votavy z obce Ohrazenice, který byl členem obecního zastupitelstva a později dokonce starostou za Československou stranu lidovou.¹²¹ Zároveň se účastnil spolkového života v obci jako člen Sboru dobrovolných hasičů, a protože byl vášnivým lovcem divoké zvěře a vlastníkem několika střelných zbraní, vstoupil i do místního mysliveckého sdružení.¹²² Pozici si v komunální politice udržel také v období Protektorátu Čechy a Morava, tehdy již jako člen Národního souručenství.¹²³

¹¹⁹ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: pŕlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 17

¹²⁰ Německý Bund der Landwirte. Pozn. autora.

¹²¹ Národní archiv, fond Nejvyšší soud Praha, sign. Sp. zna. 6 trz 6/69, zn. T 12i/52-15.

¹²² Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem vysídleného zemědělce Františka Votavy, Hejnice, 5. 11. 2016.

¹²³ Moravský zemský archiv v Brně, fond B 340 Gestapo Brno, sign. 100-235-17, inv. č. II F3-1883/40.

Právě nacistická okupace v noci ze 14. na 15. března 1939 a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava dne následujícího zásadně zasáhly do svobody soukromých sedláků. Úřady předepsané kontingenty určovaly zemědělcům nevýhodné výkupní ceny celé produkce kromě části určené k jejímu obnovení a vlastní obživě. Při neplnění nezřídko docházelo na základě častých kontrol k udělování trestů v podobě pokut, konfiskací a věznění. Kontroly provádělo gestapo s cílem odhalení ukrytých zásob zemědělských produktů, které nesloužily rodinám pouze ke zlepšení životní situace v časech přidělových lístků, ale i k obchodování s nedostatkovým zbožím na černém trhu. V případě dopadení hrozil sedlákům kromě vězení i trest smrti.¹²⁴

Vysoké dodávky však nebyly jediným opatřením, které životy zemědělců vyznaným způsobem poznamenalo. Od roku 1942 docházelo k hromadnému vystěhovávání tisíců etnicky českých sedláckých rodin ze středočeského a vyškovského regionu kvůli vymezení prostoru pro budoucí výcvikové oblasti jednotek SS. Na Benešovsku, Neveklovsku, Sedlčansku a Vyškovsku byli zemědělci až na drobné výjimky bez náhrady vyvlastněni a vstup na tato území jim byl striktně zakázán. Mimo tuto půdu německé okupační úřady zabraly dalších 500.000 hektarů původně šlechtické a židovské půdy, která se měla stát základnou pro budoucí germanizaci českého prostoru.¹²⁵

Nemálo sedláckých rodin se během druhé světové války zapojilo do domácího odboje, jiné zase s režimem ve větší i menší míře sympatizovali. Do obou skupin lze v českém prostředí zařadit pouze jednotlivce později vysídlené v rámci Akce K („kulak“) na Frýdlantsko.¹²⁶ V období po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se v hledáčku gestapa objevila obec Ohrazenice, kde v obecním zastupitelstvu působil již zmiňovaný František Votava. Z této obce pocházely sestry Ludmila Soukupová, za svobodna Kovárníková,

¹²⁴ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 33-37.

¹²⁵ BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 28-29.

¹²⁶ Než o aktivní odboj šlo spíše odpor ve vztahu k okupačnímu režimu, protože nikdo po skončení války neobdržel osvědčení dle zákona č. 255/1946 Sb. Pozn. autora.

a Marie Kovárníková, které se zásadním způsobem podílely na přípravách atentátu. Obě byly ve spojitosti s tímto činem zatčeny a německá státní tajná policie hledala jejich příbuzné v Ohrazenici. Po příjezdu do obce se obrátilo gestapo na Františka Votavu, který duchapřítomně objevil chybu v dokumentech gestapa a vypověděl, že nikdo takový v obci nežije. Po válce na statek do Ohrazenice přišel československý voják v britské uniformě, který děkoval Františku Votavovi za to, jak se v roce 1942 zachoval.¹²⁷ Tuto příhodu je však nutné brát s rezervou, protože ji nelze doložit relevantními písemnými prameny. Doložitelná je ale účast v období květnového povstání u jiného později vysídleného sedláka, Václava Půlpána z Komárova u Holic v Čechách. Ten byl na konci války vězněn tři dny v dašických kasárnách pro účast v povstání.¹²⁸

Členství v protektorátních spolicích a organizacích lze v případě na Frýdlantsko později vysídlených sedláků vysledovat pouze výjimečně. Například Emanuel Binder z Oslnovic, nejmladší z později vysídlených, se v červnu 1944 přihlásil jako instruktor v Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Okresním pověřencem kuratoria byl označen za spolehlivého, pracovitého, byla u něj ale potřeba absolvování výcvikového tábora. Podrobnosti o jeho působení v této organizaci z dohledaných pramenů nelze blíže určit.¹²⁹ Za vážnější lze považovat členství Josefa Tomáška z Volanic v protektorátním Svazu zemědělství a lesnictví, německy Verband für Land- und Fortwirtschaft für Böhmen und Mähren, kde působil jako blíže nespecifikovaný funkcionář, za což byl v poválečném období obviněn Trestní nalézací komisí v Novém Bydžově. Obvinění proti němu vznesené bylo ale zastaveno, stejně jako u většiny funkcionářů a členů Svazu v této oblasti.¹³⁰ Členství v jediném povoleném politickém hnutí Národní souručenství se dá doložit hned u několika vysídlenců.

¹²⁷ Rozhovor se Stanislavem VOTAVOU, synovcem vysídleného zemědělce Františka Votavy, Jaroměřice nad Rokytnou, 20. 10. 2017.

¹²⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, osobní spis Václava Půlpána, č. A012025, fol. 37.

¹²⁹ Archiv bezpečnostních složek, fond Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (59), sign. 59-7-31, s. 1-6.

¹³⁰ KOZÁKOVÁ, Veronika. Trestní nalézací komise v Novém Bydžově (1945-1948) [online]. Hradec Králové, 2015 [vid. 2. 4. 2023]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/lqymb/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jiří Štěpán, Ph.D.

Poslední týdny druhé světové války a období bezprostředně nadcházející se ve vzpomínkách některých rodin odehrává téměř totožně. Zvláště v prostředí českých zemí, kdy po přejití fronty v dané oblasti byli na statky nasazováni němečtí zajatci jako výpomoc. Na tuto dobu vzpomínal například syn Františka Votavy z Ohrazenice následovně: „*Jako dítě si pamatuji, že rodiče na nějaký čas museli uvolnit polovinu obytné budovy se samostatným vchodem pro dva německé důstojníky, které celé noci strážili dva vojáci s nabitými zbraněmi. Důstojníci často požadovali stravu, kterou před požitím musela kuchařka ochutnat. S odchodem Němců z vesnice nám byla zabavena dvě jízdní kola. Zakrátko na to do vesnice dorazili Rusové. Rozjařeni vítězstvím, posilnění alkoholem, stříleli do vlajek a všeho kolem sebe. V tomto řádění se je snažil usměrnit řídící školy Jan Kováč – Ukrajinec. Běda ženám bez zdatné ochrany... Po skončení války si všichni oddechli a naše rodina věřila, že bude moci v klidu a beze strachu hospodařit. Zůstala mi v paměti přítomnost německých zajatců, kteří byli k sedlákům přidělováni na práci. U nás přebývali dva – zarytý Němec Franz a Reinhold, který se rodičům svěřil s plánovaným útekem.*“¹³¹

V poválečném období vyvstala pro Československo nutnost vyřešení hned několik důležitých problémů a témat. Prvním z nich byl odsun převážně německého obyvatelstva a nutnost znovuosídlení zvláště pohraničních oblastí. Mezi téměř třemi miliony vysídlenými českými Němci bylo nemalé procento zemědělců. Majetek vysídlených měl připadnout oprávněným uchazečům z řad Čechů, Slováků a jiných slovanských národností. I na Slovensku bylo plánováno provedení odsunu maďarské menšiny, jehož provádění nebylo schváleno na Postupimské konferenci, tudíž muselo být zastaveno.¹³² Právě zkonfiskovaný majetek všech velikostních typů se stal významným zdrojem pro pozemkové a jiné přiděly.¹³³

¹³¹ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnaní II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0. S. 157

¹³² Více o odsunu německy mluvícího obyvatelstva z Československa např. v: PORTMANN, Kateřina. Jednou Němec, vždycky Němec. Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce. In: PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina, et al. „*Nechtění*“ *spoluobčané. Skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7. S. 28-42.

¹³³ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy.* Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 44.

Dalším důležitým momentem byl zákaz Agrární strany, tradičního politického subjektu, hájícího zájmy sedláků a soukromého hospodaření.¹³⁴ Všechny strany Národní fronty se tak zbavily silného politického protivníka. Pro údajnou kolaboraci neměla nárok na existenci, čímž si strany zajistily široký voličský potenciál a podíl na rozdělení enormního množství majetku, který po ní zůstal. Někteří čelní představitelé agrárníků byli postaveni na roveň nacistickým zločincům a kolaborantům a stanuli před retribučními soudy, od kterých si odnášeli i mnohaleté tresty odnětí svobody. Za zrádce byl označen například předseda Agrární strany Rudolf Beran, který si i přes podporu domácího odboje v době okupace vyslechl odsouzení k 20 letům odnětí svobody a během výkonu trestu zemřel v leopoldovské věznici.¹³⁵

Pravděpodobně nejzásadnější změnou byla strmě rostoucí podpora Komunistické strany Československa, v čele s Klementem Gottwaldem, a obecný příklon k levicově prováděné státní politice. Členská základna této politické strany během jediného roku od skončení války dosáhla více jak jednoho milionu osob.¹³⁶ Komunisté získali v první Fierlingerově vládě Ministerstvo zemědělství, které vedl Július Ďuriš, dále místa v zemědělské družstevní centrále, trhových svazech, Jednotném svazu českých zemědělců a na místech, kde měla dříve dominantní postavení Agrární strana. Pozici ve veřejném prostoru si upevňovali velkorysími sliby zaměřené i na vrstvu zemědělců. Příděly majetku, pozemková reforma, daňová zvýhodnění, zachování soukromého zemědělství – to vše padlo na úrodnou půdu, zvláště u menších hospodářů.¹³⁷ Právě masy členů a sympatizantů zajistily komunistické straně impozantní vítězství v květnových parlamentních volbách roku 1946, vůbec prvních volbách v osvobozeném Československu. Ze všech stran kandidujících v rámci Národní fronty získala více jak 2.2 milionu hlasů, čímž předběhla druhou Českou stranu národně sociální, která jich získala o více jak 900.000 méně. K získání tak vysokého počtu hlasů bezesporu přispělo i snížení

¹³⁴ Více o Agrární straně a jejím předsedovi Rudolfu Beranovi v: ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-067-1.

¹³⁵ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 49-53.

¹³⁶ ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0. S. 25.

¹³⁷ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 63

věkové hranice volební způsobilosti z 21 na 18 let a zmiňovaná vstřícná politika přidělů půdy v pohraničních oblastech.

Na poválečné tříleté období relativní svobody v Československu vzpomínají rodiny později vysídlených sedláků téměř totožně. Napjatá atmosféra neustálého nebezpečí z dob okupace byla minulostí a hospodáři mohli rozvíjet a zdokonalovat svá hospodářství. Někteří pokračovali v aktivitách obecního a spolkového života v místě bydliště, další, které takové aktivity nepřitahovali, žili běžným životem daným zemědělským rokem. Konkrétní příklad poválečného života na vsi lze popsat na příkladu rodiny Votavových z Ohrazenice. Jejich statek procházel modernizací a z důvodu častého dojíždění do okolních obcí zakoupil František Votava krátce před únorem 1948 motocykl Jawa 175 s pákovým řízením. Díky svým spolkovým aktivitám a funkcím na Městském národním výboru patřil mezi vážené a oblíbené občany.¹³⁸ Dle svědectví Růženy Vorlové, obyvatelky obce Ohrazenice, jej finanční a materiální zabezpečení nepoznamenalo v negativním smyslu. Oproti ostatním se údajně nepovyšoval nad ostatní spoluobčany a snažil se jim různě pomáhat, například zápujčkou koní, které menším zemědělcům usnadňovali práci na polnostech. Jeho manželka Františka Votavová během žní připravovala občerstvení pro všechny pracující a jako vyhlášená pekařka pekla svatební dorty a cukrovinky na křtiny a posvícení.¹³⁹

Přesto nelze hovořit o zcela bezstarostném období pro soukromě hospodařící zemědělce. Dříve zmiňovaný vzestup Komunistické strany Československa a v mnoha ohledech zřejmá inspirace Sovětským svazem vyvolávaly obavy z možného zakládání obdob sovětských kolchozů a zavádění všeho, co ono zakládání v SSSR doprovázelo, ať už to byly nové formy hospodaření, nebo potírání odpůrců. I přes opakovaně deklarované sliby, že ke kolektivizaci zemědělství dle sovětského vzoru nedojde, eventuálně, že Československo půjde svou vlastní cestou bez užití radikálních způsobů, docházelo po převzetí moci komunisty v únoru 1948 k pozvolným změnám.¹⁴⁰

¹³⁸ Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem vysídleného zemědělce Františka Votavy, Hejnice, 5. 11. 2016.

¹³⁹ Archiv Milana Votavy, korespondence s Růženou VORLOVOU. Ohrazenice 22. 8. 2017.

¹⁴⁰ VOTAVA, Milan. *Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu – případ kulaka Františka Votavy* [online]. Liberec, 2018 [vid. 1. 5. 2023]. Dostupné z:

Zbavením nekomunistických stran moci umožnilo schválení soustavy opatření z takzvaných Ďurišových zákonů a Hradeckého programu z let 1946 a 1947. Zákony ministra zemědělství Julia Ďuriše se týkaly revize pozemkové reformy, zaknihování přídělů ze zkonfiskovaného a jiného zemědělského majetku, myslivosti, scelování půdy, zemědělského výrobního plánu a úprav dělení zemědělských podniků. Hradecký program obsahoval náměty ministra k řešení několika důležitých bodů, z nichž lze zmínit například i otázku výstavby družstevnictví. Probíhající reformní kroky vzbudily u sedláků strach ze ztráty rodového majetku, což změnila ústava z 9. května 1948, ve které byla stanovena a zaručena jednotlivcům a spoluvlastníkům 50hektarová výměra půdy. Avšak během druhé poloviny roku, po kritice Komunistické strany Jugoslávie pro příliš shovívavý postup proti „kulakům“, se českoslovenští komunisté v podstatě ztotožnili se sovětským vzorem pojetí otázky kolektivizace.¹⁴¹

Stejně tak jako v SSSR, i v Československu řešili straničtí funkcionáři ihned od počátku pojmenování a vymezení nepřítele na venkově. Leninovo a Stalinovo pojmenování „kapitalistické živly na vsi“ se nezdál pro československé prostředí dostatečně vypovídající a neměl požadovanou razanci. Označení „statkář“ působilo dojmem, že se jedná pouze o největší zemědělské podnikatele, a ne o méně majetnou vrstvu, která měla být odstraněna. Tradiční pojmenování „sedlák“ evokovalo v lidech pozitivní zkušenosti, respekt a autoritu. Sám Klement Gottwald doporučil používání výrazu „boháč“, které se spolu s ruským „kulak“ díky jejich pejorativnímu náboji uchytily. Pojmenování „vesnický boháč“ ale musel být dán i obsah, proto se zpočátku mluvilo zvláště o velikosti výměry hospodářství. Jenže čistě technické vymezení funkcionářům nestačilo, tudíž zaznívaly hlasy o neodvážení předepsaných dodávek, vykořisťování pracovních sil nebo vlastnictví mechanizovaných prostředků. Právě velice volně formulovaná kritéria umožňovala na místní úrovni postihnutelnost sedláků, což se ukázalo jako vhodný nástroj k pozdějšímu vytlačování těchto lidí z venkova.¹⁴²

<http://theses.cz/id/Ope2kb/>. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. S. 32.

¹⁴¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 51-58.

¹⁴² JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 59-63.

Tyto politické směrnice a pokyny představovaly spíše návod k praktické činnosti, která ale nemohla probíhat mimo rámec tehdy platného právního řádu. Důraz na legitimitu a zákonnost postihování diskriminovaných vrstev, tedy včetně takzvaných „vesnických boháčů“, byla součástí zostřujícího se boje proti třídnímu nepříteli. V případě socializace vesnice šlo o zákony z již předúnorového období, kterými byly zákon č. 55/1947 Sb., o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu z dubna 1947, zákon č. 126/1946 Sb. o úpravě pachtovného, a zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu. První zmiňovaný vymezoval povinnost vlastníků či jiných držitelů řádně obdělávat půdu, eventuálně se postarat o její využití formou pronájmu, což se týkalo i účelného využívání strojní techniky nebo hospodářských objektů. Národní výbory měly díky tomu právo rozhodovat o nevyužitých výrobních prostředcích a ukládat sankce osobám, které své povinnosti zanedbaly, například zavedením nuceného pachtu. Druhý zákon, o úpravě pachtovného, umožňoval národním výborům v období po vzniku Jednotných zemědělských družstev snadnější převzetí a předání půdy do jejich užívání, nebo do užívání státních statků. Poslední zmíněný zákon měl chránit společnost před zneužíváním prodeje přes nelegální obchodní sítě a za vyšší ceny.¹⁴³

Mezi po únoru 1948 vydané zákony a nařízení, které hrály důležitou roli v procesu kolektivizace, lze zařadit například scelovací zákon č. 46 z března 1948. Ten měl zajistit vznik souvislých pozemkových celků, který měl sedláky vytlačovat na okraje katastrů, kde získali půdy nižší bonity. Dále je důležité zmínit utuzující se tendence státem řízeného zemědělského výkupu, jehož neplněním byl zemědělec vystaven nebezpečí přestupku postižitelného v rámci správního řízení, v závažných případech trestného činu o stíhání černého obchodu, nebo dokonce zločinu dle § 36 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. V červenci 1950 došlo k přijetí trestního zákona soudního č. 86/1950, který se vztahoval na závažné projevy nepřátelství vůči státnímu zřízení, a trestního zákona správního č. 88/1950, který upravoval postihnutelnost závažnějších přestupků místních národních výborů. Ty měly zřizovat tříčlenné přestupkové komise, vedené referenty

¹⁴³ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5. S. 22-23.

pro vnitřní záležitosti a bezpečnost, pod jejichž pravomoc spadalo trestní řízení ve věcech třídního nepřátelství, v případech vyslovení vedlejšího trestu propadnutí majetku a zákazu pobytu, přestupcích ohrožujících výstavbu socialismu nebo budících pohoršení ve veřejnosti a ostatních případech, postoupených referentem vzhledem k jejich závažnosti.¹⁴⁴

Dne 29. února 1949 byl vydán zákon č. 69/1949 Sb.,¹⁴⁵ o jednotném zemědělském družstvu, čímž definitivně skončila československými komunistickými politiky proklamovaná cesta k vlastnímu zemědělskému socialismu.¹⁴⁶ Naplno tak začalo tažení režimu proti soukromě hospodařícím zemědělcům, kteří byli obviňováni z možného ohrožení hladkého průběhu kolektivizačního procesu.¹⁴⁷ Nově zřizovaná zemědělská družstva měla daleko od tradičního družstevnictví dob dřívějších, založeného na dobrovolnictví, podílnictví a společné správě. Jednotná zemědělská družstva, stejně jako dříve zřizované státní statky, spadala pod státní řízení, které určovalo výrobní plány, prodejní a nákupní ceny, řízení dodávky trhu a celkovou organizaci.¹⁴⁸ Družstva vznikala na základě ustanovení přípravného výboru, sestávajícího zpravidla z členů komunistické strany, kteří obhospodařovali větší množství zemědělské půdy. Zároveň tito lidé sestavovali seznamy zemědělců, kteří mohli do družstva vstoupit. Seznamy se předávaly ke schválení Ústřední radě družstev, která prověřovala v seznamech uvedené hospodáře a ty vyhovující zapisovala do rejstříku družstev.¹⁴⁹

Je též důležité zmínit, že vznikaly čtyři typy Jednotných zemědělských družstev, rozlišovány římskou řadovou číslicí. Typ I. zajišťoval organizaci spolupráce a výpomoci během hlavních polních prací, kdy každému členovi

¹⁴⁴ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 65-67.

¹⁴⁵ Více o právně-normativním vymezení tématu v: HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: právně normativní pohled*. Praha: Vladimír Lelek, 2013. ISBN 978-80-904837-4-3.

¹⁴⁶ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 71.

¹⁴⁷ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 149.

¹⁴⁸ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 77.

¹⁴⁹ VOTAVA, Milan. *Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu – případ kulaka Františka Votavy* [online]. Liberec, 2018 [vid. 1. 5. 2023]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/Ope2kb/>. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. S. 20.

náležela sklizeň z vlastních pozemků. Zároveň mohli členové kolektivně používat zemědělské stroje. K II. typu se přecházelo pro lepší koordinaci práce, například při uzavření dohody o pěstování stejných plodin. Docházelo v nich k rozorávání mezí, čímž zanikaly dlouhá léta platné hranice pozemků. Z výsledné produkce dostávali členové tohoto typu družstva podíl z produkce zemědělských plodin s ohledem na množství vykonané práce. U III. typu již přestávalo existovat vlastnictví soukromé půdy a dané Jednotné zemědělské družstvo mohlo užívat v podstatě neomezeného uživatelského práva. Původní vlastníci se svých pozemků zřekli ve prospěch družstva, kterému náležela veškerá zemědělská produkce. Pro tento typ jsou charakteristické i svody dobytka a společná živočišná výroba. Člen si mohl pro své potřeby ponechat po jednom kusu hospodářských zvířat a drůbeže pro vlastní potřebu. Poslední IV. typ již plně představoval obdobu kolchozů v Sovětském svazu, kde vše patřilo všem. Členové byli odměňováni formou naturálií, kterou představovaly zemědělské produkty.¹⁵⁰

Léta 1951 a 1952 představovala zásadní období v zostřování protiselské linie, a to kvůli několika důležitým událostem, ke kterým došlo. Politické vedení začalo prosazovat mnohem tvrdší postupy proti „vesnickým boháčům“ než doposud, protože průzkum provedený justičními pracovníky odhalil neuspokojivý obraz dosavadního průběhu kolektivizace.¹⁵¹ Docházelo tak ke značným represím a stupňování mimosoudní perzekuce, zpravidla v podobě neúnosného zvyšování povinných dodávek zemědělských produktů, šikaně ze strany představitelů obcí, omezování výmlatu obilí výhradně na noční hodiny, neustálé prohlídky příslušníky Státní bezpečnosti nebo zabavování traktorů, samovazů, mlátiček, a to bez nároku na proplacení finanční náhrady. Na období těchto výrazných změn vzpomínala Ludmila Mikulecká, rozená Robovská: „*Pamatuji si, jak k nám chodil tajemník. Zaprvé mu tatínek říkal, že má přehnaně vysoké dávky obilí a dalších produktů. Pořád k nám ale ten tajemník chodil a tatínkovi vyhrožoval. Jednou stál tatínek na dvoře a říkal mu: „Už vás mám plný zuby! Ještě jednou sem přijdete a najdete mě tady viset pod tou kůlnou.*

¹⁵⁰ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 79-83.

¹⁵¹ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 149.

To už se nedá vydržet, co vy tady děláte.‘ Státní bezpečnost k nám třeba vůbec nechodila. To až tehdy, když si přišli pro tatínka. Ani půdu nám nevyměnili za nekvalitní, což se stávalo. Ten tajemník ale pořád něčím vyhrožoval. Oni chtěli totiž udělat družstvo. Ti tři velcí sedláci, kteří byli na vsi, tak žádný jim ten vstup do družstva nechtěl podepsat.“¹⁵²

Dalším zaznamenaným příkladem je i cílené ztěžování práce u rodiny sedláka Františka Votavy. Ta například nemohla najímat na práci další lidi z vesnice, což značně stěžovalo možnost obdělávání půdy a vedlo k neplnění dodávkových povinností. Výmlat obilí mohli provádět pouze v pozdních večerních hodinách, za umělého osvětlení a za přítomnosti příslušníků Státní bezpečnosti. Často probíhaly i denní kontroly na statku v Ohrazenici, a to v době, kdy byl jediným přítomným členem domácnosti nejmladší syn Jan, kterého při nich ponižovali. Ke všemu propukla u některých kusů dobytka slintavka, což vedlo k udělení zákazu výjezdu ze statku. Neustále se zhoršující životní situace Votavových byla řešena zbavením funkcí v místních spolcích a zabavení části majetku.¹⁵³

Mezi na Frýdlantsko vysídlené rodiny patřili také Váňovi z obce Skryšov u Pelhřimova, kteří zažívali téměř všechny výše uvedené postihy. „*V 50. letech vzniklo ve vesnici JZD. Po rodičích soudruzi chtěli, aby vstoupili. Ti se však bránili, a tak jim byly zvýšeny dodávky vajec, masa, obilí, mléka a dalšího. Naše pole nám sebrali a vyměnili za jiná, neudržovaná a více členitá. Dodávky jsme plnili s velkými obtížemi, přesto k nám chodily kontroly, které počítaly vepře, prohlížely špajzku a kontrolovaly vejce. Běda nám, kdyby našly jiný počet vajec, než bylo určeno. Pomáhali nám sousedé Březinovi, u nichž jsme si mohli potraviny ukrýt. Nejdůkladnější byl tajemník z Pelhřimova, který prohlížel i skříně v pokoji, a dokonce i mamčinu tašku. Zakázali nám veškeré pomocníky z vesnice, a tak jsme my, děti, pomáhaly, na co jsme stačily. Dolní stavení včetně stodoly, stájí,*

¹⁵² Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

¹⁵³ VOTAVA, Milan. *Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu – případ kulaka Františka Votavy* [online]. Liberec, 2018 [vid. 1. 5. 2023]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/Ope2kb/>. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. S. 33-34.

*obytných místností i kolny přikázali vyklidit s tím, že ho údajně nepotřebujeme. Zabavili různé stroje – řezačku, výfuky i vozy. Bylo nám zakázáno používat elektrický proud ve dne, mlátili jsme tedy v noci. Tatínek řekl, že vše zlé přečkáme, i kdyby se měl přetrhout.*¹⁵⁴

Hrozivé svědectví, kam až šikana rodin ze strany režimu mohla dojít, poskytla také Olga Průchová, snacha Františka Průchy: *„Bylo to velké hospodářství. To si taky vzpomínám, že jim někdo zapálil stodolu, v tom období. A zrovna to bylo po žních. Bylo tam obilí, seno pro dobytek. Tak si museli vzít půjčku velkou. A když to dostavěli, tak jim to všechno vzali a udělali jim z toho stodolu na traktorovou stanici. A z jejich domu udělali kanceláře.*¹⁵⁵

V neposlední řadě lze také uvést případ Pavola Luptáka z obce Devičie, kdy za tvrdým postupem proti jeho rodině od počátku stála mužská ješitnost a platonická láska. Iniciátorem měl být údajně velmi namyšlený člověk, který měl rád častou společnost žen. Pomýšlel si též na dcery Luptákovy, avšak ty si prý nenechávaly nic nalhávat. Msta za odmítnutí se později projevovala poštváním místního obyvatelstva proti rodině, a dokonce tento člověk inicioval jejich vysídlení z obce.¹⁵⁶

Za krátkou zmínku stojí též horlivá angažovanost v „protikulackých“ aktivitách ve vedení Ministerstva spravedlnosti, především prostřednictvím krajských a okresních prokurátorů a vybraných soudců. V tomto období zvláště vyčnívá osoba náměstka dr. Karla Klose, v jehož archivu se dochoval scénář, jak postupovat v likvidaci soukromých zemědělců. V těchto osnovách se nachází body, se kterými se lze setkat u všech později odsouzených osob vysídlených na do okresu Frýdlant. Patří mezi ně například nutnost projednávání vytipovaných zemědělců s krajskou bezpečnostní pětčkou, rozsudek musí sestávat z citelného peněžitého trestu, z trestu propadnutí veškerého jmění, ze zákazu činnosti a zákazu pobytu

¹⁵⁴ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0. S. 125.

¹⁵⁵ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. února 2023.

¹⁵⁶ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

dle § 51 a 53 trestního zákona soudního. Z rodiny měly být vysídleni mimo obec všichni její členové, s následným zařazením do výrobního procesu zásadně mimo dosavadní bydliště. I přes nesouhlas ÚV KSČ a příkaz zastavení celé akce je prokazatelné, že výběr sedláků pro exemplární procesy i nadále pokračoval dle zmíněného scénáře a vznikly předběžné seznamy s desítkami případů navržených ke stíhání.¹⁵⁷

Uvedená příprava opatření proti selskému stavu probíhala na pozadí a široká veřejnost byla přesvědčována komunistickou propagandou o správnosti kolektivizačního procesu a nutnosti zakročení proti vesnickým „sabotážníkům“. Za kolektivizaci se agitovalo v denním tisku, zvláště pak v regionálních periodících, rozhlasových relacích, biografech, při přednáškách, a dokonce i ve školní výuce. Manipulativní, na emoce zacílená, jednoduše pochopitelná, budovatelsky laděná, a hlavně často opakovaná propaganda systematicky působila na zemědělce s cílem přesvědčit je o výhodách vstupu do JZD. Tato pozitivní kampaň byla vedena zároveň s kampaní negativní, která měla různými způsoby hanit soukromě hospodařící zemědělce a podkopávat tak jejich postavení nejenom v místě působení.

Nejčastěji se „protikulacká“ propaganda šířila v tiskovinách, zvláště pak v periodikách jako Rudé právo nebo mezi zemědělci nejčtenějších Zemědělských novinách, od roku 1952 vydávaných Ministerstvem zemědělství. Kromě řady pozitivně působících článků v nich byly otištěny zprávy o odsouzených „vesnických boháčích“ a reportáže z politických procesů. Právě články o sabotujících, protirežimně smýšlejících a rozvracejících sedlácích představovaly hlavní náplň obsahu Zemědělských novin.¹⁵⁸ Stranou ale nezůstávaly ani jiné tiskoviny, jako například plakáty s náměty obtloustlých, vychytralých a namyšlených „kulaků“, kterým nezáleželo na ničem jiném než vlastním obohacování. Vsázely na jisté zvýraznění stereotypů, které se o sedlácích dlouhodobě vykládaly. Jejich vyobrazení mělo u cílové skupiny způsobit odpor

¹⁵⁷ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 95-97.

¹⁵⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav a kol. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0. S. 141-143.

a podezíravost, že takové osoby skutečně představují, i když realita byla často zcela opačná.¹⁵⁹ Námět kolektivizace se promítl i do kinematografie, kdy se po druhé světové válce film stal jedním z předních nástrojů dobové propagandy. V případech snímků s tématy kolektivního hospodaření v Československu byl prezentovaný stav zpravidla vzdálen od reality, protože procházely schvalovacím řízením Filmové rady při Ministerstvu informací anebo takzvanou ústřední dramaturgií. Až teprve po schválení scénáře mohla začít práce na jejich zfilmování. Takový proces kontroly se samozřejmě podepsal na míře objektivity a pravdivosti jednotlivých filmů.¹⁶⁰

Právě díky zuřivé propagandě a značné medializaci přesáhlo hranice regionu několik velkých „kulackých“ procesů. Ty měly odhalit sedláky jako zaryté odpůrce kolektivizace venkova a nepřátele drobného rolnictva. Patřily mezi ně případy Babice, Kluky, Koubalova Lhota, Louny a Hranice.

Nejznámějšímu případu v obci Babice¹⁶¹ na Třebíčsku připisovalo komunistické vedení celostátní význam jako například u procesu s Miladou Horákovou. Odbojová skupina vytvořená kolem dodnes velmi kontroverzní osoby Ladislava Malého zastřelila 2. července 1951 na schůzi Městského národního výboru tři místní komunistické funkcionáře a jednoho vážně zranila. Dobová propaganda hlásala, že cílem skupiny mělo být zastrašení prosazovatelů kolektivizace zemědělství, což údajně potvrzovalo nutnost tvrdě zakročit proti „vesnickým boháčům“. Během pátrání po členech skupiny byli dva z nich zastřeleni, včetně Malého. Státní soud již 14. července vynesl sedm rozsudků smrti a u dalších šesti trest odnětí svobody vyšší než 20 let nebo doživotí. V listopadu téhož roku proběhl proces s takzvanými pomahači vrahů z Babic, kdy padl jeden rozsudek smrti a několik dlouholetých trestů vězení. Na babický případ navazovaly další procesy, v nichž došlo k odsouzení desítek osob. Mezi popravenými

¹⁵⁹ Podrobněji o zobrazování „vesnického boháče“ jako třídního nepřítele v Československu mezi lety 1948-1956 v: NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřítele v Československu 1948-1956*. Praha: Lidové noviny, 2020. ISBN 978-80-7422-688-5. S. 99-130.

¹⁶⁰ Podrobněji o tématu venkova v československém filmu v: SLINTÁK, Petr, ROTTOVÁ, Hana. *Venkov v českém filmu 1945–1969: filmová tvář kolektivizace*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2303-2.

¹⁶¹ Podrobněji k takzvanému Babickému případu v: STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-7372-007-8.

a odsouzenými byli i představitelé římskokatolické církve, čímž chtěl tehdejší režim poukázat na další skupinu třídních nepřátel a její propojení s často hluboce věřícími „vesnickými boháči“.¹⁶²

Podobnou koncepci měla i takzvaná Akce Kluky¹⁶³ z oblasti Mladoboleslavska, která měla za cíl vybudování falešné ilegální odbojové skupiny a proniknutí mezi skupinu významných zemědělců, kteří se stavěli na odpor proti probíhající kolektivizaci a vzniku Jednotných zemědělských družstev. Samotná akce měla svůj počátek již v druhé polovině roku 1951 a skončila na konci roku 1953. Ve třech vykonstruovaných procesech byly odsouzeny k vysokým trestům téměř čtyři desítky osob, povětšinou soukromí zemědělci. Inspekce Ministerstva vnitra v roce 1965 potvrdila, že celou akci vyprovokovala Státní bezpečnost a k doznání odsouzených se nezdráhala použít ani fyzického násilí.¹⁶⁴

Za krátkou zmínku stojí i další uvedené, o něco méně známé, „kulacké“ případy. V Koubalově Lhotě došlo 14. února 1951 k nálezu těla zavražděného předsedy národního výboru. Z vraždy byli obviněni tři zemědělci, z nichž dva, paradoxně, byli funkcionáři Komunistické strany Československa. Začátkem března proběhl soud, který všechny odsoudil k trestu smrti. Motivem vraždy byla dle rozsudku předsedova snaha o založení zemědělského družstva. Z Akce Hranice se vyvinul proces se skupinou Bočan a spol., protože dle Státní bezpečnosti měli „vesničtí boháči“ v oblasti velký vliv, který musel být oslaben. Všichni obvinění si u soudu, který proběhl v říjnu 1950, vyslechli vysoké tresty odnětí svobody. Bez zajímavosti nezůstává ani fakt, že rozsudku přisedělo přibližně 500 lidí, kteří závěry soudu přijali s potleskem. V Lounech byl připravován proces se soukromě hospodařícími zemědělci, u kterého ale panovala zásadní nerozhodnost funkcionářů KSČ. Ti tvrdili, že je proti těmto lidem nutné tvrdě zakročit, avšak dva předešlé procesy se nevydařily a nesplnily původní účel. Nakonec z celého procesu sešlo,

¹⁶² KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 144-145.

¹⁶³ Podrobněji o Akci Kluky v: MLÁDKOVÁ, Barbora. Paměť Liberecka II. – Příběh Zdeňka Vlasty (Akce Kluky). *Fontes Nissae*, roč. 5 (2005), č. 1, s. 223-243. ISSN 1213-5097.

¹⁶⁴ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 144.

a to kvůli nejistému prospěchu takového procesu obci jako celku. Nakonec však sedláci vybraní pro proces skončili ve vězení.¹⁶⁵

Mezi hospodářskými procesy byly procentuálně nejvíce zastoupené právě ty, které se týkaly zemědělství. Ač dodnes neexistují zcela přesné údaje o jejich počtu, dá se z nich alespoň přibližně vyčíslit množství soukromých zemědělců potrestaných z politických důvodů. Mezi lety 1950 až 1953 Státní bezpečnost zajistila 2.621 osob. Za činy proti kolektivizaci bylo jen v letech 1950 a 1951 stíháno 5.132 zemědělců, převážně s výměrou mezi 5 až 20 hektary půdy, a jejich počet se v letech následujících nesnižoval. Za různé trestné činy, ať už šlo o sabotáže, ohrožení jednotného zemědělského plánu, zásobovací přečiny apod., bylo od roku 1950 do roku 1954 odsouzeno více jak 35.000 rolníků. Velké množství jich bylo též odsouzeno ve správním řízení národními výbory. Údaje z první vlny kolektivizace, do května 1950, uvádějí bezmála 80.000 osob. Nadcházející roky přinesly však ještě větší míru perzekuce.¹⁶⁶

Za naprosto zásadní zásah do životů sedláckých rodin, který se odehrával za právě výše zmíněnými, propagandou živenými případy, lze označit přípravu a realizaci takzvaných směrnic tří ministrů a takzvané Akce K („kulak“). Ty daly zrodu systematického výhledového plánu, během kterého měl být plošně zasažen selský stav a tím pádem urychlen proces kolektivizace. Vypracováním návrhu byli v létě 1951 pověřeni ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva, ministr vnitra Václav Nosek a ministr spravedlnosti Štefan Rais. Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti o uspořádání některých poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů, jak zněl jejich celý název, byly po předešlých jednání a úpravách podepsány 20. října 1951 a v platnost vešly o necelé dva týdny později, konkrétně 1. listopadu. V instrukcích měli pracovníci Státní bezpečnosti a prokurátoři uvedeny například pokyny o rozšíření zákazu pobytu v dosavadním bydlišti i na členy rodiny odsouzeného sedláka i přesto, že oni sami souzeni nebyli. Takový zákaz mohl vydat kromě

¹⁶⁵ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 144-145.

¹⁶⁶ KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 151-152.

soudu i národní výbor. Zároveň měla Státní bezpečnost pravomoc určování nového působiště a pracoviště, zpravidla v zemědělském sektoru a na státních statcích, v jejichž čele stáli prověřeni vedoucí.¹⁶⁷

Mezi rodinné příslušníky patřily osoby nejenom v příbuzenském vztahu k odsouzenému, ale také lidé žijící v počátcích příprav procesu s později odsouzeným v jedné domácnosti – manželky, manželé, partneři, děti, sourozenci, rodiče, osvojenci, schovanci. Výměnkáři dále ztráceli právo na ubytování v usedlosti, materiální zabezpečení, pomoc a péči potomků. Práce neschopní byli odkázáni na nízký sociální důchod a umístění v sociálních ústavech. I do majetkových poměrů příbuzných směrnice zasahovaly, například uvalením státní správy na majetek jim patřící, kupříkladu formou pronájmu nebo převodu bez nároku na náhradu do místního Jednotného zemědělského družstva či státního statku. Jednalo se o hospodářské budovy a jejich zařízení, zvířectvo nebo pozemky. Z propadlého majetku mohlo být na popud prokurátora vyjmuta nezbytné vybavení bytové jednotky, oblečení a potraviny. Přesun rodinných příslušníků, a v některých případech i odsouzených již propuštěných z vazby nebo vězení, organizovaly Okresní národní výbory v místě posledního bydliště, pod dohledem policie. Náklady na stěhování si hradily rodiny samy z vlastních zdrojů.¹⁶⁸

Ač nabyly směrnice tří ministrů povahy vládního dokumentu, nebyly nikdy otištěny ve Sbírce zákonů a nařízení. Začala tím doba zavádění a uplatňování tajných represivních norem, o kterých měli povědomí pouze funkcionáři a úředníci, kteří je přímo vykonávali. Předávání směrnic probíhalo výhradně kurýrní cestou, protože informace v nich byly natolik tajné, že nemohly být svěřeny běžné poště. Jejich obsah byl v počáteční fázi šířen mezi okresní činitele dokonce pouze ústní formou. Dne 22. října 1952 vydali výše zmínění ministři ještě společný výnos o pracovním zařazování z vězeňských ústavů a táborů nucené práce. Ministerstva tím sledovala cíl, že většinu odsouzených sedláků bude možné i nadále sledovat.¹⁶⁹

¹⁶⁷ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5. S. 121-122.

¹⁶⁸ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 95-97.

¹⁶⁹ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5. S. 75

Prvního listopadového dne roku 1951 vešly v platnost Směrnice tří ministrů a výše popsané akce, které z nich vycházely, dostaly svůj krycí název Akce K („kulak“). Jak vyplývá z uvedených informací, od počátku se jednalo o akci, která zasáhne tisíce obyvatel československého státu.¹⁷⁰ Svým územním rozsahem a postihem desetitisíců osob trvale narušila majetkové poměry, sociální vztahy a pracovní postupy budované selskými rodinami i stovky let. Z toho důvodu ji lze bez nadsázky označit za jeden z největších zločinů komunistického režimu. První fáze probíhala od listopadu 1951 do května 1952 a vyznačovala se mnohem pomalejším tempem než fáze druhá.¹⁷¹ To způsoboval zvláště nedostatek míst pro vystěhované rodiny v jiných částech Československa a také značná finanční náročnost.

Dle seznamů pocházely první vystěhované rodiny z okresu Moravské Budějovice a k jejich přesídlení došlo 22. listopadu 1951. Jednalo se o „rodinné celky“ Žákovský, Pánek, Vodička, Kříž a Dvořák. Celkem mělo být přesídleno 18 osob a všem rodinám byl určen pobyt na Litoměřicku, s pracovním zařazením na provozovně Československého státního statku Ploskovic. Do konce měsíce je doplnil ještě „rodinný celek“ Topol z okresu Brandýs nad Labem, který představoval poslední přesídlenou rodinu v kalendářním roce 1951. Do pozastavení vysídlovací akce začátkem května 1952 byly na základě seznamů vysídleny vyšší desítky rodin.¹⁷² Mnohem masovější povahu měla fáze druhá, trvající od listopadu 1952 do července 1953. Již v prvních šesti měsících bylo přesídleno kolem 550 českých i slovenských „rodinných celků“. Ještě vyšší počet byl přesídlen za duben až červen, kdy šlo o více než 600 rodin. Během července, kdy došlo k opětovnému pozastavení, a září se množství celků razantně snížilo na přibližně 250.¹⁷³ Ještě během podzimu 1953 však docházelo k vysídlování celků, o kterých bylo již dříve administrativně rozhodnuto. Na regionální úrovni ani později nepředstavovalo

¹⁷⁰ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 126.

¹⁷¹ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 107.

¹⁷² Viz seznamy vysídlených „rodinných celků“ v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 318-498

¹⁷³ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5. S. 120.

výjimku přesídlení „rodinných celků“ v rámci okresu či kraje, která již plně řídily místní samosprávy. Oficiálně byla akce zastavena až v lednu 1954. I později, zvláště v období nové vlny kolektivizace v polovině 50. let, lze doložit další případy vystěhování.¹⁷⁴

Celkový počet vystěhovaných rodin v 50. letech přesáhl 4.000 „celků“, což při počtu čtyř členů na rodinu, představuje minimálně 16.000 osob. Tento výpočet ale nezohledňuje rodiny vícegenerační, což zrovna v případě selských rodin nepředstavovalo žádnou výjimku. V domácnostech v době zahájení sběru informací a přípravy procesu bydlení i další, příbuzenským stavem nevázaní lidé. Bilance Akce K („kulak“) postižených osob je tak bezesporu mnohem vyšší.¹⁷⁵

¹⁷⁴ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 107.

¹⁷⁵ BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7. S. 107.

6. Personální a územní vymezení jednotlivých kauz

V této části diplomové práce považuji za nezbytné personálně a územně vymezit hlavní téma, tedy přiblížit 27 osob a jejich rodin, kterých se dotkla kolektivizace zemědělství v Československu a s ní spojené vykonstruované politické procesy a zároveň oblast bývalého okresu Frýdlant, kam byly nebo měly být tyto násilně vysídleny. K tomuto rozhodnutí mě vedl fakt, že rozsah závěrečné práce nemůže obsáhnout podrobný popis všech soudních přelíčení s uvedenými soukromě hospodařícími zemědělci ve stejném rozsahu. Cílem je tedy poskytnout alespoň základní penzum informací o každém z případů. Zařazeny jsou v kapitolách dle abecedně seřazených názvů obcí z Frýdlantského výběžku, kam byly nebo měly být vystěhovány. Zároveň jsou dány do dobového kontextu procesu socializace venkova na tomto konkrétním území.

6.1. Kolektivní hospodaření v bývalém okrese Frýdlant

Bývalý politický okres Frýdlant se nacházel v nejsevernější části Československé republiky a dal název celému, východně nacházejícímu se výběžku. Jeho území po skončení druhé světové války v roce 1945 prošlo znatelnou změnou, kterou zapříčinilo zvláště vysídlení většiny původního, převážně německy mluvícího obyvatelstva a jeho nahrazení lidmi z vnitrozemních oblastí státu, Slovenska, Volyně a bývalé Podkarpatské Rusi. Dosídlení území probíhalo v několika vlnách nepřetržitě do 50. let a jeho důsledky jsou patrné do dnešních dnů. Vykořenění někdy i po staletí trvajících rodových tradic a vazeb k vlastněnému majetku původních obyvatel, následované minimálně v prvních několika poválečných letech drancováním a pleněním nemalé části objektů lidmi zpravidla postrádajícími jakýkoliv hlubší vztah k snadno nabytému majetku, trvale poznamenalo celkový ráz krajiny.

O převážně zemědělském charakteru okresu Frýdlant svědčí údaje z roku 1945, kdy zde působilo 818 držitelů půdy do dvou hektarů, 923 hospodářů s výměrou mezi dvěma až pěti hektary, okolo 1.000 středních rolníků s výměrou do 20 hektarů, 186 statků do 100 hektarů a bezmála 20 zemědělských podniků

nad 100 hektarů.¹⁷⁶ I z toho důvodu je pochopitelné, že noví osídlenci směřovali právě do tohoto kraje, s vidinou snadného získání vlastní zemědělské půdy. Avšak hospodaření v nížinném vnitrozemí Jičínska a Chrudimska, odkud byl příliv osídlenců nejvyšší, se diametrálně lišilo od toho v hornatých a písčitých oblastí Frýdlantska, na což tito lidé velmi rychle sami přišli. Navíc často postrádali dostatečné zkušenosti s vedením vlastního nebo většího hospodářství. Přidělování konfiskátů prováděly rolnické komise, které lidem dávaly hospodářské usedlosti zpočátku pouze do národní správy a až časem, podle výsledků hospodaření, jim měly být odprodány.¹⁷⁷

V okrese vzniklo nedlouho po skončení války Okresní horské pastvinářské družstvo sídlící ve Frýdlantě, které spravovalo nad 1.200 hektarů půdy a statky v katastrech obcí Kunratice, Raspenava, Dolní Řasnice, Jindřichovice pod Smrkem, Srbská, Peklo a Vysoký. Výkupem zemědělských výrobků se zabývalo Hospodářské družstvo skladištní a výrobní v Liberci. Ve Frýdlantu působila družstevní mlékárna, která vykupovala mléko z celého okresu. Hned první lednový den roku 1949 vznikl Československý státní statek Frýdlant, jehož cílem bylo obhospodařit ty části konfiskované půdy, na kterých se nepodařilo soukromým hospodářům uchytit. V začátcích šlo o zhruba 2.100 hektarů půdy, která se dále rozrůstala o výměry neprosperujících Jednotných zemědělských družstev. Existenci jednotlivých zemědělských družstev lze v roce 1949 vysledovat v Albrechticích, Andělce, Arnolticích, Bílém Potoce pod Smrkem, Bulovce, Dětrichově, Dětrichovci, Dolní Oldřiši, Heřmanicích, Jindřichovicích pod Smrkem, Ludvíkově pod Smrkem, Novém Městě pod Smrkem, Pertolticích, Poustce, Předlancích, Raspenavě, Srbské a Višňové. V následujících letech pak vznikla další družstva ve Větrově, Frýdlantu a Dolní Řasnici. Jednalo se o družstva I. a II. typu.¹⁷⁸

Začátek roku 1949 s sebou přinesl i první písemné zavázání se soukromých rolníků k plnění dodávek. Smlouvy obsahovaly klauzuli o nutnosti splnit

¹⁷⁶ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 158.

¹⁷⁷ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 158.

¹⁷⁸ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 159.

předepsané dodávky vyjma nanejvýš dvou a až poté mohl hospodář prodávat své přebytky na volném trhu za vyšší ceny. Tento stav vydržel pouze do roku následujícího, kdy museli rolníci všechny své produkty nuceně odprodávat do centrálního systému zásobování. Neplnění smluvních dodávek, ať už úmyslné, ale zpravidla neúmyslné, se velmi rychle stalo účinnou pákou na soukromé hospodáře, tudíž i na Frýdlantsku lze najít příklady pokutování a věznění těchto rolníků. K přímé perzekuci rolníků na Frýdlantsku se ale představitelé režimu z pochopitelných důvodů příliš nehlásili, proto je obtížné najít více konkrétních dokladů o tomto jejich počínání.¹⁷⁹ Mezi lety 1952 až 1953 se několik obcí bývalého okresu Frýdlant stalo též cílovou stanicí pro 26 „rodinných celků“ z celého území Československa, kterých se dotkla takzvaná Akce K („kulak“). Okolnosti života těchto „kulackých“ rodin před vysídlením, odsouzení některých z jejich členů ve vykonstruovaných politických procesech, eventuálně uvěznění v komunistických internačních táborech, a jejich následný život jsou hlavním tématem této práce.

Kromě faktu, že se oblast bývalého okresu Frýdlant stala novým působištěm téměř třech desítek „kulackých“ rodin z území celého Československa v období od prosince 1952 do srpna 1953, lze v seznamech „vesnických boháčů“ dohledat minimálně dva případy sedláků z Frýdlantska, kterých se Akce K („kulak“) také dotkla. Jednalo se o rodiny Antonína Dostála¹⁸⁰ a Josefa Kopeckého.¹⁸¹ Zvláště Dostálův případ je známý i díky zmínce v periodiku *Cesta míru*, které vydával Krajský výbor Komunistické strany Československa v Liberci. Antonín Dostál z Jindřichovic pod Smrkem, číslo popisné 56, se jako předseda místního Jednotného zemědělského družstva provinil činem sabotáže a nedovoleného ozbrojování, za což byl odsouzen Lidovým soudem ve Frýdlantu v Čechách dne 23. května 1953 k šestiletému trestu odnětí svobody, peněžité pokutě ve výši 20.000 Kčs, eventuálně k dalším třem měsícům odnětí svobody v případě nedobytnosti, propadnutí

¹⁷⁹ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 158.

¹⁸⁰ Dostál Antonín je v seznamu evidovaný pod číslem 1709. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 482.

¹⁸¹ Kopecký Josef je v seznamu evidovaný pod číslem 1710. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 482.

veškerého jeho majetku a poloviny zemědělské usedlosti s živým i mrtvým inventářem v Jindřichovicích patřícího manželce Olze Dostálové, propadnutí zbraní, nábojů a zařízení k jejich výrobě určené státu, zákazu pobytu v okrese Frýdlant navždy a ztrátě čestných práv občanských na pět let. Zároveň musel uhradit veškeré náklady spojené se soudním řízením a výkonem jeho trestu. Ten si v době od zatčení dne 13. listopadu 1952 do hlavního líčení u soudu odpykával v Ústavu pro výkon vazby ve Frýdlantu.¹⁸² Za jakých okolností a zda vůbec k přesídlení Dostalových došlo není známo. Kromě manželky Olgy měly být spolu s ní přesídleny i čtyři nezletilé osoby, pravděpodobně jejich děti. Po propuštění z výkonu trestu je měl následovat i Antonín Dostál.¹⁸³

Fungování družstev v okrese téměř bez výjimky provázely vleklé problémy, ať už přímo související s hospodařením, nebo personální. Do vedoucích pozic družstev byli obsazováni lidé, kteří vyhovovali spíše stranicky než svou odborností, což vedlo k třenicím mezi jednotlivými členy a rušení jejich členství. Na velkolepé plány týkající se rozšiřování hospodářské infrastruktury se často nedostávalo financí a k jejich realizaci buď vůbec nedošlo, nebo až se značným zpožděním. Nezkušenost a nezodpovědnost členů vedla minimálně v prvních letech fungování k úhynu dobytka a poklesu celkové výměry. Až příchod odborníků v druhé polovině 50. let vedl zvláště v Raspenavě ke zlepšení situace. Nesoběstačnost družstevnictví vedla v lednu 1974 ke zrušení posledních dvou družstev ve Frýdlantě a Habartících a všechna půda se dostala do ucelené státní držby.¹⁸⁴

Okres Frýdlant přestal existovat v červenci 1960, kdy na základě zákona o územním členění státu z 9. dubna 1960 došlo k jeho sloučení se sousedním okresem Liberec. Všechna sídelní centra nacházející se v bývalém frýdlantském okrese, s výjimkou osady Jizerka, přešla nově pod správu tohoto okresu.¹⁸⁵

¹⁸² ŠŤASTNÝ, Ladislav. Úřední oznámení. *Cesta Míru*. 1953, roč. 2, č. 39. ISSN 0411-6363. S. 9.

¹⁸³ BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 482.

¹⁸⁴ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 159.

¹⁸⁵ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 166-167.

V období mezi prosincem 1952 a srpnem 1953 bylo do oblasti okresu Frýdlant v rámci Akce K („kulak“) nuceně vystěhováno 26 „rodinných celků“ z původně 27 plánovaných. V případě rodiny Antonína Nečasala z obce Ctidružice na Jihlavsku nakonec došlo k odvolání původního záměru a celá záležitost se vyřešila lokálním přesídlením v rámci okresu Moravské Budějovice. Na základě rozhodnutí okresních vysídlovacích komisí přišlo na Frýdlantsko minimálně 141 sob. Přesný počet lze určit jen velmi obtížně. Jednak docházelo v některých případech k různým korekcím ze strany funkcionářů, jejichž výsledek se nepodařilo ověřit, jednak si k sobě rodiny dodatečně brávaly postarší členy rodiny umístěné v nemocnicích, domovech důchodců nebo u vzdálených příbuzných.

Věkové zhodnocení vysídlené skupiny lidí podává další zajímavé informace. Nejmladším postihnutým sedlákem byl Emanuel Binder ze vsi Jiratice u Moravských Budějovic, kterému bylo v době přesídlení čerstvých 28 let a na statek rodiny své manželky se přiženil teprve v roce 1949.¹⁸⁶ Naopak nejstarším vysídleným byl 64letý František Dohnal z Lukova, též na Moravskobudějovicku.¹⁸⁷ Z rodinných příslušníků lze za zcela nejmladšího označit teprve šestinedělního vnuka Františka Průchy z obce Příbraz v okrese Jindřichův Hradec.¹⁸⁸ Nejstarší přesídlenou osobou byl otec Jána Božika z Dolných Příbelců, okres Modrý Kameň, kterému bylo 72 let.¹⁸⁹ Rodina Robovských z Odřepes u Poděbrad si k sobě záhy po svém vysídlení přivzala ještě 80letého otce odsouzeného Josefa Robovského.¹⁹⁰

Vysídlené „rodinné celky“ pochopitelně pocházely z různých oblastí tehdejšího Československa. Jedním z obecně nejpostiženějších regionů byl kraj Jihlavský, odkud na Frýdlantsko přišlo nejvíce rodin, a to devět.¹⁹¹ Početně druhé

¹⁸⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4078/102-taj-53., protokol 1298 „Binder“, fol. 1.

¹⁸⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4076/102-taj-53., protokol 1300 „Dohnal“, fol. 1.

¹⁸⁸ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 1.

¹⁸⁹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 1.

¹⁹⁰ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

¹⁹¹ Rodina Nečasalových z obce Ctidružice měla být desátým „rodinným celkem“. Pozn. autora.

nejvyšší zastoupení měly celky z Bánsko-bystrického kraje, kdy se jednalo o šest rodin. Dále následovaly kraje Praha se čtyřmi, České Budějovice s třemi a Hradec Králové, Karlovy Vary, Pardubice a Žilina po jednom „rodinném celku“.

Poslední zde uvedenou shrnující kategorií jsou druhy trestných činů či přestupků a výše trestů za ně udělená na Frýdlantsko vysídleným sedlákům. Nejčastějším trestným čin bylo ohrožení jednotného zemědělského plánu, který si u soudu vyslechlo celkem 13 osob. S ním zpravidla souvisela nižší sazba trestu odnětí svobody než u sabotáže. K nejvyšším dvouletým trestům byli odsouzeni František Dohnal, Josef Tomášek a František Votava. Poslední jmenovaný byl původně odsouzen k pětiletému odnětí svobody za sabotáž, ale proti rozsudku se odvolal a v následném přelíčení byl jeho případ přehodnocen.¹⁹² Nejnižší trest odnětí svobody za tento trestný čin v délce dvou měsíců obdržel Václav Basař z obce Újezdec u Kralup nad Vltavou.¹⁹³ Velké části odsouzených za trestný čin ohrožení jednotného zemědělského plánu byla v roce 1953 udělena amnestie prezidenta republiky, díky čemuž mohli být vysídleni spolu se svými rodinami. Druhý nejčastějším trestným činem, za který byli sedláci vysídlení na Frýdlantsko odsuzováni, byla v deseti případech již zmíněná sabotáž. Nejvyšší pětileté tresty si od soudů odnesli slovenští gazdové Ján Božík z Dolných Příbelců¹⁹⁴ a Ján Jombík z Hajníku¹⁹⁵ v okrese Bánská Bystrica. Zbývající tři sedláci se provinili přestupky v oboru výživy a zásobování a řádného neplnění povinností vyplívajících z jednotného zemědělského plánu a v rostlinné výrobě, za což byli pokutováni a přišli o veškerý majetek. Sedlák Josef Soukup z Opolan v okrese Poděbrady nemohl pokutu zaplatit, proto nastoupil dvouměsíční trest odnětí svobody v Kladně, z něhož si odpykal 35 dní, než byl propuštěn.¹⁹⁶

¹⁹² Archiv Milana Votava, rozsudek Krajského soudu v Jihlavě, zn. 2 To 33/53–44.

¹⁹³ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-2879/102-taj.53, protokol 1252 „Basař“. 5.

¹⁹⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2797, kar. 972, sign. 121983/56, Božík Jan, udělení milosti, 1956.

¹⁹⁵ Archiv rodiny Jombíkových, rozsudek Krajského soudu v Bratislavě z 10. května 1952, zn. Tk 236/52.

¹⁹⁶ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa. Raspenava, 23. 7. 2020.

6.2. Andělka

Obec Andělka, do roku 1946 německy Engelsdorf, se nachází v severozápadní části Frýdlantského výběžku, zhruba 14 kilometrů od bývalého okresního města. První zmínky o obci sahají do první poloviny 14. století. Až do konce druhé světové války se její obyvatelé živilí převážně zemědělstvím. Jedním z prvních spolků, který po válce v obci vznikl, byl Jednotný svaz českých zemědělců. Únorové události roku 1948 vedly k zostření poměrů a „vypořádání se s reakčními živly“. Pravděpodobně nejvýraznější obětí se stal majitel velkostatku Rataj, na jehož hospodářství byla nejdříve uvalena národní správa a v roce 1951 byl ze vsi dokonce vyhoštěn.¹⁹⁷ V dubnu 1949 bylo ve vsi založeno Jednotné zemědělské družstvo, které se ale do dvou let rozpadlo a k opětovnému založení došlo až v červenci 1957. Později přešlo pod správu Státního statku Nové Město pod Smrkem.¹⁹⁸ V dnešní době je Andělka jednou z částí obce Višňová.

Dle „kulackých“ seznamů byly v období května 1953 do obce Andělka vysídleny celkem čtyři „rodinné celky“, a to Hanauerovi, Basařovi, Koudelkovi a Váňovi. První zmíněná rodina byla do obce vysídlena v pondělí 11. května¹⁹⁹, druhá²⁰⁰, třetí²⁰¹ a čtvrtá²⁰² pak ve čtvrtek 28. května.

¹⁹⁷ Více o tomto případě v: STRUŽINOVÁ, Terezie. *Kolektivizace venkova – kauza Miloše Rataje* [online]. Liberec, 2019 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/og8gsa/>. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

¹⁹⁸ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 209-210.

¹⁹⁹ Hanauer Bedřich je v seznamu evidovaný pod číslem 1066. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 431.

²⁰⁰ Basař Václav je v seznamu evidovaný pod číslem 1252. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 439.

²⁰¹ Koudelka Karel je v seznamu evidovaný pod číslem 1253. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 439.

²⁰² Váňa Václav je v seznamu evidovaný pod číslem 1268. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 441.

6.2.1. Hanauer Bedřich

Bedřich Hanauer se narodil 14. června 1910 v Radňově nedaleko Havlíčkova Brodu. Vlastnil hospodářskou usedlost číslo popisné 7 v rodné obci s příslušnými budovami a polnostmi o výměře 30 hektarů. Na statku žil se svou manželkou Růženu, rozenou Čáповou, dětmi Marií, Bedřichem a Miloslavem a matkou Terezií. Na statek docházel i jeho starší bratr František Hanauer z nedalekého Květínova a strýc Rudolf Šimek z Brodu.²⁰³

Stíhání Bedřicha Hanauera bylo zahájeno 3. listopadu 1952. Během soudního přelíčení u Lidového soudu v Humpolci byl 18. března 1953 odsouzen za ohrožení jednotného zemědělského plánu k 14 měsícům odnětí svobody, peněžitému trestu ve výši 20.000 Kčs, eventuálně dalším čtyřem měsícům v případě nedobytnosti pokuty, propadnutí veškerého majetku, ztrátě čestných práv občanských na dobu pěti let, zákazu pobytu v okrese Humpolec navždy a zaboru podílu manželky na usedlosti v Radňově.²⁰⁴ Trest si odpykával ve vězeňském ústavu Ostrov u Karlových Varů.²⁰⁵

Dne 1. dubna 1953 se sešla komise při Okresním národním výboru v Humpolci a rozhodla a přesídlení všech členů rodiny Hanauerových, včetně staršího bratra Františka Hanauera a strýce Rudolfa Šimka. V druhé polovině dubna jim byl určen pobyt v obci Andělka, v jednom z bytů na statku číslo popisné 63.²⁰⁶ Prameny hovoří o vysídlení sedmi osob, ale dle vzpomínek Bedřicha Hanauera mladšího nebyla s rodinou vysídlena babička Terezie, kterou se díky známostem podařilo umístit do nemocnice. K samotnému přesídlení rodiny došlo 11. května 1953. František Hanauer s Rudolfem Šimkem se mohli zakrátko vrátit zpátky domů.²⁰⁷

²⁰³ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3114/102-taj.53, protokol 1066 „Hanauer“, fol. 2.

²⁰⁴ Archiv rodiny Hanauerových, rozsudek Lidového soudu v Humpolci ze dne 18. března 1953.

²⁰⁵ Archiv rodiny Hanauerových, potvrzení o pobytu ve Vězeňském ústavu Ostrov u Hradce Králové ze dne 18. května 1953.

²⁰⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3114/102-taj.53, protokol 1066 „Hanauer“, fol. 1.

²⁰⁷ Rozhovor s Bedřichem HANAUEREM, synem vysídleného zemědělce Bedřicha Hanauera. Havlíčkův Brod, 17. 1. 2020. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hanauer-bedrich-1943>

Mezitím 4. května vyhlásil prezident republiky amnestii, která se týkala i Bedřicha Hanauera. Z ostrovské věznice byl propuštěn 18. května²⁰⁸ a vrátil se zpět do Radňova, kde se od příbuzného dozvěděl o vysídlení celé rodiny. Následně za nimi odjel do Andělky, kde pracoval jako kočí místní provozovny státního statku Frýdlant.²⁰⁹

Na konci 60. let došlo ke zrušení zákazu pobytu na území okresu Humpolec pro celou rodinu, načež se po 14 letech přestěhovali do obce Lípa. Po roce 1989 rodina v restituci získala zpět znárodněný majetek v Radňově.²¹⁰

6.2.2. Basař Václav

Václav Basař se narodil 12. května 1912. Hospodařil v obci Újezdec u Kralup nad Vltavou na polnostech o výměře 28 hektarů, ze kterých 8 hektarů půdy najímal od svého otce. V hospodářské usedlosti číslo popisné 8 v uvedené obci spolu s ním bydlela jeho manželka Anežka, rozená Navrátilová, dcera Jana Blažková a synové František Blažek s Václavem Basařem mladším.²¹¹

Stíhání Václava Basaře bylo zahájeno 16. července 1952. Dne 24. dubna 1953 jej Lidový soud v Kralupech nad Vltavou odsoudil pro ohrožení jednotného zemědělského plánu ke dvěma měsícům odnětí svobody, k propadnutí veškerého jmění a ztrátě čestných práv občanských na dobu pěti let. Správní cestou mu byl navíc vysloven zákaz pobytu v obci.²¹²

Třetí den po přelíčení rozhodla komise složená ze zástupců Okresního národního výboru v Kralupech nad Vltavou, Veřejné bezpečnosti a okresní prokuratury o vysídlení „rodinného celku“. Dne 28. května 1953 došlo k přesídlení

²⁰⁸ Archiv rodiny Hanauerových, potvrzení o pobytu ve Věžeňském ústavu Ostrov u Hradce Králové ze dne 18. května 1953.

²⁰⁹ Rozhovor s Bedřichem HANAUEREM, synem vysídleného zemědělce Bedřicha Hanauera. Havlíčkův Brod, 17. 1. 2020. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hanauer-bedrich-1943>

²¹⁰ Rozhovor s Bedřichem HANAUEREM, synem vysídleného zemědělce Bedřicha Hanauera. Havlíčkův Brod, 22. 1. 2019. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/hanauer-bedrich-1943>

²¹¹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-2879/102-taj.53, protokol 1252 „Basař“, fol. 1.

²¹² Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-2879/102-taj.53, protokol 1252 „Basař“. 5.

všech členů rodiny včetně odsouzeného Václava Basaře, který nenastoupil výkon trestu z důvodu udělení amnestie prezidentem republiky. Nové bydliště jim bylo určeno v obci Andělka, v jednom z bytů v domě číslo popisné 1 ve vlastnictví Československého státního statku Frýdlant.²¹³ Později rodina bydlela v čísle popisném 118.²¹⁴

V roce 1970 probíhalo rehabilitační řízení Václava Basaře s cílem získání náhrady za konfiskovaný majetek v obci Újezdec.²¹⁵ Žádost o odškodnění byla s největší pravděpodobností zamítnuta. Navrácení majetku se dočkal až jeho syn Václav Basař mladší v restituci po roce 1990.²¹⁶

Dle sdělení žili manželé Basařovi v obci Andělka až do své smrti.²¹⁷ Syn Václav by měl žít dle posledních zpráv na Jablonecku.²¹⁸

6.2.3. Koudelka Karel

Karel Koudelka se narodil 8. srpna 1913 v Beřovicích.²¹⁹ Jeho hospodářství, kam se přiznal, sestávalo z obytné budovy číslo popisné 29 v obci Kamenný Most, okres Kralupy nad Vltavou, přilehlých hospodářských budov a polností o výměře 29 hektarů. Spolu s ním žila na statku manželka Jiřina Koudelková, rozená Haeserleová,²²⁰ syn Jiří, dcera Marie a rodiče manželky, Jiřina a František Haeserlovi.²²¹

²¹³ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-2879/102-taj.53, protokol 1252 „Basař“, fol. 1.

²¹⁴ Státní okresní archiv Liberec, fond Archiv obce Andělka, sign. MNV, kar. 9, volby 1964.

²¹⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 107530/70, Basař Václav, Andělka 118, žádost o náhradu za majetek, 1970, SKART.

²¹⁶ Archiv Milana Votava, korespondence se starostou obce Újezdec Ing. Stanislavem KŘÍŽEM, 22. 10. 2020.

²¹⁷ Archiv Milana Votava, korespondence s Evou JUREKOVOU, 6. 1. 2020.

²¹⁸ Archiv Milana Votava, korespondence se starostou obce Újezdec Ing. Stanislavem KŘÍŽEM, 22. 10. 2020.

²¹⁹ Rodinný archiv Koudelkových, domovský list vydaný obcí Beřovice dne 10. dubna 1946.

²²⁰ V dokumentech z fondu Správa Sboru nápravné výchovy je nesprávně uvedena jako „Hezdrlová“. Dle oddacího listu a rodiny je správně uvedena forma jména. Pozn. autora.

²²¹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3880/102-taj.53, protokol 1253 „Koudelka“, fol. 1.

Začátkem července 1952 bylo proti Karlu Koudelkovi zahájeno bez bližších informací trestní stíhání. Dne 21. dubna 1953 ho Lidový soud v Kralupech nad Vltavou odsoudil za trestný čin ohrožení jednotného hospodářského plánu k trestu odnětí svobody v délce pěti měsíců, ztrátě čestných práv občanských na dobu pěti let a konfiskaci veškerého jmění. Zákaz pobytu měl být pak proveden správním cestou.²²²

Šest dní po vynesení rozsudku jednala komise při Okresním národním výboru v Kralupech nad Vltavou o vysídlení „rodinného celku“ Koudelka. Na začátku května vydal prezident republiky amnestii, čímž zprostil Karla Koudelku nástupu do výkonu trestu. Na ostatní body, ze kterých byl obžalován a odsouzen, se amnestie nevztahovala. Ministerstvo národní bezpečnosti v polovině května určilo rodině nové působiště, a to v obci Andělka, domě číslo popisné 65. K samotnému přesídlení došlo ve čtvrtek 28. května 1953. Dospělí členové rodiny pracovali v místní provozovně státního statku Frýdlant.²²³

Manželé Koudelkovi se v rámci obce přestěhovali, a to do čísla popisného 80, což potvrzují volební seznamy pro volby do národních výborů z roku 1957. Bez zajímavosti nezůstává ani fakt, že Karel Koudelka se kvůli ztrátě čestných práv občanských, mezi které patřilo i právo volby, nemohl ještě v tomto roce voleb účastnit.²²⁴

Z Andělky se Karel Koudelka s rodinou odstěhoval v roce 1959, a to do Rudné u Prahy. Po sametové revoluci se soudní cestou pokoušel dosáhnout znárodněného majetku, avšak jen s částečným úspěchem, protože mu byla navrácena pouze pole v okolí obce Kamenný Most.²²⁵

²²² Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3880/102-taj.53, protokol 1253 „Koudelka“, fol 5.

²²³ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3880/102-taj.53, protokol 1253 „Koudelka“, fol. 1.

²²⁴ Státní okresní archiv Liberec, Archiv obce Andělka, sign. MNV, kar. 9, volby 1957.

²²⁵ Archiv Milana Votavy, korespondence s Ilonou HNÁTOVOU, vnučkou vysídleného zemědělce Karla Koudelky, 28. 2. 2023.

Karel Koudelka zemřel 20. ledna 1997 na zápal plic v berounské nemocnici.²²⁶

6.2.4. Váňa Václav

Václav Váňa se narodil 13. prosince 1917 v obci Skrýšov, okres Pelhřimov, do rodiny Václava Váni a jeho manželky Anny, rozené Blažkové, jako nejmladší ze čtyř dětí.²²⁷ V této vesnici později zdědil usedlosti čísel popisných 5 a 6, ke kterým patřily kvalitně vybavené hospodářské budovy s polnostmi a lesem o výměře 33,73 hektaru. Na statku číslo popisné 5 s ním bydlela manželka Marie, rozená Pípalová, dcery Marie a Květoslava, synové Václav a Vratislav a také matka Anna.²²⁸

Stíhání Václava Váni bylo zahájeno 15. dubna 1953 a o dva týdny později zasedla komise při Okresním národním výboru v Pelhřimově, která rozhodla o vysídlení celé rodiny. V době rozhodnutí počítala komise s odsouzením jmenovaného trestní komisí při ONV Pelhřimov k bližší nespecifikovanému trestu odnětí svobody, propadnutí veškerého majetku a zákazu pobytu v místě navždy. Referent krajské správy Státní bezpečnosti dodal, že k přesídlení musí dojít v podstatě okamžitě a co nejdále od obce Skrýšov, z důvodu amnestie trestu. K samotnému odsouzení však vůbec nedošlo a ONV Pelhřimov cestou zemědělského referenta oznámilo Václavu Váňovi 26. května 1953, že pro neplnění zásobovacích povinností zajišťuje jeho hospodářství a předává ho MNV Skrýšov. Ve výměru o zajištění se navíc dozvěděl, že dojde k vystěhování rodiny do 48 hodin.²²⁹ Již v polovině května byla rodině určena bytová jednotka v obci Andělka, číslo popisné 69, kterou spravoval Československý státní statek

²²⁶ Archiv Milana Votavy, korespondence s Ilonou HNÁTOVOU, vnučkou vysídleného zemědělce Karla Koudelky, 28. 2. 2023.

²²⁷ Archiv Milana Votava, korespondence s Marií BENEŠOVOU, rozenou Váňovou, 5. 5. 2020.

²²⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3926/102-taj.53, protokol 1268 „Váňa“, fol. 1.

²²⁹ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0. S. 127.

Frýdlant.²³⁰ K přesunu „rodinného celku“ o šesti členech došlo 28. května 1953.²³¹ V původních plánech měla být vysídlena i matka Václava Váni, ale z důvodu nemoci zůstala u dcery v Novém Rychnově.²³²

Váňovi pracovali na místní provozovně Československého státního statku Frýdlant, kde se zpočátku starali o prasata. Později Václav Váňa pečoval o místní koně, které dle slov dcery Marie miloval, a jezdil s traktorem. Po osmi letech v Andělce rodina zakoupila domek v obci Měšín u Jihlavy, kam se přestěhovala a pracovala i nadále v zemědělství.²³³

Václav Váňa zemřel krátce po svých 50. narozeninách dne 22. prosince 1967.²³⁴

Po roce 1989 bylo zahájeno řízení s cílem navrácení rodinného majetku. Z původního statku však v té době zbyly pouze obvodové zdi, protože místní JZD zacházelo s budovou nešetrně. Rodina se dohodla na zboření ruiny a vystavění zcela nového domu, ve kterém nyní bydlí vnuk Václava Váni. Ten zároveň navázal na rodinou tradici a věnuje se soukromému hospodaření.²³⁵

²³⁰ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3926/102-taj.53, protokol 1268 „Váňa“, fol. 2.

²³¹ V takzvaných „kulackých“ seznamech je uvedeno datum 29. května 1953, které však nekoresponduje jednak s datem uvedeným v protokolu z fondu Správy Sboru nápravné výchovy Praha uloženém v Národním archivu, jednak s výpovědí Marie Benešové, rozené Váňové, dcery Václava Váni. Zároveň tuto skutečnost potvrzují dokumenty z rodinného archivu paní Benešové. Pozn. autora.

²³² Archiv Milana Votava, vzpomínky Marie BENEŠOVÉ, rozené Váňové, nedatováno.

²³³ Archiv Milana Votava, vzpomínky Marie BENEŠOVÉ, rozené Váňové, nedatováno.

²³⁴ Archiv Milana Votava, korespondence s Marií BENEŠOVOU, rozenou Váňovou, 5. 5. 2020.

²³⁵ Archiv Milana Votava, korespondence s Marií BENEŠOVOU, rozenou Váňovou, 5. 5. 2020.

6.3. Arnoltice

Vývoj obce Arnoltice, německy Arnsdorf, je velmi podobný jako u sousední Bulovky. Nachází se pět kilometrů severně od Frýdlantu a s rozlohou šesti kilometrů čtverečních patří mezi velikostně nejmenší vesnice ve výběžku. Zmínku o ní lze najít již na začátku 14. století a lidé v ní se, až na pozdější ne mnohé výjimky drobných řemeslníků, živili v zemědělství, o čemž svědčí ještě profesní složení obyvatel z mezi lety 1945 a 1946. Již v roce 1949 lze v obci doložit existenci Jednotného zemědělského družstva. Obec Arnoltice je v dnešní době spolu s Dolní Oldřicí součástí obce Bulovka.²³⁶

„Kulacké“ seznamy uvádějí dva případy vysídlení „rodinných celků“ do Arnoltic. Mělo se jednat o slovenské sedlácké rodiny Božikových a Došových. První zmíněná rodina byla do obce vysídlena ve čtvrtek 18. prosince 1952.²³⁷ Došovi měli být do Arnoltic vysídlení následujícího dne, tedy v pátek 19. prosince.²³⁸ Z dosud neznámého důvodu jim byl nakonec určen jiný objekt v nedaleké Bulovce, proto jsou zmíněni až v kapitole věnované této obci.

6.3.1. Božik Ján

Ján Božik²³⁹ se narodil 17. června 1906 v obci Dolné Príbelce, okres Modrý Kameň na dnešním Slovensku. V rodné vsi vlastnil hospodářskou usedlost sestávající z polností o výměře 20,94 hektarů, obytného domu číslo popisné 84 a hospodářských budov se strojním vybavením v sousední obci. Hospodařil se svou manželkou Márií, rozenou Mackovou, synem Jánem a snachou Zuzanou,

²³⁶ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 219-220.

²³⁷ Božik Ján je v seznamu evidovaný pod číslem 292. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 347.

²³⁸ Doša Štefan je v seznamu evidovaný pod číslem 296. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 348.

²³⁹ V pramenech udávaný též jako Ján Božík nebo Ján Bôžik. Jeho rodinou potvrzen jediný správný tvar jména v podobě Ján Božik. Pozn. autora.

rozenou Parkániovou, kteří měli syny Pavola a Jána. Spolu s nimi v usedlosti žil ještě postarší a práce neschopný otec Jána Božika.²⁴⁰

Dne 20. září 1951 bylo zahájeno stíhání Jána Božika, ale až 16. května 1952 byl zatčen a vzat do vazby v Bánské Bystrici.²⁴¹ Okresní soud v Modrom Kameni jej během hlavního přelíčení dne 13. srpna odsoudil k trestu odnětí svobody na pět let, zabavení veškerého majetku včetně majetku rodinných příslušníků, ztrátě občanských práv po dobu pěti let a zákazu pobytu v celém okrese navždy.²⁴² Krátce po odsouzení byl odeslán nejdříve do útvaru nápravného zařízení v Ilavě a začátkem září pak do věznice Ostrov u Karlových Varů.²⁴³

Komise zasedající 10. listopadu 1952 ze zástupců Okresního národního výboru, komunistické strany, Veřejné bezpečnosti a okresní prokuratury rozhodla o vysídlení rodiny Božikových.²⁴⁴ Vystěhování proběhlo 16. až 18. prosince a novým místem pobytu jim bylo určeno v obci Arnoltice, domě číslo popisné 1, který vlastnil Československý státní statek Frýdlant.²⁴⁵ Na základě udělení milosti prezidenta republiky byl Ján Božik propuštěn z vězení 8. června 1954 a odešel za rodinou do Arnoltic.²⁴⁶

Již během roku 1953 Mária Božiková odeslala prezidentu republiky žádost o milost, čímž chtěla docílit manželova propuštění z vězení, avšak bezúspěšně. V roce následujícím ve snahách nadále pokračovala, a kromě propuštění manžela žádala i o umožnění návratu do obce Príbelce, což Ministerstvo vnitra, kterému byla žádost postoupena, v září taktéž zamítlo. O možnost návratu na Slovensko

²⁴⁰ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 1.

²⁴¹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 2.

²⁴² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2797, kar. 972, sign. 121983/56, Božík Jan, udělení milosti, 1956.

²⁴³ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Jána Božika, A07259.

²⁴⁴ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 2.

²⁴⁵ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 1.

²⁴⁶ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Jána Božika, A07259.

prezidentskou kancelář znovu žádalo několik členů rodiny v roce 1956, a to v lednu manželka Mária, v květnu osobně v Kanceláři prezidenta republiky příbuzný Pavol Parkanyi a v říjnu Ján Oslík, tchán Jána Božika. Dne 12. prosince 1956 podepsal prezident Antonín Zápotocký návrh ministra spravedlnosti k omilostnění Jána Božika a celé jeho rodiny ve věci vedlejšího trestu zákazu pobytu v Dolných Príbelcích, načež došlo k jejich odstěhování z Arnoltic zpět do rodné obce.²⁴⁷

Část rodiny se na polnostech v Dolných Príbelcích dodnes žíví zemědělstvím a pokračuje tak v rodinné tradici.²⁴⁸

²⁴⁷ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2797, kar. 972, sign. 121983/56, Božík Jan, udělení milosti, 1956.

²⁴⁸ Rozhovor s Jánem BOŽIKEM, pravnukem vysídleného zemědělce Jána Božika, Príbelce, 4. 3. 2023.

6.4. Bulovka

Obec Bulovka, německy Bullendorf, se nachází necelých šest kilometrů severovýchodně od Frýdlantu a první zmínku o ní lze najít, podobně jako u většiny obcí ve výběžku, ve 14. století. Až do konce druhé světové války si vesnice udržela převážně zemědělský charakter. Lidé z vnitrozemí, kteří v Bulovce osídlili zemědělské usedlosti po odsunutých německy mluvících obyvatelích, se často nedokázali vypořádat s většími přídělky zemědělské půdy a po zahájení procesu kolektivizace bylo stranickými orgány očekáváno snadné zbudování místního JZD. Zájem o družstevní hospodaření ale projeví na začátku pouze čtyři lidé. Přesto již v létě byla v obci zahájena výstavba velkovýkrmny prasat. Situace se postupně zlepšila, zvláště díky získání dvou traktorů, přesto muselo být družstvo dotováno Okresním národním výborem Frýdlant a v roce 1956 finálně přešlo pod správu Státního statku Frýdlant.²⁴⁹ V dnešní době k obci Bulovka patří ještě dvě další části, a to Arnoltice a Dolní Oldřiš.

Seznamy vysídlených „kulackých rodinných celků“ uvádějí ve spojitosti s Bulovkou čtyři jména. Úplně první rodinou vysídlenou do okresu Frýdlant byli Průchovi z oblasti Jindřichohradecka, kteří do obce dorazili v pátek 5. prosince 1952.²⁵⁰ O dva týdny později, ve čtvrtek 18. prosince, je následovala slovenská rodina Luptákových²⁵¹ a den nato do obce přijeli Došovi, též slovenská rodina, s původním určením v nedaleké obci Arnoltice. Poslední rodinou dorazivší do Bulovky byli Šírkovi z okresu Trhové Sviny, a to v pondělí 22. prosince 1952.²⁵²

²⁴⁹ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 219-220.

²⁵⁰ Průcha František je v seznamu evidovaný pod číslem 132. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 331.

²⁵¹ Lupták Pavol je v seznamu evidovaný pod číslem 298. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 348.

²⁵² Šírek František je v seznamu evidovaný pod číslem 130. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 331.

6.4.1. Průcha František

František Průcha se narodil 10. února 1892 v obci Příbraz, okres Jindřichův Hradec, do rodiny rolníka Františka Průchy a jeho manželky Anny, rozené Daňhelové.²⁵³ Hospodářství zdědil po rodičích, když se v roce 1920 oženil s Kristínou, rozenou Maryškovou.²⁵⁴ Kromě obytné budovy číslo popisné 23 a hospodářských budov v Příbrazi, sestávalo z polností o výměře 23 hektarů, dalších 4.80 hektaru lesa, rybníku a cihelny. Na statku s ním žil i syn Vlastislav se svou manželkou Marií a třemi dětmi, Marií, Hanou a Vladislavem.²⁵⁵

Dne 22. prosince 1951 byl zatčen za údajné rozkrádání majetku lidového družstva a zneužívání vlastnického práva v předcházejících měsících a vzat do vazby v Jindřichově Hradci.²⁵⁶ Ve výkonu vazby na něj bylo 5. ledna 1952 podáno okresní prokuraturou trestní oznámení pro stejné přečiny a rozvracení JZD v Příbrazi s ohrožováním jednotného zemědělského plánu.²⁵⁷ Ve čtvrtek 30. dubna ho Okresní soud v Jindřichově Hradci odsoudil za trestný čin sabotáže k trestu odnětí svobody v délce tří let, ztrátě čestných práv občanských na stejně dlouhou dobu a propadnutí veškerého jeho majetku státu.²⁵⁸ Proti rozhodnutí Okresního soudu se odvolal ke Krajskému soudu v Českých Budějovicích, který ale odvolání odmítl a trest mu potvrdil.²⁵⁹ Trest si odpykával v Ústavu nápravných zařízení v Písku a na justičním statku v Praze-Řepích. Na svobodu byl propuštěn po odsezení trestu v celé délce, a to 22. prosince 1954.²⁶⁰

²⁵³ Státní oblastní archiv Třeboň, fond Sběrka matrik jihočeského kraje, č. knihy 42, Stráž nad Nežárkou, matriční kniha – římskokatolická církev O 1852-1928, rok 1920, s. 133.

²⁵⁴ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, 23551, fol. 30.

²⁵⁵ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1438/30-taj. 52., protokol 132 „Průcha“, fol. 1a.

²⁵⁶ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, 23551, fol. 34.

²⁵⁷ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, 23551, fol. 38.

²⁵⁸ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, 23551, fol. 21.

²⁵⁹ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, 23551, fol. 25.

²⁶⁰ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha – osobní spis Františka Průchy, 23551, fol. 6.

Na Okresním národním výboru v Jindřichově Hradci zasedla 18. dubna 1952 komise složená z předsedy ONV Josefa Nováka, okresního velitele Veřejné bezpečnosti Matouše Bárty a okresního prokurátora Josefa Bůžka, která rozhodla o přesídlení rodiny Průchových. V plánu pravděpodobně bylo rodinu přemístit z obce co nejdříve po soudním přelíčení u Okresního soudu v Jindřichově Hradci, ale novou bytovou jednotku v obci Bulovka, číslo popisné 84, jim přidělili z neznámého důvodu až v druhé polovině října téhož roku. K samotnému přesídlení došlo 5. prosince 1952.²⁶¹

Rodina pracovala na místní provozovně Československého státního statku Frýdlant. Po návratu z vězení František Průcha kvůli pokročilému věku vykonával na statku převážně pomocné práce a choval holuby. Celoživotní těžká práce v zemědělství a věznění u něj vedly k postupnému ochrnutí dolních končetin.²⁶²

František Průcha zemřel 13. prosince 1971 v Bulovce. Rodině se po roce 1989 podařilo získat v restitucích znárodněný majetek zpět a někteří z potomků se i v současnosti věnují zemědělským oborům.²⁶³

6.4.2. Lupták Pavol

Pavol Lupták se narodil 13. listopadu 1909 v obci Devičie, okres Krupina na Slovensku. V rodné obci vlastnil hospodářství o celkové výměře 49,05 hektaru zemědělské půdy. Rodinné hospodářství se skládalo z dvou obytných domů s číslem popisným 51 a kvalitně vybavené hospodářské budovy. Spolu s ním na statku žila jeho manželka Mária, rozená Balková, dcera Emílie, druhá, již provdaná, dcera Zuzana Matúšovicová s manželem Jánem a dětmi Jánem a Zuzanou, otcem Pavlem a matkou Zuzanou, rozenou Štefanovou.²⁶⁴

²⁶¹ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1438/30-taj. 52., protokol 132 „Průcha“, fol. 1.

²⁶² Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. února 2023.

²⁶³ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. února 2023.

²⁶⁴ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Lupták“, č. j. SNZ-1662/002-taj. 52., fol. 1.

Stíhání Pavola Luptáka mladšího bylo zahájeno 12. června 1952 a ještě téhož dne byl vzat do vazby. Zároveň také došlo k jeho odsouzení Okresním soudem v Krupině, a to k odnětí svobody v délce čtyř let, peněžité pokutě 50.000 Kčs, eventuálně k dalšímu jednomu roku odnětí svobody v případě nevyhmatelnosti pokuty, konfiskaci celého majetku, ztrátě čestných a občanských práv na pět let a zákazu pobytu v obci Devičie navždy za sabotáž veřejných dodávek.²⁶⁵ Následně směřoval do útvaru nápravného zařízení v Banské Bystrici, o čtyři dny později do ÚNZ Ilava a 23. června byl odeslán do věznice Ostrov u Karlových Varů.²⁶⁶

Dne 28. října zasedla v Krupině komise složená z předsedy Okresního národního výboru, zemědělského referenta, zástupce Okresního výboru Komunistické strany Slovenska, okresního náčelníka Veřejné bezpečnosti a okresního prokurátora, která rozhodla o vysídlení „rodinného celku“ Luptákových. To proběhlo 18. prosince 1952 a nové místo pobytu jim bylo určeno v obci Bulovka, okres Frýdlant, domě číslo popisné 55. Tento objekt patřil do majetku Československého státního statku Frýdlant.²⁶⁷ Pavol Lupták se k rodině připojil po odpykání části trestu v srpnu 1954, kdy byl podmíněčně propuštěn.²⁶⁸

V roce 1957 se rodině podařilo získat povolení návratu na Slovensko. Pavol Lupták v následujících letech vystřídal několik bydlišť a zaměstnání. Do roku 1963 pracoval jako krmič na státním statku v Brzotíně, poté se přestěhoval s manželkou za částí rodiny do obce Muránská Dlhá Lúka, našel zaměstnání u magnezitových dolů v Lupeníku a na konci 60. let se přestěhoval do Hontianských Moravců.²⁶⁹

Pavol Lupták zemřel na leukémii 12. září 1994.²⁷⁰

²⁶⁵ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Lupták“, č. j. SNZ-1662/002-taj. 52., fol. 2.

²⁶⁶ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Pavola Luptáka, A05439.

²⁶⁷ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Lupták“, č. j. SNZ-1662/002-taj. 52., fol. 1.

²⁶⁸ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Pavola Luptáka, A05439.

²⁶⁹ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

²⁷⁰ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

6.4.3. Doša Štefan

Štefan Doša se narodil 28. prosince 1888 v obci Husiná v bývalém okrese Filákov. Rodinné hospodárství sestávalo z polností o celkové výměře 32,60 hektaru, obytného domu číslo popisné 91 a hospodářských budov s příslušným zařízením v uvedené obci. Na statku kromě sedláka Doši žila jeho manželka Etela, rozená Bódi, syn Gejza s manželkou Jolanou, rozenou Bodorovou, a jejich dětmi Magdalénou, Vojtěchem, Margitou a Valerií.²⁷¹

Dne 15. června 1952 bylo zahájeno trestní stíhání Štefana Doši a o devět dní později byl vzat do vazby v Bánské Bystrici. Právoplatným rozsudkem Okresního soudu ve Filákově ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Bánské Bystrici ze dne 3. září 1952 byl odsouzen za sabotáž ke třem letům odnětí svobody, peněžní pokutě 60.000 Kčs, případně dalšímu jednomu roku odnětí svobody v případě neschopnosti splácet uvedenou pokutu, konfiskaci veškerého majetku, ztrátě čestných a občanských práv na dobu tří let, zákazu pobytu v okrese Filákov navždy pro všechny členy rodiny a zveřejnění vyneseneho rozsudku.²⁷² K 1. červenci téhož roku byl předán útvaru nápravného zařízení v Ilavě a až do podmíněčného propuštění v září 1954 vystřídal celkem šestkrát umístění výkonu trestu.²⁷³

V listopadu 1952 rozhodla komise složená ze zástupců Okresního národního výboru, Komunistické strany Slovenska, Veřejné bezpečnosti a okresní prokuratury o vysídlení „rodinného celku“ Doša. Tomu byl přidělen pobyt v obci Bulovka, konkrétně v jednom z bytů v domě číslo popisné 49 v majetku Československého státního statku Frýdlant. K samotnému vystěhování rodiny

²⁷¹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Doša“, č. j. SNZ-1664/002-taj. 52., fol. 1.

²⁷² Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Doša“, č. j. SNZ-1664/002-taj. 52., fol. 2.

²⁷³ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Štefana Doši, A07259.

došlo 19. prosince 1952.²⁷⁴ Odsouzený Štefan Doša za rodinou přišel až po propuštění z věznice Plzeň-Bory dne 14. září 1954.²⁷⁵

Další podrobnosti o životech Štefana Doši a členů jeho rodiny se prozatím nepodařilo dohledat.

6.4.4. Šírek František

František Šírek se narodil 12. dubna 1913 a vlastnil hospodářství v obci Otěvek u Čeřejova, v tehdejší okrese Trhové Sviny. To sestávalo z moderně vybaveného hospodářského stavení číslo popisné 20, polností o výměře 23 hektarů, mlýnu a pily. V domácnosti s ním žila jeho manželka Marie, nevlastní syn Vladimír a dcera Libuše.²⁷⁶

Trestní stíhání Františka Šírka bylo zahájeno 19. září 1951 bez blíže uvedených informací. Okresním soudem v Trhových Svinech byl odsouzen pro ohrožování jednotného zemědělského plánu k trestu odnětí svobody na dobu sedmi měsíců, propadnutí veškerého jmění ve prospěch státu a k peněžitému pokutě ve výši 30.000 Kčs.²⁷⁷

Dne 18. dubna 1952 se za přítomnosti předsedy Okresního národního výboru Dvořáka, okresního velitele Veřejné bezpečnosti Kociána a okresního prokurátora Vojty konala schůze ohledně vysídlení rodiny Františka Šírka z obce Otěvek. Po kladném usnesení měl navíc předseda ONV zajistit rozvázání pracovního poměru s Vladimírem Šírkem, který v té době pracoval u národního podniku Stavoprojekt v Českých Budějovicích. Ze zprávy o průběhu schůze lze také vyčíst, že v té době byl František Šírek ve výkonu trestu.²⁷⁸

²⁷⁴ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Doša“, č. j. SNZ-1664/002-taj. 52., fol. 1.

²⁷⁵ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Štefana Doši, A07259.

²⁷⁶ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1436/30-taj. 52., protokol 130 „Šírek“, fol. 2.

²⁷⁷ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1436/30-taj. 52., protokol 130 „Šírek“, fol. 4.

²⁷⁸ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1436/30-taj. 52., protokol 130 „Šírek“, fol. 1.

K vysídlení rodiny došlo až po téměř třičtvrtě roce od zasedání vysídlovací komise, a to 22. prosince 1952. Rodině byla již na konci října určena bytová jednotka v obci Bulovka, domě číslo popisné 49 v majetku státního statku Frýdlant.²⁷⁹ S manželkou a dětmi byl vysídlen i František Šírek, který měl v té době již odpykaný trest. Kvůli chybějícímu sporáku v místě přidělení bylo doporučeno, aby jim byl ze zabaveného majetku uvolněn, což se však již netýkalo některých svršků.²⁸⁰ Vysídlení proběhlo bez vnějších vlivů a bylo provedeno nákladními automobily Československo automobilové dopravy. Šírkovi cestu absolvovali bez jinak standardního dohledu příslušníka Veřejné bezpečnosti, jelikož jej okresní oddělení nezajistilo.²⁸¹

Podrobnosti o dalším životě rodiny Šírkových se dosud nepodařilo doposud dohledat.

²⁷⁹ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1436/30-taj. 52., protokol 130 „Šírek“, fol. 3.

²⁸⁰ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1436/30-taj. 52., protokol 130 „Šírek“, fol. 1.

²⁸¹ Národní archiv, Fond Správa Sboru nápravných zařízení, Praha, č. j. B/6-1436/30-taj. 52., protokol 130 „Šírek“, fol. 4.

6.5. Dolní Oldřiš

Obec Dolní Oldřiš, německy Nieder Ullersdorf, se nachází na samé česko-polské hranici, v severním cípu výběžku, zhruba 13 kilometrů od města Frýdlant. První zmínka o vsi pochází z první poloviny 14. století a váže se k místnímu kostelu. Místo si po celou dobu své existence udrželo ryze zemědělský ráz, ale minimálně od poloviny 19. století docházelo k postupnému poklesu počtu obyvatel. Druhá světová válka a téměř kompletní výměna obyvatelstva způsobila ztrátu většího zájmu o hospodaření v tomto zapadlém koutu světa, i když mezi osídlenci byli rolníci z Volyně, kteří s hospodařením na menších výměrách zkušenosti měli. V roce 1949 bylo dolnooldřišské hospodářství administrativně přiřazeno k nově vzniklému státnímu statku Frýdlant a o 11 let později bylo sloučeno se statkem v Bulovce. Od července 1950 je Dolní Oldřiš obecní částí Bulovky.²⁸² Dnes je obec v podstatě vybydlená a dle posledního sčítání lidu v ní žije 49 osob.

Do obce byli dle „kulackých“ seznamů v červnu 1953 vysídleny dvě sedlácké rodiny. Prvními byli Svobodovi z Jaroměřic nad Rokytnou v okrese moravskobudějovickém, kteří přijeli do Dolní Oldřiše v pátek 12. června.²⁸³ V následujícím týdnu, konkrétně v úterý 16. června, dorazili Urbánkovi, též od Moravských Budějovic.²⁸⁴

6.5.1. Svoboda František

František Josef Svoboda se narodil 14. července 1901 ve městě Jaroměřice nad Rokytnou, okres Moravské Budějovice, do rolnické rodiny manželů Františka a Antonie Svobodových. V době před vysídlením žil v rodném městě, číslu popisném 18, a hospodařil na 26.15 hektarech zemědělské půdy. Na statku s ním

²⁸² ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 221-222.

²⁸³ Svoboda František je v seznamu evidovaný pod číslem 1295. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 443.

²⁸⁴ Urbánek Josef je v seznamu evidovaný pod číslem 1294. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 331.

žila manželka Žofie, rozená Školařová.²⁸⁵ Jejich manželství bylo s největší pravděpodobností bezdětné, svoji byli teprve od prosince 1946.²⁸⁶

Okresní národní výbor v Moravských Budějovicích, respektive trestní komise při něm působící, rozhodla 12. února 1953 o potrestání Františka Svobody z důvodu neplnění předepsaných dodávek zemědělských produktů trestem odnětí svobody v délce pěti měsíců, peněžité pokutě 10.000 Kčs, eventuálně dalšímu měsíci odnětí svobody v případě nedobytnosti částky, propadnutí veškerého majetku a zákazu pobytu v okrese Moravské Budějovice.²⁸⁷ Z trestu odnětí svobody si odpykal necelé tři měsíce, protože 4. května 1953 byl propuštěn na základě amnestie prezidenta republiky.²⁸⁸

Dne 7. května 1953 zasedla komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích ve věci vysídlení manželů Svobodových. Na základě rozhodnutí o jejich vystěhování jim byl koncem měsíce určen pobyt v obci Dolní Oldřiši, a to v čísle popisném 23, tedy v provozovně Československého státního statku Frýdlant.²⁸⁹ K samotnému vysídlení došlo v časných ranních hodinách 12. června 1953.²⁹⁰ Společně s nimi byla na Frýdlantsko vysídlena rodina Františka Votavy z nedalekých Ohrazenic.

Na základě korespondence se starostou města Jaroměřice nad Rokytnou lze doložit brzký návrat Svobodových do tohoto města, a to již v roce 1954.²⁹¹ Tuto skutečnost potvrzuje žádost Františka Svobody o povolení návratu do rodného města podaná v roce 1954 prezidentu republiky, která byla předána Ministerstvu

²⁸⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4081/102-taj.53, protokol 1292 „Svoboda“, fol. 1.

²⁸⁶ Moravský zemský archiv v Brně, fond Sběrka matrik, č. knihy 10322, č. svazku A VII, Jaroměřice nad Rokytnou, matriční kniha – římskokatolická církev N 1898-1915, rok 1901, s. 23.

²⁸⁷ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní národní výbor Moravské Budějovice, kar. 203, i. č. 216, Akce K (kulak) – vystěhovací výměry, fol. 132.

²⁸⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4081/102-taj.53, protokol 1292 „Svoboda“, fol. 2.

²⁸⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4081/102-taj.53, protokol 1292 „Svoboda“, fol. 1.

²⁹⁰ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní národní výbor Moravské Budějovice, kar. 203, i. č. 216, Akce K (kulak) – vystěhovací výměry, fol. 132.

²⁹¹ Archiv Milana Votava, korespondence s Karlem MÜLLEREM, starostou města Jaroměřice nad Rokytnou, 3. 11. 2020.

spravedlnosti a kladně vyřízena.²⁹² Nejenom, že se mohla rodina v tomto roce vrátit do Jaroměřic nad Rokytnou, ale žila na statku číslo popisné 18, ze kterého byla o rok dříve vystěhována.²⁹³

František Svoboda zemřel 18. února 1969 v Jaroměřicích nad Rokytnou.²⁹⁴

6.5.2. Urbánek Josef

Josef Urbánek se narodil 21. listopadu 1903 v obci Krhov, okres Moravské Budějovice, do rodiny celoláníka Jana Urbánka a jeho manželky Františky, rozené Muzikářové.²⁹⁵ V roce 1930 se oženil s Hedvikou Papulovou a každý zdědil rovnou polovinu hospodářství rodičů v Krhově, číslo popisné 20.²⁹⁶ Měli spolu dvě děti, staršího syna Josefa v roce 1932 a mladší dceru Jaroslavu o šest let později. Hospodářství sestávalo kromě domu a hospodářských budov z 17.66 hektarů orné půdy a 1.40 hektaru lesa.²⁹⁷

Dne 5. prosince 1952 byl Josef Urbánek předvolán kvůli neplnění předepsaných dodávek zemědělských produktů k výsledku na obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti v Jaroměřicích nad Rokytnou.²⁹⁸ O týden později na něj toto oddělení vypracovalo trestní oznámení, které vedlo k obžalobě okresní prokuraturou v Moravských Budějovicích 4. února 1953.²⁹⁹ Na jejím základě proběhlo 5. března soudní přelíčení u Lidového soudu v Moravských Budějovicích, který Josef Urbánka odsoudil za trestný čin ohrožení jednotného zemědělského

²⁹² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 105033/54, Svoboda František, nar. 1901, žádost o nastěhování do Jaroměřic, 1954.

²⁹³ Archiv Milana Votava, korespondence s Karlem MÜLLEREM, starostou města Jaroměřice nad Rokytnou, 3. 11. 2020.

²⁹⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond Sběrka matrik, č. knihy 10322, č. svazku A VII, Jaroměřice nad Rokytnou, matriční kniha – římskokatolická církev N 1898-1915, rok 1901, s. 23.

²⁹⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Sběrka matrik, č. knihy 10557, Krhov, matriční kniha – římskokatolická církev N 1880-1915, rok 1903, s. 77.

²⁹⁶ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 3.

²⁹⁷ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 9-10.

²⁹⁸ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 3.

²⁹⁹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 24.

plánu k trestu odnětí svobody v délce jedno roku, peněžité pokutě 10.000 Kčs, případně k dalšímu měsíci odnětí svobody při nedobytnosti této částky, ztrátě čestných práv občanských na tři roky, propadnutí veškerého majetku, zákazu pobytu v obci Krhov navždy a zabraní druhé poloviny hospodářství ve vlastnictví jeho manželky se živým i mrtvým inventářem.³⁰⁰ Trest si v prvních týdnech odpykával ve vazební věznici v Moravských Budějovicích, než byl 26. března přemístěn k útvaru nápravných zařízení ve Žďáru nad Sázavou.³⁰¹ Ke 4. květnu 1953 mu byl zbytek trestu odpuštěn na základě udělení amnestie prezidenta republiky.³⁰²

Třetí den po udělení amnestie se usnesla komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích na přesídlení „rodinného celku“ Urbánkových.³⁰³ Novým působištěm se jim stala obec Dolní Oldřiš, konkrétně jedna z bytových jednotek v objektu číslo popisné 23. K přesídlení třech členů rodiny došlo 16. června 1953.³⁰⁴ Čtvrtý člen, syn Josef Urbánek, který tou dobou plnil základní vojenskou službu, se k rodině připojil až v roce 1954. Práci získali na místní provozovně Československého státního statku Frýdlant.³⁰⁵

Na základě informací získaných z archivu Kanceláře prezidenta republiky lze doložit, že se Josef Urbánek mezi lety 1954 až 1957 formou udělení prezidentské milosti snažil dosáhnout alespoň návratu do obce Krhov.³⁰⁶ Rodině se nakonec podařilo přestěhovat z Frýdlantska alespoň do města Telč, kde k roku 1961 pracoval Josef Urbánek jako zemědělský dělník u Školního statku a žádal

³⁰⁰ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 29-35.

³⁰¹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 36-37.

³⁰² Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 44.

³⁰³ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4073/102-taj.53., protokol 1294 „Urbánek“, fol. 2.

³⁰⁴ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4073/102-taj.53., protokol 1294 „Urbánek“, fol. 4.

³⁰⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4073/102-taj.53., protokol 1294 „Urbánek“, fol. 2.

³⁰⁶ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 633599/54, Urbánek Josef, nar. 1903, Oldřiš, žádosti o přestěhování, 1954-1957.

o invalidní důchod.³⁰⁷ V listopadu 1968 bylo zahájeno Dr. Pučálíkovou rehabilitační řízení s cílem odškodnění propadlého majetku Urbánkových. V té době žili manželé v obci Pavlov u Stonařova.³⁰⁸ Z této obce jim bylo umožněno se v roce 1970 přestěhovat zpět na statek do Krhova, ale patřila jim pouze zhruba jedna třetina původních obytných prostor.³⁰⁹

Josef Urbánek zemřel 9. června 1973 v Jihlavě a pohřben byl o čtyři dny později na hřbitově v Krhově.³¹⁰

³⁰⁷ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 45.

³⁰⁸ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1953, trestní spis T 13/1952 (Urbánek), fol. 46-47.

³⁰⁹ Rozhovor s Pavlem NĚMEČKEM, vnukem vysídleného zemědělce Josefa Urbánka, Jablonec nad Nisou, 4. 3. 2023.

³¹⁰ Archiv rodiny Urbánkových, úmrtní list vydaný Městským národním výborem v Jihlavě dne 18. června 1973.

6.6. Dolní Řasnice

První písemnou zmínku o vsi Dolní Řasnice, německy Rückerdorf, ležící přibližně osm kilometrů severozápadně od města Frýdlant, lze datovat k roku 1381. Jako většina obcí na Frýdlantsku vznikla v období kolonizační vlny, která zasáhla tuto oblast ve 14. století. Své největší slávy dosáhla pravděpodobně v období nevolnických bouří v druhé polovině 17. století, a to díky postavě kováře Andrese Stelziga, který byl jejich vůdčí osobností. Obec patřila mezi nejlidnatější v kraji a uchovávala si převážně zemědělský ráz až do 19. století, kdy ve vsi vznikla Resslerova textilní továrna. Lidé ve vesnici se účastnili bohatého spolkového života, včetně místních zemědělců, majících vlastní sdružení. V období socialistického Československa využíval prostory bývalé textilky jako nákupní středisko a sklad obilí podnik Zemědělské zásobování a nákup. V areálu byla postavena také sila a bramborárna pro státní statek Frýdlant.³¹¹

Název obce Dolní Řasnice se v takzvaných „kulackých“ seznamech nevyskytuje. Místo vysídlení se na zkoumaném území Frýdlantska ve většině případů shodovalo s provozovnou Československého státního statku Frýdlant v místě, tedy obci, kam byly rodiny přesídleny. Výjimku představují rodiny Eduarda Klepáčka³¹² a Emanuela Bindera³¹³, které byly přiděleny na provozovnu v Luhu pod Smrkem³¹⁴, ale nikdy v obci nežily. Místo toho se jejich novým

³¹¹ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 223-224.

³¹² Klepáček Eduard je v seznamu evidovaný pod číslem 1302. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 443.

³¹³ Binder Emanuel je v seznamu evidovaný pod číslem 1298. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 443.

³¹⁴ V současnosti tvoří Luh pod Smrkem, německy Mildenau, jednu ze čtyř částí města Raspenava a nachází se necelých osm kilometrů jihovýchodně od Frýdlantu. Osada vznikla, stejně jako většina obcí a měst v okolí, během kolonizační vlny v 14. století. Ač se badatelé dohadují, kde se vzalo její tehdejší pojmenování, jedna z možností odkazuje na možný druh půdy, mírné nivy, která byla na pravém břehu řeky Smědé mnohem příhodnější k hospodaření než na břehu levém, kde se nacházela Raspenava. I to by nasvědčovala vývoji v pozdějších letech, kdy se v oblasti lidé živilí kromě těžby železných rud a vápence právě zemědělstvím. Největší slávy se obci dostávalo v období 19. a 20. století, kdy zde působil rod Richtera, velkoprůmyslník s česanou přízí. Po skončení druhé světové války se obec rozvíjela podobně jako sousední Raspenava, které se stala v roce 1962 součástí. Více o této obci např. v: ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-99. S. 200-201.

domovem stala pěšky zhruba 10 kilometrů vzdálená ves Dolní Řasnice. Jako první tam byli v sobotu 6. června přesídlení Klepáčkoví a o čtyři dny později, ve středu 10. června, Binderovi.

6.6.1. Klepáček Eduard

Eduard Klepáček se narodil 17. března 1904 do tradiční početné sedlácké rodiny manželů Jana Klepáčka a Františky, rozené Chloupkové, z obce Domamil na Moravskobudějovicku.³¹⁵ V uvedené obci hospodařil na statku číslo popisné 44, ke kterému přináležely pole, louky a les o celkové výměře 25.09 hektaru. Před vysídlením s ním na statku žila jeho manželka Antonie, rozená Puchnarová, a tři děti, nejstarší Jan, druhorozený Jiří a nejmladší Milada.³¹⁶

Za okamžik, kdy začalo jeho stíhání, lze považovat trestní oznámení z 18. října 1952, které na něj pro urážku a ohrožení jednotného zemědělského plánu podal tajemník Městského národního výboru v Domamili.³¹⁷ O měsíc později na něj okresní prokurátor v Moravských Budějovicích vypracoval žalobu, na základě které byl 11. prosince 1952 Okresním soudem v Moravských Budějovicích uznán vinným z trestného činu ohrožení jednotného zemědělského plánu a odsouzen k trestu odnětí svobody na osm měsíců, peněžité pokutě ve výši 10.000 Kčs, eventuálně dalšímu měsíci odnětí svobody v případě neschopnosti pokutu splatit, ztrátě čestných práv občanských na tři roky, ztrátě veškerého jmění a poloviny usedlosti v Domamili patřící jeho manželce s živým i mrtvým inventářem a zákazu v obci navždy. Oproti žalobě byl zproštěn obvinění z neplnění předepsaných dodávek zemědělských produktů za 1. čtvrtletí roku 1952.³¹⁸ Proti výsledku soudního líčení se neodvolal, pouze požádal o odložení nástupu trestu o tři měsíce kvůli zlomenině nohy, na což byl vzat zřetel.³¹⁹ Ten nastoupil 12. března

³¹⁵ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 109/1952 (Klepáček), fol. 1.

³¹⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4074/102-taj-53., protokol 1302 „Klepáček“, fol. 1.

³¹⁷ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 109/1952 (Klepáček), fol. 1-2.

³¹⁸ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 109/1952 (Klepáček), fol. 19-20.

³¹⁹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 109/1952 (Klepáček), fol 30.

1953 ve Žďáru nad Sázavou a koncem měsíce byl přemístěn do vězeňského ústavu v Ostrově u Karlových Varů.³²⁰

Dne 4. května 1953 byl amnestován prezidentem republiky a mohl se vrátit domů za rodinou. Vzápětí však zasedla komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích a rozhodla o vysídlení „rodinného celku“ pryč z obce. Na konci měsíce jim byla zajištěna bytová jednotka v obci Dolní Řasnice, číslo popisné 333, kam také čtyři rodinní příslušníci, kromě nejstaršího syna Jana, nuceně přesídlili 6. června. Práci získali v místní provozovně státního statku Frýdlant.³²¹

V roce 1959 podal Eduard Klepáček prezidentu republiky žádost o milost, která byla dále postoupena Ministerstvu spravedlnosti. Bohužel se nepodařilo dopátrat, zda byla kladně vyřízena.³²² Zároveň také není známo, kdy a kam přesně rodina z obce Dolní Řasnice odešla. Z korespondence s kronikářkou obce Domamil ale jasně vyplývá několik důležitých informací. Do této obce se rodina již nikdy nevrátila. Dům číslo popisné 44, ve kterém před vysídlením bydleli, byl v roce 1988 srovnán se zemí. Minimálně tu část pozemků, na kterých stál Klepáčkův statek, museli pozůstalí po roce 1989 získat v rámci rehabilitačního řízení, protože je v roce 2010 prodali jednomu z obyvatel obce Domamil. Déle by dle informací měla kdesi na Liberecku žít manželka a děti nejstaršího syna Jana, což může vést k domněnce, že vysídlené rodiče a sourozence později následoval. V době přesídlení měl totiž konat vojenskou prezenční službu, pravděpodobně ve Vítkovicích, tudíž mohl do Dolní Řasnice dorazit až po jejím absolvování.³²³

Informaci o úmrtí Eduarda Klepáčka se přes veškerou snahu nepodařilo dohledat.

³²⁰ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 109/1952 (Klepáček), fol 38.

³²¹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4074/102-taj-53., protokol 1302 „Klepáček“, fol 1-2.

³²² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 101404/59, Klepáček Eduard, Dolní Řasnice, žádost o milost, 1959.

³²³ Archiv Milana Votava, korespondence s Janou MENČÍKOVOU, kronikářkou obce Domamil, 2020-2021.

6.6.2. Binder Emanuel

Emanuel Binder se narodil 28. května 1925 v obci Oslnovice na Moravskobudějovicku do rodiny rolníka Ignáce Bindera a jeho manželky Marie, rozené Karáskové.³²⁴ Hospodařil na statku ve vsi Jiratice, kam se v roce 1949 přizemil. Ke statku s hospodářskými budovami přináležely polnosti o výměře 23,99 hektaru. V usedlosti číslo popisné 16 spolu s ním žila jeho manželka Jiřina, rozená Kabelková, syn Stanislav Binder a rodiče manželky Marie a Antonín Kabelkovi.³²⁵

Dne 11. listopadu 1952 odsoudil Okresní soud v Moravských Budějovicích Emanuela Bindera za trestný čin ohrožení jednotného zemědělského plánu k trestu odnětí svobody v délce 20 měsíců, k peněžní pokutě 10.000 Kčs, případně dalšímu jednomu měsíci odnětí svobody v případě nedobytnosti, a k vedlejším trestům propadnutí veškerého majetku, a to i majetku manželů Kabelkových, ztrátě čestných práv občanských na dobu tří let a zákazu pobytu v obci navždy.³²⁶ Trest si odpykal ve vězeňském ústavu v Ostrově u Hradce Králové.³²⁷

Začátkem května 1953 zasedla komise složená ze tří zástupců Okresního národního výboru v Moravských Budějovicích a rozhodla o vysídlení rodiny.³²⁸ Dne 26. května byl Emanuel Binder propuštěn z vězení na základě udělení amnestie prezidentem republiky. Vysídlení proběhlo v brzkých ranních hodinách 10. června a jejich novým bydlištěm se stal dům číslo popisné 333 v obci Dolní Řasnice ve správě Československého státního statku Frýdlant.³²⁹

³²⁴ Archiv rodiny Binderových, rodný list Emanuela Bindera vydaný Městským národním výborem ve Chvalaticích dne 11. ledna 1959.

³²⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4078/102-taj-53., protokol 1298 „Binder“, fol 1.

³²⁶ Archiv rodiny Binderových, rozsudek Okresního soudu v Moravských Budějovicích z 11. listopadu 1952, č. j. T 100/52.

³²⁷ Archiv rodiny Binderových, propouštěcí list vydaný Vězeňským ústavem Ostrov u Karlových Varů dne 25. 6. 1953.

³²⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4078/102-taj-53., protokol 1298 „Binder“, fol 2.

³²⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4078/102-taj-53., protokol 1298 „Binder“, fol 1.

V listopadu 1954 podal žádost o milost ve věci navrácení čestných práv občanských,³³⁰ která však byla Ministerstvem spravedlnosti v červenci 1955 zamítnuta.³³¹ Koncem 60. let, konkrétně v červnu 1969, došlo k zahájení přezkumného řízení u Okresního soudu v Třebíči, během kterého byla zjištěna pochybení v případě odsouzení.³³² Rodina se tak mohla přestěhovat do rodného okresu, ne však do Jiratic. Konfiskovaný majetek byl rodině navrácen až začátkem 90. let. Na přelomu let 2009 a 2010 převzal hospodářství vnuk Miroslav Binder a pokračuje v rodinné tradici soukromého hospodaření.³³³

Emanuel Binder zemřel 29. září 1997 v Kdousově, kde je i pohřben.³³⁴

³³⁰ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 126292/54, Binder Emanuel, Dolní Řasnice, žádost o milost, 1954.

³³¹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 100/52 (Binder), fol. 68.

³³² Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 100/52 (Binder), fol. 69.

³³³ Archiv Milana Votava, korespondence s Miroslavem BINDEREM, vnukem Emanuela Bindera, 30. 3. 2020.

³³⁴ Archiv rodiny Binderových, úmrtní list Emanuela Bindera vydaný 3. října 1997 Městským úřadem v Dačicích.

6.7. Kunratice

Kunratice, německy Kunnersdorf, se nacházejí necelých pět kilometrů západně od města Frýdlant. První zmínka o obci se datuje do roku 1377 a podobně jako u většiny zmiňovaných vesnic ve výběžku se i její obyvatelé živilí po staletí převážně zemědělstvím.³³⁵ Dle obecní kroniky se už těsně po skončení druhé světové války a vysídlení původního německy mluvícího obyvatelstva pustili osídlenci do obsazení místních hospodářských usedlostí a obhospodaření polností. V roce 1947 se v obci dokonce konala dobytčí výstava a nálada po únorových událostech byla nakloněna procesu kolektivního hospodaření. Koncem roku 1949 byl v obci ustanoven přípravný výbor Jednotného zemědělského družstva, ale činnost zahájil až v roce následujícím. Fungování družstva bylo v několika počátečních letech hodnoceno z různých důvodů jako neuspokojivé. Až na začátku 60. let se dle záznamů v kronice dařilo dosahovat stanovených cílů, za což bezesporu mohla modernizace zemědělských budov, a v roce 1961 údajně dosáhlo lepších výsledků než v obci působící státní statek. V roce 1964 byla dokončena socializace vesnice, když poslední čtyři soukromě hospodařící zemědělci vstoupili do státního statku.³³⁶

Do Kunratic bylo v rámci Akce K („kulak“) vysídleno v rámci bývalého okresu Frýdlant nejvíce sedláckých rodin z celého území Československa. Z původně devíti plánovaných přesídlení „rodinných celků“ došlo k realizaci osmi z nich. Na základě seznamů lze s Kunraticemi jako první propojit slovenskou rodinu Juraje Senka, která byla do obce vysídlena ve středu 10. prosince 1952.³³⁷ Tu již v sobotu 13. prosince následovala rodina Melichových, též ze Slovenska.³³⁸ O týden později, v sobotu 20. prosince, byla do vsi přemístěna ze středních Čech

³³⁵ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 204.

³³⁶ Obecní úřad Kunratice. *Kronika obce Kunratice 1924-1992. Zápisy z let 1945-1965*.

³³⁷ Senko Juraj je v seznamu evidovaný pod číslem 282. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 346.

³³⁸ Melich Ondrej je v seznamu evidovaný pod číslem 306. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 348.

část rodiny Josefa Robovského.³³⁹ Na konci roku, s největší pravděpodobností v druhé polovině prosince,³⁴⁰ byla do obce vysídlena slovenská rodina Jána Rericha.³⁴¹ V pátek 9. ledna 1953 byla vysídlena do Kunratic slovenská rodina Jombíkových³⁴² a k příchodu dalších rodin došlo až v červnu. Šlo o dvě sedlácké rodiny, Dohnalovi, přesídlení ve středu 10. června,³⁴³ a Votavovi o dva dny později v pátek 12. června.³⁴⁴ Poslední rodinou vysídlenou do obce byli Červenkovi, a to ve čtvrtek 6. srpna 1953.³⁴⁵ Rodina Antonína Nečesala, která měla též určení k vystěhování do Kunratic, byla nakonec přemístěna v rámci okresu Moravské Budějovice, odkud pocházela.³⁴⁶

³³⁹ Robovský Josef je v seznamu evidovaný pod číslem 310. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 349.

³⁴⁰ Určení přesného data příchodu rodiny do okresu Frýdlant se nepodařilo s jistotou určit. Prameny a literatura uvádí hned několik různých časů příjezdu. Například Zpráva o vysídlení „rodinného celku“ Rerich uvádí datum 27. listopadu 1952, Potvrzení příjezdu a ubytování ohlášených přesídlenců vydané ČSSS Frýdlant uvádí 19. prosince 1952, přihlášky k pobytu v obci Kunratice u všech členů uvádí 21. prosince 1952 a záznam v seznamu vysídlených „rodinných celků“ otištěný v knize historika Petra Blažka *Akce „K“: vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech* uvádí 23. prosince 1952. Dle mého názoru je správný jeden z prosincových dat, a to buď 19. prosince 1952, nebo 21. prosince 1952. Ve Zprávě o vysídlení jde pravděpodobně o překlep v číslici měsíce, tedy listopadu, jelikož zpráva byla vyhotovena až 23. prosince. K této domněnce mě vede skutečnost, že u ostatních zpráv o vysídlení rodin ze Slovenska souhlasí datum vyhotovení zprávy s dnem vysídlení nebo je v nich uveden den bezprostředně nadcházející. Datum 23. prosince 1952 je uvedeno pouze v seznamu Blažkovy publikace a vylučuje se s o dva dny dříve vyhotovenými pobytovými přihláškami. Nejčteněji se opakuje datum 21. prosince 1952, které se nachází v pobytových přihláškách všech vysídlených členů rodiny. Limitem pobytových přihlášek je, že u některých se datum shoduje s datem příjezdu, u některých slovenských rodin se však liší o dva až čtyři dny od udávaným příjezdem ČSSS Frýdlant. Dle mého názoru je správným datem příjezdu 19. prosince 1952, protože se potvrzení o příjezdu a ubytování vyplňovalo zpravidla ihned pověřeným úředníkem státního statku Frýdlant. Pozn. autora.

³⁴¹ Rerich Ján je v seznamu evidovaný pod číslem 297. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 348.

³⁴² Jombík Ján je v seznamu evidovaný pod číslem 292. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 347.

³⁴³ Dohnal František je v seznamu evidovaný pod číslem 1300. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 343.

³⁴⁴ Votava František je v seznamu evidovaný pod číslem 1299. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 443.

³⁴⁵ Červenka František je v seznamu evidovaný pod číslem 1618. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 473.

³⁴⁶ Nečesal Antonín je v seznamu evidovaný pod číslem 1297. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 443.

6.7.1. Senko Juraj

Juraj Senko se narodil 31. listopadu 1912 v obci Očová, okres Zvolen, na Slovensku, do rodiny Juraje Senka a jeho manželky Márie, rozené Holíkové.³⁴⁷ Jeho rodina hospodařila v obci Očová na 35,53 hektarech půdy. Hospodářství se skládalo z obytné usedlosti číslo popisné 436 a přilehlých hospodářských budov a bylo dobře vybaveno zemědělskými stroji. Na statku spolu s Jurajem Senkem žila jeho manželka Anna, rozená Uhlíárová, dcera Anna, syn Juraj a matka Mária, rozená Holíková.³⁴⁸

Stíhání Juraje Senka bylo zahájeno k 4. srpnu 1952 a následujícího dne nastoupil do vazby. Dne 20. srpna jej odsoudil Okresní soud ve Zvoleně ke čtyřem letům odnětí svobody, peněžní pokutě 50.000 Kčs, eventuálně dalším osmi měsícům odnětí svobody v případě neschopnosti splatit tuto pokutu, propadnutí veškerého majetku, včetně majetku rodinných příslušníků, ztrátě čestných a občanských práv na dobu pěti let a zákazu pobytu v obci Očová navždy.³⁴⁹

Koncem měsíce byl odeslán z ÚNZ v Bánské Bystrici do ÚNZ Ilava. V průběhu věznění Juraje Senka rozhodla komise složená z pracovníků a členů Okresního národního výboru, Okresního výboru Komunistické strany Slovenska, Veřejné bezpečnosti a okresní prokuratury o vysídlení „rodinného celku“ Senkových. Pobyt jim byl určen v obci Kunratice na Frýdlantsku, a to v jednom z bytů domu číslo popisné 92, který patřil Československému státnímu statku Frýdlant. K samotnému vysídlení Senkových došlo 10. prosince 1952.³⁵⁰ Juraj Senko do obce Kunratice přišel až po odpykání trestu 20. listopadu 1954, z čehož lze vyvodit dvě důležité informace. Soudem vyměřenou délku trestu odnětí svobody si neodpykal v plné výši čtyř let, ale byl podmíněčně propuštěn. Zároveň

³⁴⁷ Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Juraje Senka.

³⁴⁸ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Senko“, č. j. SNZ-1658/002-taj. 52., fol. 1.

³⁴⁹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Senko“, č. j. SNZ-1658/002-taj. 52., fol. 2.

³⁵⁰ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Senko“, č. j. SNZ-1658/002-taj. 52., fol. 2.

v přihlašovací lístku uvedl jako předchozí bydliště Vězeňský ústav v Jáchymově. Je tedy jisté, že ještě minimálně jednou změnil místo výkonu trestu.³⁵¹

Všech pět vysídlených členů rodiny Senkových se 12. března 1957 odhlásilo z Kunratic a přestěhovalo se zpět na svůj statek v obci Očová.³⁵² Ač se nepodařilo dohledat příslušné dokumenty, na jejichž základě jim byl zrušen zákaz pobytu v této obci, lze předpokládat jistou formu omilostnění tohoto bodu rozsudku.

Další informace o této rodině se doposud nepodařilo dohledat.

6.7.2. Melich Ondrej

Ondrej Melich se narodil 13. března 1906 v obci Hyby, okres Liptovský Hrádok, na Slovensku, manželům Jánú a Zuzaně Melichovým. Se svou rodinou hospodařil na 18,10 hektarech půdy, ze kterých bylo pouze 7,03 hektarů orné a zbytek představovaly louky, pastviny a les. V obci Hyby vlastnil obytný dům číslo popisné 432 spolu s hospodářskou budovou vybavenou moderním zařízením v hodnotě přibližně 700.000 Kčs. Žil společně se svou manželkou Terezií, rozenou Piovárovou, syny Jánem a Ondrejem, matkou Zuzanou a tchánem Ondrejem Marušiakem.³⁵³

Dne 20. října 1951 bylo zahájeno stíhání Ondreje Melicha, krátce nato došlo k jeho zatčení a 20. listopadu jej Okresní soud v Liptovském Hrádku odsoudil ke dvěma a půl letům odnětí svobody, peněžní pokutě 25.000 Kčs, eventuálně k třem měsícům odnětí svobody při nemožnosti uhradit pokutu, propadnutí veškerého majetku kromě domu s intravilánem a ztrátě čestných práv občanských po dobu pěti let.³⁵⁴ Trest vykonával nejdříve u pracovního útvaru v Handlové,

³⁵¹ Obecní úřad Kunratic, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Juraje Senka.

³⁵² Obecní úřad Kunratic, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístky členů rodiny Senkových.

³⁵³ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Melich“, č. j. SNZ-1673/002-taj. 52., fol. 1.

³⁵⁴ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Melich“, č. j. SNZ-1673/002-taj. 52., rozsudek Okresního soudu v Liptovském Hrádku z 20. listopadu 1951, zn. T 118/51.

později v Praze, Plzni-Borech a Nedražicích.³⁵⁵ Krátce po vynesení rozsudku podala manželka Terezie žádost Kanceláři prezidenta republiky o jeho propuštění, která byla dále předána Ministerstvu spravedlnosti a zamítnuta.³⁵⁶

V průběhu věznění Ondreje Melicha, konkrétně 7. listopadu 1952, rozhodla komise při Okresním národním výboru v Liptovském Hrádku o vysídlení rodiny.³⁵⁷ To bylo provedeno 11. prosince téhož roku a novým místem pobytu jim byla určena ves Kunratice. Původně mělo dojít k vysídlení všech výše zmíněných rodinných příslušníků, ale na poslední chvíli bylo rozhodnuto o vyjmutí Zuzany Melichové a Ondreje Marušiaka. Oba synové se do nového bydliště přesunuli až později, jelikož Ján v té době plnil vojenskou prezenční službu a Ondrej pracoval v Bratislavě jako elektromechanik.³⁵⁸ Do bytu v čísle popisném 92 se tak přestěhovala pouze Terezia Melichová.³⁵⁹ Ondrej Melich starší byl propuštěn 14. května 1954 a odešel za rodinou do Kunratic.³⁶⁰

Na přelomu let 1953 a 1954 se o propuštění několika vysídlených zemědělců z obce Hyby, včetně Ondreje Melicha, bezúspěšně pokoušela u Kanceláře prezidenta republiky místní odbočka Svazu protifašistických bojovníků.³⁶¹ Záhy nato, v únoru 1954, došla prezidentu republiky žádost syna Jána Melicha ve věci odpuštění peněžitého trestu jeho otci.³⁶² A konečně, v květnu, podal syn Ján žádost prezidentu republiky o propuštění otce z vězení, a to kvůli překročení soudem stanovené délky trestu odnětí svobody o necelý měsíc.³⁶³

³⁵⁵ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Ondreje Melicha, B7252.

³⁵⁶ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2703, kart. 728, sign. 664514/54, Melich Andrej aj., žádosti o milost a stížnosti, 1951-1954, fol. 1.

³⁵⁷ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Melich“, č. j. SNZ-1673/002-taj. 52., fol. 2.

³⁵⁸ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Melich“, č. j. SNZ-1673/002-taj. 52., fol. 1.

³⁵⁹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Melich“, č. j. SNZ-1673/002-taj. 52., fol. 7.

³⁶⁰ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Ondreje Melicha, B7252.

³⁶¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2703, kart. 728, sign. 664514/54, Melich Andrej aj., žádosti o milost a stížnosti, 1951-1954, fol. 8-9.

³⁶² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2703, kart. 728, sign. 664514/54, Melich Andrej aj., žádosti o milost a stížnosti, 1951-1954, fol. 10.

³⁶³ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2703, kart. 728, sign. 664514/54, Melich Andrej aj., žádosti o milost a stížnosti, 1951-1954, fol. 13.

Koncem června 1956 se rodina Melichových vrátila zpět do obce Hyby. Majetek jim vrácen nebyl a původně vlastní dům, zdevastovaný družstvem, začali opravovat. Pracovali v závodě Preglejška Králova Lehota a do důchodu odešli v roce 1968.³⁶⁴

Ondrej Melich zemřel 14. května 1974. Pochovaný je ve svém rodišti.³⁶⁵

6.7.3. Robovský Josef

Josef Robovský se narodil 29. srpna 1902 v obci Odřepsy na Poděbradsku do rodiny zemědělece Václava Robovského a jeho ženy Anny, rozené Jelínkové.³⁶⁶ Na začátku 50. let vlastnil statek v rodné obci, číslo popisné 41, s výměrou 20.01 hektaru polností. V domácnosti s ním bydlela jeho manželka Augustina, rozená Mrňáková, nejstarší dcera Ludmila a dva synové Josef s Jiřím.³⁶⁷ Na statek každodenně docházel i otec Václav, který bydlel na výminku vzdáleném přes půl vesnice.³⁶⁸

Dne 26. srpna 1952 odsoudil Okresní soud v Poděbradech Josefa Robovského za trestný čin ohrožení jednotného zemědělského plánu ke čtyřem měsícům odnětí svobody a peněžnímu trestu ve výši 25.000 Kčs, případně dalším dvěma měsícům v případě nedobytnosti pokuty. Důvodem bylo neplnění dodávek za rok 1951 a první čtvrtletí roku 1952.³⁶⁹ Vyšetřovací vazba v Nymburku³⁷⁰ mu byla dne 11. září ukončena, z důvodu nástupu výkonu trestu.³⁷¹ Jenže již 23. září

³⁶⁴ Archiv Milana Votava, vzpomínky Jána MELICHA, vnuka vysídleného zemědělece Ondreje Melicha, nedatováno.

³⁶⁵ Archiv Milana Votava, vzpomínky Jána MELICHA, vnuka vysídleného zemědělece Ondreje Melicha, nedatováno.

³⁶⁶ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělece Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁶⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-1677/002-taj-52., protokol 310 „Robovský“, fol. 2.

³⁶⁸ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělece Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁶⁹ Národní archiv, fond Ministerstvo spravedlnosti ČSR, Praha, sign. Josef Robovský, kopie rozsudku Okresního soudu v Poděbradech ze dne 26. srpna 1952, zn. 2T 116/52-18.

³⁷⁰ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělece Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁷¹ JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7. S. 167.

začalo jeho stíhání znovu a o víc jak měsíc později, 29. října, byl ze stejného důvodu odsouzen týmž okresním soudem, tentokrát ale za trestný čin sabotáže. Výši trestu mu soud vyměřil na tři roky odnětí svobody, ztrátu čestných práv občanských na dobu pěti let, konfiskaci veškerého jmění a zákaz pobytu v okrese Poděbrady.³⁷² Trest si následně odpykal ve Vinařicích u Kladna, kde jako důlní pracovník těžil vápenec.³⁷³

Nedlouho po vynesení říjnového rozsudku, 13. listopadu, se sešla komise při Okresním národním výboru v Poděbradech složená ze zástupců ONV, KSČ, Veřejné bezpečnosti a okresního prokurátora, která se usnesla na vysídlení všech členů rodiny kromě výměnkáře Václava Robovského, který měl být časem ze svého domku umístěn do ústavu pro přestárlé.³⁷⁴ Pobyt byl rodině určen na provozovně Československého státního statku Frýdlant v Kunraticích, konkrétně v domě číslo 59. Samotné přesídlení proběhlo 20. prosince 1952, ale ve zcela jiné podobě, než se udává v oficiálních dokumentech. Převezena byla z Odřepes pouze manželka Augustina, syn Josef a neteř Emilie, která jela jako opora v těžkých chvílích. Nejstarší dcera Ludmila shodou okolností navštěvovala školu ve Frýdlantu, kde bydlela u strýce Františka Robovského. Nejmladší syn Jiří zase navštěvoval školu v Praze. Po příjezdu do Kunratic se na Štědrý den vrátila rodina zpět do Odřepes, kde se všichni sešli a po svátcích odjeli, včetně Václava Robovského zpět na Frýdlantsko. Nejmladší syn v Praze dokončil školní rok a 1952/1953 a přišel za rodinou na sever Čech. Navíc rodina prý po celou dobu bydlela v čísle popisném 31,³⁷⁵ ne tedy v přiděleném čísle 59.³⁷⁶

Po propuštění z pracovního útvaru ve Vinařicích se na začátku března 1954 přihlásil Josef Robovský k pobytu v Kunraticích³⁷⁷ a stejně jako manželka získal práci na místní provozovně státního statku. V květnu 1955 došla Kanceláři

³⁷² Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-1677/002-taj-52., protokol 310 „Robovský“, fol. 5.

³⁷³ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁷⁴ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-1677/002-taj-52., protokol 310 „Robovský“, fol. 1.

³⁷⁵ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁷⁶ Tuto informaci potvrzují i pobytové přihlášky rodiny Robovských. Pozn. autora.

³⁷⁷ Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Josefa Robovského.

prezidenta republiky žádost o milost ve věci navrácení konfiskovaného majetku, kterou podala Augustina Robovská.³⁷⁸ Ač se nepodařilo dohledat závěr Národního výboru Praha, kterému byla žádost postoupena, zcela s jistotou lze prohlásit, že byla zamítnuta.³⁷⁹

Josef Robovský zemřel 28. září 1968 ve Frýdlantu.³⁸⁰ Pohřben je v rodinné hrobce na hřbitově v Libici nad Cidlinou. Synům a dceři se po roce 1989 podařilo získat znárodněný majetek v obci Odřepsy zpět.³⁸¹

6.7.4. Rerich Ján

Ján Rerich se narodil 25. listopadu 1909 ve slovenské vsi Sebechleby v okrese Krupina, gazdovi Jozefu Rerichovi a jeho manželce Márii, rozené Kaluškové.³⁸² S rodinou hospodařil v rodné obci na hospodářství o celkové výměře 24,80 hektaru půdy. To kromě polností sestávalo z obytného domu číslo popisné 108 a hospodářských budov s příslušným náradím. V usedlosti spolu s Jánem Rerichem žila jeho manželka Mária, rozená Kempusová, syn Ján Rerich, dcera Mária s manželem Jozefem Dlhóľuckým a jejich synem Jozefem a také otec Jozef.³⁸³

K zatčení Jána Rericha staršího došlo 28. července 1952.³⁸⁴ Dne 6. srpna byl Okresním soudem v Krupině odsouzen za sabotáž k dvěma letům odnětí svobody, peněžní pokutě 100.000 Kčs, eventuálně dalším dvěma letům odnětí svobody v případě neschopnosti splacení pokuty, konfiskaci celého majetku včetně majetku jeho otce a manželky a zákazu pobytu v okrese Krupina na dobu pěti let.³⁸⁵ Z útvaru

³⁷⁸ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 111890/55, Robovská Augustina, Kunratice, žádost o vrácení majetku, 1955.

³⁷⁹ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁸⁰ Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Josefa Robovského.

³⁸¹ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 20. 8. 2020.

³⁸² Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Jána Rericha.

³⁸³ Archiv Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Rerich“, č. j. SNZ-1663/002-taj. 52., fol. 1.

³⁸⁴ Archiv Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Jána Rericha, A07315.

³⁸⁵ Archiv Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Rerich“, č. j. SNZ-1663/002-taj. 52., fol. 2.

nápravného zařízení Krupina byl v polovině měsíce přemístěn do ÚNZ Ilava, odkud 3. září putoval do věznice Ostrov u Hradce Králové.³⁸⁶

Koncem října téhož roku rozhodla komise složená ze zástupců Okresního národního výboru v Krupině, Okresního výboru Komunistické strany Slovenska, Veřejné bezpečnosti a prokuratury o vysídlení rodiny.³⁸⁷ Přidělena jim byla bytová jednotka v domě čísla popisného 110 v Kunraticích, který patřil Československému státnímu statku Frýdlant. Až na Jana Rericha mladšího, který tou dobou konal základní vojenskou službu, byli ostatní členové rodiny vysídleni pravděpodobně kolem 19. prosince 1952.³⁸⁸ Podmínečně propuštěný Ján Rerich se k rodině, v té době bydlící v čísla popisného 92, připojil v listopadu 1953.³⁸⁹

Manželé Rerichovi s otcem Jozefem se z pobytu v Kunraticích odhlásili v září 1955³⁹⁰ a vrátili se zpět na zkonfiskovaný statek, kde již bydlela dcera Mária s rodinou a syn Ján. Návrat majetku Rerichových a Dlhólúckých byl podmíněn písemným prohlášením o vstupu do Jednotného zemědělského družstva.³⁹¹ Až mnohem později, dle rodiny v 70. letech, byl Ján Rerich rehabilitován a finančně odškodněn.³⁹²

Ján Rerich zemřel 27. listopadu 1983 a je pohřbený v rodné obci.³⁹³

6.7.5. Jombík Ján

Ján Jombík se narodil 4. června 1896 v obci Velká Slatina, okres Zvolen na Slovensku. Jeho rodina vlastnila hospodářství o výměře 24 hektarů půdy v obci

³⁸⁶ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Jána Rericha, A07315.

³⁸⁷ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Rerich“, č. j. SNZ-1663/002-taj. 52., fol. 2.

³⁸⁸ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Rerich“, č. j. SNZ-1663/002-taj. 52., fol. 1.

³⁸⁹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), evidenční karta výkonu trestu odnětí svobody Jána Rericha, A07315.

³⁹⁰ Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístky členů rodiny Rerichových.

³⁹¹ Archiv Milana Votava, vzpomínky Márie RERICHOVÉ, snachy vysídleného zemědělce Jána Rericha, nedatováno.

³⁹² Archiv Milana Votavy, korespondence s Annou SUKENNIKOVOU, vnučkou vysídleného zemědělce Jána Rericha, 28. 4. 2020.

³⁹³ Archiv Milana Votavy, korespondence s Annou SUKENNIKOVOU, vnučkou vysídleného zemědělce Jána Rericha, 28. 4. 2020.

Hájniky v okrese Zvolen, jehož součástí byl obytný dům číslo popisné 130 a přilehlá plně vybavená hospodářská budova. Spolu s ním na statku žilo dalších pět osob, a to manželka Mária, rozená Žlnková, synové Martin s Pavlem, nevlastní otec Jána Jombíka Ondrej Pavlík a služebná Mária Kňazková.³⁹⁴

Stíhání Jána Jombíka bylo zahájeno 3. srpna 1951. K jeho zatčení došlo až v prosinci 1951, kdy nastoupil trest ve Zvoleně.³⁹⁵ Soudní přelíčení proběhlo 10. května 1952 u Krajského soudu v Bánské Bystrici, který jej odsoudil za sabotáž k pěti letům odnětí svobody, peněžité pokutě 50.000 Kčs, popřípadě dalšímu roku odnětí svobody při nevymahatelnosti pokuty, zabavení veškerého majetku, a to včetně majetku manželky a dvou synů, k zákazu pobytu v obci Hájniky navždy a ztrátě čestných a občanských práv na dobu pěti let.³⁹⁶ Tři dny po odsouzení, dne 13. května 1952, byl odeslán z útvaru nápravného zařízení Bánská Bystrica do Ilavy.³⁹⁷

V listopadu rozhodla komise složená z pracovníků a členů Okresního národního výboru a Okresního výboru komunistické strany, okresního náčelníka Veřejné bezpečnosti a okresního prokurátora o vysídlení rodiny.³⁹⁸ Novým místem pobytu jim byla určena obec Kunratice, konkrétně dům číslo popisné 92 patřící Československému státnímu statku Frýdlant.³⁹⁹ K vysídlení manželky Marie Jombíkové, syna Pavla a nevlastního otce Ondreje Pavlíka, který měl být původně umístěn do domova důchodců v Bánské Bystrici, ale na vlastní žádost se připojil k ostatním, došlo 9. ledna 1953.⁴⁰⁰ K vysídlení byli určeni i syn Martin Jombík a manželka Pavla Jombíka Olga, studentka lékařské fakulty v Bratislavě,

³⁹⁴ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 1.

³⁹⁵ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 1.

³⁹⁶ Archiv rodiny Jombíkových, rozsudek Krajského soudu v Bratislavě z 10. května 1952, zn. Tk 236/52.

³⁹⁷ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 1.

³⁹⁸ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 1.

³⁹⁹ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 2.

⁴⁰⁰ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 4.

s dvouměsíčním synem Petrem, ale nedostavili se.⁴⁰¹ Syn Martin se k rodině připojil dodatečně až na konci června 1953, kdežto Olga se synem nakonec vůbec. Odsouzený Ján Jombík přišel za rodinou do Kunratic po propuštění z vězení na začátku ledna 1955.⁴⁰²

Manželé Ján a Mária Jombíkovi bydleli v Kunraticích do roku 1960, kdy se vrátili zpět do obce Hájniky⁴⁰³ a pracovali v Jednotném zemědělském družstvu Sliach.⁴⁰⁴ Ján Jombík zemřel 24. listopadu 1967 v Hájnikách, kde je zároveň i pochován. Na základě rozsudku Nejvyššího soudu v Bratislavě ze dne 16. dubna 1969 byl rozsudek soudu z května 1952 zrušen. V dubnu 1991 rozhodl Krajský soud v Bánské Bystrici o přiznání finančního odškodnění rodině Jombíkové.⁴⁰⁵

6.7.6. Dohnal František

František Dohnal se narodil 30. listopadu 1888 v obci Lukov u Moravských Budějovic do rodiny sedláka Františka Dohnala a jeho manželky Antonie, rozené Markové. Hospodařil na polnostech o výměře 18,15 hektaru půdy, ke kterým patřila usedlost číslo popisné 8 v Lukově a hospodářské budovy. Na hospodářství žil spolu se svou manželkou Františkou, rozenou Treblíkovou, dcerami Jiřinou a Marií a synem Janem.⁴⁰⁶

Stíhání Františka Dohnala bylo zahájeno 10. června 1952.⁴⁰⁷ Dne 23. srpna byl u Okresního soudu v Moravských Budějovicích odsouzen z trestného činu ohrožení jednotného zemědělského plánu ke dvěma letům odnětí svobody, peněžité pokutě 10.000 Kčs, eventuálně dalším dvěma měsícům odnětí svobody v případě nedobytnosti částky, k propadnutí veškerého majetku, ztrátě čestných práv

⁴⁰¹ Archiv Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Jombík“, č. j. SNZ-1648/002-taj. 52., fol. 7.

⁴⁰² Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Jána Jombíka.

⁴⁰³ Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Jána Jombíka.

⁴⁰⁴ Archiv Milana Votavy, korespondence s Pavolem JOMBÍKEM, vnukem vysídleného zemědělce Jána Jombíka, 16. 8. 2020.

⁴⁰⁵ Archiv rodiny Jombíkových, rozsudky soudů z let 1969 a 1991.

⁴⁰⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4076/102-taj-53., protokol 1300 „Dohnal“, fol. 1.

⁴⁰⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4076/102-taj-53., protokol 1300 „Dohnal“, fol. 1.

občanských na tři roky a zákazu pobytu v obci Lukov navždy. Proti rozsudku se skrze svého advokáta následujícího dne odvolal, ale v září své odvolání stáhl. Rozsudek nabyt právní moci 15. září 1952 a během neveřejného zasedání Okresního soudu bylo uloženo Dohnalovi zaplacení náhrady trestního řízení ve výši 449 Kčs. Trest si odpykával ve Žďáru nad Sázavou, Jihlavě, Táboře a Ostrově u Karlových Varů. Na základě amnestie prezidenta republiky ze 4. května 1953 mu byl prominut zbytek trestu odnětí svobody.⁴⁰⁸

Tři dny poté rozhodla komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích o vysídlení rodiny. Novým bydlištěm se jim stala obec Kunratice, konkrétně jeden z bytů v objektu číslo popisné 110. K samotnému přesídlení „rodinného celku“ došlo 10. června 1953.⁴⁰⁹ Později se přestěhovali do nedaleko obce Raspenava.⁴¹⁰

Dne 10. února 1956 ho Krajský soud v Liberci uznal vinným z trestného činu rozkrádání národního majetku, protože v říjnu předešlého roku odcizil ke škodě Československého státního statku Frýdlant zhruba 10,5 q brambor, kterých chtěl využít k vykrmení svého vepře. Za svůj prohřešek byl odsouzen ke čtyřem měsícům odnětí svobody. V červenci 1956 předložil ministr spravedlnosti návrh prezidentu republiky na prominutí zbytku trestu deseti osobám, mezi nimiž se nacházel i František Dohnal. Důvodem pro udělení milosti měla být skutečnost, že kvůli léčení v ústavní nemocnici nemohl dostatečně vykonávat práci. Prezident republiky návrh schválil 27. července, čímž mu zkrátil trest o více jak dva týdny.⁴¹¹

⁴⁰⁸ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice trestní spis T 69/52 (Dohnal), fol. 51.

⁴⁰⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4076/102-taj-53., protokol 1300 „Dohnal“, fol. 1-2.

⁴¹⁰ Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Františka Dohnala.

⁴¹¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2797, sign. 113537/56, Dohnal František, nar. 19. 11.1988.

V letech 1968 a 1969 došlo k zahájení přezkumného řízení rozsudku z roku 1952 s neznámým výsledkem.⁴¹² Rodina žila v Raspenavě až do roku 1962, kdy se začátkem listopadu přestěhovala do obce Jivina na Mladoboleslavsku.⁴¹³

Další informace o životě Františka Dohnala se doposud nepodařilo dohledat.

6.7.7. Votava František

František Votava se narodil 27. března 1905 v obci Radkovice u Hrotovic, okres Moravské Budějovice, do rodiny celolánika Františka Votavy a jeho manželky Marie, rozené Švehlové. Oproti většině ostatních sedláků zmíněných v této práci, dosáhl svého majetku sňatkem. V roce 1932 se oženil s Františkou Říhovou, dcerou sedláka z nedaleké vsi Ohrazenice číslo popisné 8, čímž se novomanželé stali vlastníky hospodářství o výměře 32.05 hektaru v uvedené obci.⁴¹⁴ Postupně se jim narodily tři děti, nejstarší dcera Marie, prostřední syn František a nejmladší syn Jan.⁴¹⁵

Stíhání Františka Votavy bylo zahájeno v prosinci 1952, ale již v předešlých měsících se musel bránit proti nálezu Okresního národního výboru v Moravských Budějovicích ve věci neplnění dodávek zemědělských produktů.⁴¹⁶ Dne 26. ledna 1953 proběhlo u Lidového soudu v Moravských Budějovicích soudní přelíčení, během kterého byl odsouzen za trestný čin sabotáže k trestu odnětí svobody v délce pěti let, peněžitému trestu ve výši 10.000 Kčs, eventuálně dalšímu měsíci odnětí svobody v případě nedobytnosti pokuty, ztrátě čestných práv občanských na dobu tří let, zákazu pobytu v obci Ohrazenice navždy a zabránění poloviny usedlosti číslo popisné 8 patřící manželce s živým i mrtvým inventářem.⁴¹⁷ Proti tomuto rozsudku se odvolal ke Krajskému soudu v Jihlavě, který 27. března přehodnotil povahu

⁴¹² Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 69/52 (Dohnal), fol. 55.

⁴¹³ Městský úřad Raspenava, evidence obyvatelstva, odhláška Františka Dohnala.

⁴¹⁴ Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem Františka Votavy. Hejnice, 5. 11. 2016.

⁴¹⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4077/102-taj-53., protokol 1299 „Votava“, fol. 2.

⁴¹⁶ Archiv Milana Votavy, Odvolání se z nálezu Zn X-072.3, Ohrazenice, 15. 8. 1952.

⁴¹⁷ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, rejstřík T 1952, záznam 121.

trestného činu ze sabotáže na ohrožení jednotného zemědělského plánu. Tím došlo ke snížení výše trestu odnětí svobody z pěti na dva roky, zároveň však ke zvýšení ztráty čestných práv občanských na pět let. Zbytek uloženého trestu u soudu v Moravských Budějovicích zůstal beze změny.⁴¹⁸ Až do předčasného propuštění v roce 1954 si František Votava odpykával trest odnětí svobody u pracovního útvaru ve Vinařicích u Kladna.⁴¹⁹

Mezitím dne 7. května 1953 zasedla komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích, která rozhodla o vysídlení rodiny Votavových pryč z obce Ohrazenice. Novým působištěm se jim měla stát obec Kunratice u Frýdlantu v Čechách, a to bytová jednotka v čísle popisném 1.⁴²⁰ K přesídlení čtyřech členů rodiny došlo 12. června ráno. Spolu s nimi byli vysídleni i manželé Svobodovi z Jaroměřic nad Rokytnou.⁴²¹

Celá rodina získala práci v místní provozovně Československého státního statku Frýdlant. V roce 1954 do obce přišel i František Votava a získal práci u koní.⁴²² O dva roky později podali manželé Votavovi žádost o milost prezidentu republiky ve věci zrušení zákazu pobytu v obci Ohrazenice, popřípadě přemístění k JZD nebo Státnímu statku v okrese Jihlava, což Lidový soud v Moravských Budějovicích, kam byla žádost předána, zamítl.⁴²³

V roce 1969 se podařilo Františku Votavovi dosáhnout rehabilitace⁴²⁴ a návratu zpět na statek do Ohrazenice, který si ale museli znovu koupit a zrekonstruovat.

⁴¹⁸ Archiv Milana Votavy, rozsudek Krajského soudu v Jihlavě, zn. 2 To 33/53 – 44.

⁴¹⁹ Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem vysídleného zemědělce Františka Votavy. Hejnice, 5. 11. 2016.

⁴²⁰ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4077/102-taj-53., protokol 1299 „Votava“, fol. 3.

⁴²¹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní národní výbor Moravské Budějovice, inv. č. 216, Akce K (Kulak) – vystěhovací výměry, fol. 130.

⁴²² Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem vysídleného zemědělce Františka Votavy. Hejnice, 5. 11. 2016.

⁴²³ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, Praha, zn. T 121/52, sign. Sp. zna. 6 trz 6/69, fol. 18.

⁴²⁴ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, Praha, zn. II/1 Pz 1679/68, sign. Sp. zna. 6 trz 6/69, fol. 24-30.

František Votava zemřel 13. listopadu 1971 a pohřben je na městském hřbitově v Jaroměřicích nad Rokytnou.⁴²⁵

6.7.8. Červenka František

František Červenka se narodil 23. září 1901 v obci Jarov na Plzeňsku do rodiny Antonína a Josefy Červenkových.⁴²⁶ V období první republiky pracoval nejdříve jako strojvůdce lokomotivy v Ervěnicích, následkem úrazu byl nucen zaměstnání opustit a začal provozovat živnost s uhlím ve Strojticích u Podbořan. Zakoupil též čtyři hektary půdy v Běsně. Kvůli odstoupení pohraničních oblastí na základě uzavření mnichovské dohody v září 1938 odešel s rodinou do vnitrozemí. Až do skončení druhé světové války žili v Kožlanech na Plzeňsku, odkud se vrátili zpět do Běsna, kde František Červenka zakoupil dalších devět hektarů půdy. Po vzniku Jednotného zemědělského družstva v obci se stal jeho členem. Kvůli údajné špatné pracovní morálce byl však z JZD Běsno v listopadu 1952 vyloučen. Pro déletrvající nemoc se nemohl dostatečně starat o své pozemky, načež byl rozhodnutím trestní komise při Okresním národním výboru v Podbořanech z 10. dubna 1953 uznán vinným za neplnění povinností ve výrobě rostlinné a odsouzen k třem měsícům odnětí svobody a propadnutí veškerého jmění. Pravděpodobně záhy nato se rodina přestěhovala do obce Vrbička.⁴²⁷

Dne 17. června rozhodli referenti Okresního národního výboru v Podbořanech Souček a Slováček, tajemník Okresního výboru komunistické strany Kořánek, okresní prokurátor Hložek a zástupce náčelníka Okresního oddělení Veřejného bezpečnosti podporučík Vorálek o přesídlení Červenkových.⁴²⁸ Novým působištěm se jim stal dům číslo popisné 110 v obci Kunratice,⁴²⁹ původně určený

⁴²⁵ Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem vysídleného zemědělce Františka Votavy. Hejnice, 5. 11. 2016.

⁴²⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4077/102-taj-53., protokol 1299 „Červenka“, fol. 3.

⁴²⁷ SKRBKOVÁ, Linda. *Politické procesy 50. let-kauza bratři Červenkoví a spol.* Liberec, 2020 [vid. 1. 3. 2023]. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. S. 33-35.

⁴²⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-5107/102-taj-53., protokol 1618 „Červenka“, fol. 2.

⁴²⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-5107/102-taj-53., protokol 1618 „Červenka“, fol. 1.

pro jinou „kulackou“ rodinu.⁴³⁰ K samotnému vysídlení Františka Červenky, jeho manželky Anežky, synů Jaroslava a Přemysla došlo 6. srpna 1953. K vysídlení se přihlásila i již provdaná dcera Věra Svobodová se svým dvouletým synem Františkem. Její manžel František Svoboda, v té době plnící základní vojenskou službu, odešel za rodinou do Kunratic později.⁴³¹

V roce 1956 podal František Červenka stížnost prezidentu republiky, ve které vyslovil nesouhlas s rozhodnutím trestní komise ONV v Podbořanech z doby před třemi lety. Ta byla předána okresní prokuratuře v Podbořanech, která došla k závěru, že v roce 1953 došlo k porušení zákona. Následně podala protest proti nálezu ONV s návrhem, aby jej zrušil a řízení zastavil.⁴³² Na tomto bodě se celý případ na téměř 19 let zastavil. Od té doby se František Červenka marně snažil dosáhnout své rehabilitace, ale kvůli údajným ztrátám a skartaci materiálů na příslušných okresních a krajských úřadech nemohl ničeho dosáhnout. V červnu 1975 znovu žádal dopisem prezidenta republiky o pomoc, která byla kanceláří prezidenta předána ONV Louny. Předseda výboru lidové kontroly daného úřadu vyrozuměl Červenku, aby kvůli dlouhému časovému odstupu požádal generální prokuraturu o obnovu řízení.⁴³³ Zda k rehabilitaci ještě za života Františka Červenky došlo se nepodařilo dohledat. Zemřel 2. října 1978 ve frýdlantské nemocnici.

6.7.9. Nečesal Antonín

Antonín Nečesal se narodil 7. ledna 1913 v obci Ctidružice, okres Moravské Budějovice, jako druhé z celkem čtyř dětí rolníka Jana Nečesala a jeho manželky Anežky, rozené Holíkové.⁴³⁴ V období před jeho zatčením v roce 1952 společně

⁴³⁰ Dům byl původně určen rodině Antonína Nečesala, k jejímuž vysídlení na Frýdlantsko nedošlo. Pozn. autora.

⁴³¹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-5107/102-taj-53., protokol 1618 „Červenka“, fol. 1.

⁴³² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, Podací protokoly, sign. 607714/59, Červenkovi František a Anežka, Kunratice 129, stížnosti v záležitosti rodinného domku, 1965-1959.

⁴³³ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1970-1991, protokol 600 000, sign. 610298/75, Červenka František, Kunratice, stížnost na zabránění majetku, 1975.

⁴³⁴ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, osobní spis Antonína Nečesala, č. A015161, fol. 11.

s otcem spravoval hospodářství v rodném obci, číslo popisné 14, které kromě obytných prostor a zemědělských budov sestávalo též z 18.86 hektarů půdy. Na statku s ním kromě již zmiňovaného otce též bydlela jeho manželka Libuše, rozená Filová, která byla v pokročilém stádiu těhotenství, a starší bratr Petr.⁴³⁵

Již v období od května do září 1952 byl podroben minimálně třem výslechům kvůli neplnění vysokých dodávek zemědělských produktů a hospodaření na poli v nuceném nájmu,⁴³⁶ na základě kterých proti němu bylo 15. září zahájeno trestní stíhání a 1. října⁴³⁷ vypracována žaloba okresním prokurátorem v Moravských Budějovicích.⁴³⁸ Dne 14. října byl vzat do vazby v Moravských Budějovicích, kde čekal na soudní přelíčení.⁴³⁹ To proběhlo o dva dny později u Okresního soudu v Moravských Budějovicích, který Antonína Nečasala odsoudil za trestný čin sabotáže k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let, peněžitému trestu ve výši 10.000 Kčs, eventuálně dalším dvěma měsícům v případě nedobytnosti částky, propadnutí veškerého majetku ve prospěch státu, zákazu pobytu v obci Ctidružice navždy, ztrátě čestných práv občanských na dobu tří let a zaboru poloviny usedlosti číslo popisné 14 ve vlastnictví otce Jana Nečasala.⁴⁴⁰ Trest si postupně odpykával v Moravských Budějovicích, Žďáru nad Sázavou,⁴⁴¹ Vinařicích u Kladna,⁴⁴² Ostrově u Karlových Varů⁴⁴³ a nápravně-pracovním tábore v Příbrami.⁴⁴⁴ Odseděl si plnou výši trestu a propuštěn byl 14. října 1956.⁴⁴⁵

⁴³⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečasal“, fol. 4.

⁴³⁶ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 5-9, 16-17, 22-23.

⁴³⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečasal“, fol. 4.

⁴³⁸ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 26-27.

⁴³⁹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 31.

⁴⁴⁰ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 37-40.

⁴⁴¹ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 42.

⁴⁴² Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 59.

⁴⁴³ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 61.

⁴⁴⁴ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 63.

⁴⁴⁵ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 83/1952 (Nečasal), fol 64.

Na konci ledna 1953 porodila manželka Antonínu Nečesalovi dceru Libuši.⁴⁴⁶ Dne 7. května téhož roku zasedla komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích, která rozhodla o přesídlení Nečesalových z obce.⁴⁴⁷ Novým působištěm se jim měla stát obec Kunratice, konkrétně dům číslo popisné 110.⁴⁴⁸ K přesídlení rodiny do této obce ale nedošlo, a to ze dvou důvodů. Prvním z nich bylo vážné onemocnění Antonínova bratra Petra Nečesala, bez kterého by podle ONV Moravské Budějovice nemělo přemístění na Československý státní statek Frýdlant žádný přínos.⁴⁴⁹ Zároveň bylo nutné obsadit přidělenou bytovou jednotku jinému „rodinnému celku“, a to Červenkovým z Podbořanska.⁴⁵⁰ Přesto ještě téhož roku byli Nečesalovi přesídlení v rámci okresu Moravské Budějovice, do zhruba 17 kilometrů vzdálené obce Vícenice, kde bydleli v čísle popisném 49. Necelé dva roky po propuštění Antonína Nečesala z příbramského nápravně-pracovního tábora se manželům narodila dcera Alena.⁴⁵¹

Antonín Nečesal zemřel 4. listopadu 1982 ve Vícenicích. Pohřben je na hřbitově v Blížkovicích, v těsném sousedství jeho rodné obce. V roce 1990 bylo zahájeno rehabilitační řízení Antonína Nečesala s neznámým výsledkem.⁴⁵²

⁴⁴⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečesal“, fol. 4.

⁴⁴⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečesal“, fol. 2.

⁴⁴⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečesal“, fol. 4.

⁴⁴⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečesal“, fol. 7.

⁴⁵⁰ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4079/102-taj-53., protokol 1297 „Nečesal“, fol. 4.

⁴⁵¹ Archiv Milana Votava, korespondence s Ing. Vítězslavem KROTKÝM, starostou obce Vícenice, 23. 11. 2020.

⁴⁵² Na základě zmínky o existenci rehabilitačního spisu značky 2 Rt 299/90 v trestním spise. Samotný spis se však nepodařilo dohledat. Pozn. autora.

6.8. Lázně Libverda

První písemnou zmínku o známé lázeňské obci, nacházející se přibližně deset kilometrů jihovýchodně od Frýdlantu, lze datovat k roku 1381. Už o necelá dvě století poté se lidé mohli doslechnout o léčivých účincích tamního pramene. Největší slávy ale místo dosáhlo v 18. a 19. století, kdy frýdlantské panství spravovala hrabata z Clam-Gallasu. Po skončení druhé světové války si i přes odsun velké části původního německého obyvatelstva lázně udržely vysoký standard.⁴⁵³ Po vzniku Československého státního statku Frýdlant v roce 1949 spravoval část pozemků a objektů i v této obci. Na začátku 60. let vznikl samostatný státní statek Lázně Libverda hospodařící na 3.293 hektarech půdy, který se do roku 1964 rozrostl ještě o polnosti bývalých JZD Větrov, Nové Město pod Smrkem, Raspenava, Dolní Řasnice, Dětřichov, Kunratice, Krásný Les a Višňová. Krátce nato byl libverdský státní statek kvůli rozsáhlosti obhospodařované půdy rozdělen na tři samostatné podniky.⁴⁵⁴

Na základě údajů z takzvaných „kulackých“ seznamů lze s obcí Lázně Libverda spojit jeden případ přesídlení. Jednalo se o rodinu mladého sedláka Jindřicha Kocha, k jejímuž vysídlení došlo v sobotu 6. června 1953.⁴⁵⁵

6.8.1. Koch Jindřich

Jindřich Koch se narodil 4. července 1924 v obci Vysočany, okres Moravské Budějovice, do rodiny sedláka Adolfa Kocha a jeho manželky Augustiny.⁴⁵⁶ Jeho hospodářství tvořilo 22.85 hektaru polností s hospodářskými budovami a obytným domem číslo popisné 6 v rodné obci. V době přesídlení s ním na statku žila jeho

⁴⁵³ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 196-197.

⁴⁵⁴ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 160.

⁴⁵⁵ Koch Jindřich je v seznamu evidovaný pod číslem 1296. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 443.

⁴⁵⁶ Archiv rodiny Kochovců, opis rodného listu Jindřicha Kocha vydaný Obecním úřadem v Bítově dne 12. prosince 1991.

manželka Marie, rozená Čermáková, tříletý syn Jindřich, roční dcera Marie, tříměsíční dcera Jana a rodiče Adolf s Augustinou.⁴⁵⁷

Stíhání Jindřicha Kocha bylo zahájeno 3 ledna 1953⁴⁵⁸ a žalobu na něj vypracoval okresní prokurátor v Moravských Budějovicích 24. února. Dne 9. března 1953 ho Lidový soud v Moravských Budějovicích odsoudil za trestný čin ohrožení jednotného zemědělského plánu k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, peněžitému trestu 10.000 Kčs, případně dalšímu měsíci odnětí svobody v případě k nedobytnosti částky, ztrátě čestných práv občanských na dobu tři let, propadnutí jmění, zákazu pobytu v obci Vysočany navždy a náhradě nákladů soudního řízení. Zároveň bylo vysloveno zabránění druhé poloviny usedlosti číslo popisné 6 ve Vysočanech se živým i mrtvým inventářem, zásobami a polovinou běžného účtu za dodané zemědělské produkty patřících manželce obviněného.⁴⁵⁹ Výkon trestu nastoupil Jindřich Koch téhož dne ve 12:30 v Moravských Budějovicích. Koncem měsíce března byl přemístěn k útvaru nápravných zařízení ve Žďáru nad Sázavou, kde mu byl 4. května 1953 na základě amnestie prezidenta republiky prominut zbytek trestu odnětí svobody a celý peněžitý trest,⁴⁶⁰ s podmínkou podepsání závazku k nástupu pracovního poměru na dobu tří měsíců ve Žďárských slévárnách.

Již 7. května zasedala komise při Okresním národním výboru v Moravských Budějovicích ve věci vysídlení „rodinného celku“ Kochových. Koncem května byl rodině určen pobyt v obci Lázně Libverda, čísla popisném 58. K samotnému přesídlení sedmi členů rodiny došlo 6. června 1953. Dospělí rodinní příslušníci pracovali na místní provozovně Československého státního statku Frýdlant.⁴⁶¹

⁴⁵⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4080/102-taj.53, protokol 1296 „Koch“, fol. 1.

⁴⁵⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4080/102-taj.53, protokol 1296 „Koch“, fol. 1.

⁴⁵⁹ Archiv rodiny Kochových, rozsudek Lidového soudu v Moravských Budějovicích ze dne 9. března 1953.

⁴⁶⁰ Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 16/1953 (Koch), fol. 39.

⁴⁶¹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4080/102-taj.53, protokol 1296 „Koch“, fol. 1.

Rodina se v 60. letech přestěhovala do obce Šumná, okres Znojmo. Na základě usnesení Okresního soudu ve Znojmě ze 7. ledna 1969 bylo Jindřichu Kochovi zahlazeno odsouzení z března 1953, čímž byl rehabilitován.⁴⁶² Zemřel 17. června 2006 ve Znojmě.⁴⁶³

⁴⁶² Státní okresní archiv Moravské Budějovice, fond Okresní soud Moravské Budějovice, trestní spis T 16/1953 (Koch), poznámka na deskách trestního spisu.

⁴⁶³ Archiv rodiny Kochových, úmrtní list Jindřicha Kocha vydaný 4. července 2006 Městským úřadem ve Znojmě.

6.9. Peklo

Osada Peklo, do roku 1947 německy Karolenthal, pojmenovaná po manželce hraběte Filipa Clam-Gallase, Karolině, rozené Šporkové, se z pomyslného vzorce dlouhá staletí existujících obcí na Frýdlantsku poněkud vymyká. Vznik se datuje až k roku 1780 a oproti ostatním vsím není tak výrazně spjatá se zemědělstvím. Obyvatelé osady se živili převážně řemesly nebo docházeli za prací do nedalekých fabrik v Hejnicích, Raspenavě, Lužci a Luhu. I zdejší život výrazně ovlivnil odsun původního německého obyvatelstva v poválečných letech, obzvláště spolkový život, který zde téměř zanikl. Od roku 1962 je Peklo součástí města Raspenava. Nachází se zhruba deset kilometrů východně od Frýdlantu.⁴⁶⁴

V takzvaných „kulackých“ seznamech lze najít dva případy „rodinných celků“ vysídlených do osady Peklo. Ve skutečnosti bylo realizováno pouze jedno z nich. Jednalo se o případ rodiny Josefa Tomáška z Královehradecka, k jejímuž přesídlení došlo mezi 28. a 30. květnem 1953.⁴⁶⁵ Druhou rodinou měli být Řehořovi z jižních Čech, a to 4. června 1953.⁴⁶⁶ Z žádného z dohledaných archivních pramenů však nevyplývá, že by byl tento „rodinný celek“ vystěhován do osady Peklo, jak je uvedeno v seznamech. Dokumenty jasně uvádí, že byl rodině přidělena bytová jednotka v Raspenavě, což potvrzuje i svědectví pamětníka, syna sedláka Josefa Soukupa z Raspenavy. Tyto dvě rodiny spolu po celou dobu sousedily v jednom stavení. Zdá se tedy, že v seznamech došlo k uvedení chybného údaje.

6.9.1. Tomášek Josef

Sedlák Josef Tomášek se narodil 5. ledna 1905 v obci Volanice, okres Nový Bydžov, a jeho hospodářství sestávalo z obytného domu číslo popisné 6 v uvedené obci a přilehlých hospodářských budov a polností o výměře 18.84 hektaru.

⁴⁶⁴ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9. S. 200-201.

⁴⁶⁵ Tomášek Josef je v seznamu evidovaný pod číslem 1303. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 444.

⁴⁶⁶ Řehoř Vojtěch je v seznamu evidovaný pod číslem 1304. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 444.

V období před vysídlením s ním žila jeho manželka Marie, rozená Dejlová, dcery Lubomíra a Hedvika a matka Františka Tomášková, rozená Mařatková. Mimo rodinných příslušníků pracoval na statku také kočí Serafin Majerčík.⁴⁶⁷

Kdy bylo zahájeno stíhání Josefa Tomáška z dohledaných pramenů nevyplývá, stejně jako přesné znění rozsudku Lidového soudu v Novém Bydžově, jenž byl vynesena během hlavního soudního přelíčení dne 22. května 1953. Prameny ale uvádějí, že již 23. března téhož roku zasedla komise pro úpravu poměrů rodin „kulaků“ při Okresním národním výboru v Novém Bydžově, složená z předsedy ONV Nový Bydžov v zastoupení Ladislava Churáčka, okresního prokurátora Ladislava Urbana, vedoucího tajemníka okresního výboru KSČ v zastoupení Zdeňka Gläsera a náčelníka okresního oddělení Veřejné bezpečnosti podporučíka Josefa Komárka, která rozhodla o vysídlení „rodinného celku“ Tomáškových z obce.⁴⁶⁸ Za nové bydliště jim byl určen objekt číslo popisné 7 v obci Peklo. K přesídlení dne 28. května 1953 se dostavily pouze dvě osoby, a to manželka Marie Tomášková s mladší dcerou Hedvikou. Josef Tomášek si totiž odpykával soudem vyměřený trest a matka Františka Tomášková zůstala z důvodu vyššího věku u příbuzných. V určeném termínu nedošlo ani k vysídlení starší dcery Lubomíry, kterou odmítlo propustit vedení Vyšší sociální školy v Holicích, kde studovala. Kočí Serafin Majerčík byl z přesídlení vyjmut. Samotné přesídlení proběhlo bez potíží.⁴⁶⁹

Bližší představu o povaze trestného činu a výši trestu pro Josefa Tomáška dává záznam o rozhodnutí odvolacího soudu v Hradci Králové z 6. srpna 1953. Ten uvádí, že byl odsouzen za ohrožení jednotného zemědělské plánu ke dvěma letům odnětí svobody, propadnutí veškerého majetku ve prospěch státu, ke ztrátě čestných práv občanských na pět let a zákazu pobytu v okrese Nový Bydžov na 15 let. Kde konkrétně si trest odpykával se však nepodařilo dohledat. S jistotou lze uvést, že byl

⁴⁶⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4126/102-taj., protokol 1303 „Tomášek“, fol. 1.

⁴⁶⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4126/102-taj., protokol 1303 „Tomášek“, fol. 2.

⁴⁶⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4126/102-taj., protokol 1303 „Tomášek“, fol. 1.

z výkonu trestu předčasně propuštěn, a to již 3. prosince 1953.⁴⁷⁰ Jeho příchod za rodinou do obce Peklo se dá dle matričních záznamů datovat k 10. prosinci 1953.⁴⁷¹

Záznam z 24. ledna 1954 uvádí, že rodina minimálně jistou dobu žila rozděleně. Josef Tomášek s manželkou Marií bydleli v Pekle a pracovali na místní provozovně státního statku. Dcery Lubomíra a Hedvika žily u strýce Stanislava Tomáška v Jičíně, kde shodou okolností přebývala i Františka Tomášková.⁴⁷²

Dle matričních záznamů zemřel Josef Tomášek 4. října 1971 v Raspenavě.⁴⁷³

⁴⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek, fond 319, sign. 319-7-1, č. j. A-947/O2-O-53.

⁴⁷¹ Městský úřad Raspenava, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístek Josefa Tomáška

⁴⁷² Archiv bezpečnostních složek, fond 319, sign. 319-7-1, č. j. A-947/O2-O-53.

⁴⁷³ Městský úřad Raspenava, evidence zemřelých za rok 1971.

6.10. Raspenava

První zmínky o Raspenavě, německy Raspenau, pocházejí z první poloviny 14. století. V původně zemědělsky orientované vsi se v pozdějších stoletích, zvláště v tom 19., rozvinula mnohá řemesla a po celé délce obce vznikaly průmyslové objekty využívající spádu řeky Smědé. Zemědělský charakter si obec udržela i v poválečném období. Již v roce 1948 byly velkým zemědělcům odebrány těžké hospodářské stroje pro potřeby nově vzniklého hospodářského družstva. O rok později začalo v obci fungovat Jednotné zemědělské družstvo s 56 členy. Družstvo zpočátku hospodařilo na 96 hektarech půdy, mělo k dispozici deset traktorů, ale chybělo mu společné zázemí pro ustájení dobytka, proto musel být ustájen na jednotlivých usedlostech. Poměry v družstvu byly v prvních letech nevyhovující a často docházelo ke změnám v jeho vedení, což zapříčinil nedostatek zkušeností členů. Změna nastala až v druhé polovině 50. let s příchodem specialistů Svatopluka Wuršera a Antonína Kábeleho. V roce 1962 hospodařilo družstvo na více jak 1.200 hektarech půdy. Ve stejném roce došlo k připojení JZD Raspenava k státnímu statku Lázně Libverda. Další organizační změny následovaly o dva roky později, kdy byl libverdský statek rozdělen na tři části, z nichž jednu nově tvořila právě Raspenava. V roce 1966 byl statek hodnocen jako nejlepší v kraji a zařadil se výkony mezi deset nejlepších v Československu. Na začátku 70. let začal raspenavský statek spadat pod státní statek Frýdlant.⁴⁷⁴ Město se nachází zhruba 4,5 kilometru jihovýchodně od Frýdlantu a sestává ze čtyř částí – Raspenavy, Luhu, Lužce a Pekla.

Do obce Raspenava měly být dle „kulackých“ seznamů vysídleny dvě rodiny, ale jak ukázal archivní výzkum, ve skutečnosti šlo o celkem tři. Prvním z nich byl „rodinný celek“ Půlpánových z Pardubicka, k jehož přesídlení došlo v úterý 31. března 1953.⁴⁷⁵ Následovala téměř dvouměsíční proluka, kterou

⁴⁷⁴ VINKLÁT, Pavel, FILIPOVÁ, Dana, ANDĚL, Rudolf. *Raspenava: město na Smědé*. Liberec: KNIHY 555, 2007. ISBN 80-86660-18-4. S. 58-60.

⁴⁷⁵ Půlpán František je v seznamu evidovaný pod číslem 759. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 392.

ukončilo vysídlení rodiny Josefa Soukupa v pátek 15. května.⁴⁷⁶ Poslední vysídlenou rodinou byli Řehořovi, a to ve čtvrtek 4. června 1953. Jak bylo popsáno v předešlé kapitole o vysídlených do osady Peklo, dle seznamů měla mít tato rodina umístění v osadě Peklo. Žádný z dohledaných archivních pramenů, kromě seznamů samotných, a pamětníků jejich pobyt v osadě Peklo neprokázal. Pravděpodobně tedy došlo k nepřesnému zápisu údaje již v období vzniku seznamů. Do Raspenavy se později přestěhovala rodina Františka Dohnala, vysídlená do Kunratic.

6.10.1. Půlpán Václav

Václav Půlpán se narodil 29. července 1905⁴⁷⁷ v obci Komárov, okres Holice, do početné rodiny sedláka Františka Půlpána a jeho manželky Marie, rozené Lidmilové. Na začátku 30. let zdědil po svatbě s Annou Kosovou rodinné hospodářství o výměře 17 hektarů, na kterém společně hospodařili. Manželé spolu měli dvě dcery, Elišku a Annu. V době před vysídlením s nimi žila v Komárově pouze dcera Anna, protože starší Eliška, provdaná Velehradská, pracovala jako učitelka a bydlela v obci Dolní Čermná u Lanškrouna.⁴⁷⁸

Pro neplnění dodávek byl zatčen a vzat do vazby okresní prokuratury v Holicích dne 7. října 1952. Dne 17. listopadu se konalo soudní přelíčení u Okresního soudu v Holicích, kde si vyslechl rozsudek o spáchání trestného činu sabotáže, na jehož základě byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 18 měsíců, propadnutí veškerého majetku, zákazu vykonávání samostatné zemědělské činnosti navždy a zákazu pobytu v obci Komárno na pět let. K tomu proběhlo 12. ledna 1953 přidružené přelíčení u Krajského soudu v Pardubicích, kde mu byla zvýšena doba odnětí svobody na dva roky. Trest si odpykával nejdříve v chrudimské věznici⁴⁷⁹ a později ve vězeňském ústavu v Ostrově u Karlových Varů.⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ Soukup Josef je v seznamu evidovaný pod číslem 1079. Dostupné např. v: BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5. S. 422.

⁴⁷⁷ Objevuje se též chybné datum narození 29. července 1903. Pozn. autora.

⁴⁷⁸ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, osobní spis Václava Půlpána, č. A012025, fol. 37.

⁴⁷⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-1402-taj.53, protokol 756 „Půlpán“, fol. 1.

⁴⁸⁰ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, osobní spis Václava Půlpána, č. A012025, fol. 32.

Koncem ledna zasedala komise při Okresním národním výboru v Holicích, která rozhodla o vysídlení Půlpánových z Pardubicka. Z vysídlení byla sice vyjmuta starší dcera Eliška, protože v době odsouzení již nežila s rodiči v Komárnu, ale přesto dal Okresní národní výbor podnět škole, kde pracovala, aby s ní byl rozvázán pracovní poměr. Rodině byl na začátku března určen pobyt v obci Raspenava, v jedné z bytových jednotek na statku číslo popisné 231. K samotnému přesídlení došlo v úterý 31. března 1953. Zaměstnání získali v raspenavské provozovně Československého státního statku Frýdlant.⁴⁸¹

Anna Půlpánová se s pomocí státního statku Frýdlant pokoušela během druhé poloviny roku 1953 o předčasné propuštění manželka z ostrovské věznice, avšak bezúspěšně. Koncem května 1954 se usnesla komise při Krajském soudu v Karlových Varech o podmíněčném propuštění Václava Půlpána z vězení, pro jeho dobré chování během výkonu trestu. K 9. červnu 1954 byl z vězení propuštěn a odjel za rodinou do severních Čech, kde s největší pravděpodobností pracoval jako kočí.⁴⁸²

V pozdější letech se rodina přestěhovala z Raspenavy zpět na Pardubicko. Manželé Půlpánovi se usadili v Lázních Bohdaneč, kde Václav Půlpán zemřel v roce 1983. Je pohřben ve Svítkově, městské části Pardubic.⁴⁸³

6.10.2. Soukup Josef

Josef Soukup se narodil 10. února 1918 v obci Opolany na Poděbradsku. V rodné obci zdědil po dosažení plnoletosti rodinný statek po otci, který zahynul za první světové války. Do té doby statek spravovala matka Vlastimila, znovu provdaná Floriánová, s jeho nevlastním otcem Jaroslavem Floriánem.⁴⁸⁴ Hospodářství sestávalo z obytného domu číslo 44, hospodářských budov a zemědělských ploch o výměře 30,40 hektaru. Na statku s ním kromě matky

⁴⁸¹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-1402-taj.53, protokol 756 „Půlpán“, fol. 1.

⁴⁸² Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, osobní spis Václava Půlpána, č. A012025, fol. 33.

⁴⁸³ MyHeritage, rodinné stránky Jiřího Bolehovského, záznam Václav Půlpán.

⁴⁸⁴ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa. Raspenava, 23. 7. 2020.

a nevlastního otce bydlela též manželka Růžena, rozená Potměšilová, a syn Jaroslav. Od září 1952 žil s rodinou v nedaleké obci Kánín, číslo popisné 13, odkud pocházela jeho manželka. Matka s nevlastním otcem nadále žili v Opolanech, ale v čísle popisném 153.⁴⁸⁵ Pravý důvod přestěhování Soukupových z rodinného statku se nepodařilo osvětlit, pravděpodobně to ale způsobilo pokročilé těhotenství manželky Růženy. Hospodařit na polnostech v Opolanech ale údajně rodina nepřestala.⁴⁸⁶

Dne 30. prosince 1952 byl Josef Soukup potrestán trestní komisí při Okresním národním výboru v Poděbradech za přestupky v oboru výživy a zásobování a řádné neplnění povinností vyplývajících z jednotného hospodářského plánu pokutou ve výši 60.000 Kčs, případně trestem odnětí svobody v délce dvou měsíců při neschopnosti částku splácet, propadnutím veškerého majetku ve prospěch státu a zákazem pobytu v okrese Poděbrady navždy.⁴⁸⁷ Protože výše pokuty byla pro rodinu příliš vysoká, musel Josef Soukup nastoupit výkon trestu v Kladně,⁴⁸⁸ z něhož si odseděl 35 dní.⁴⁸⁹ Zasluhou JUDr. Antonína Svojsíka došlo k jeho předčasnému propuštění a snížení peněžní pokuty na 25.000 Kčs. V Kladně si následně našel zaměstnání v železárnách Poldi a do Kánína za rodinou, která se na konci února 1953 rozrostla o dceru Helenu, dojížděl jednou týdně.⁴⁹⁰

Začátkem dubna zasedla komise při Okresním národním výboru v Poděbradech, složená z předsedy ONV Gablase, okresního prokurátora Jiřího Neumanna, náčelníka okresního oddělení Veřejné bezpečnosti Lhotáka, a referentů Macháčka a Vopaska, a pozitivně se usnesla na vysídlení Soukupových, ke kterým byli zařazeni i manželé Floriánovi. Nově jim byl určen pobyt v obci Raspenava,

⁴⁸⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3166/102-taj.53, protokol 1079 „Soukup“, fol. 1.

⁴⁸⁶ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa. Raspenava, 23. 7. 2020.

⁴⁸⁷ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3166/102-taj.53, protokol 1079 „Soukup“, fol. 5.

⁴⁸⁸ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa. Raspenava, 23. 7. 2020.

⁴⁸⁹ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-3166/102-taj.53, protokol 1079 „Soukup“, fol. 1.

⁴⁹⁰ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0. S. 241.

a to v jedné z bytových jednotek na statku číslo popisné 231. K samotnému přesídlení došlo v pátek 15. května 1953. Všichni práce schopní dostali zaměstnání v raspenavské provozovně Československého státního statku Frýdlant.⁴⁹¹

Josef Soukup zemřel 18. února 2011 ve Frýdlantu.⁴⁹² Jeho pozůstalí dodnes žijí na Frýdlantsku.

6.10.3. Řehoř Vojtěch

Vojtěch Řehoř se narodil 23. dubna 1900. Kromě hospodářské usedlosti číslo popisné 19 v obci Dolní Bukovsko, okres Týn nad Vltavou, a polností o výměře 36 hektarů, vlastnil ještě mlýn, pilu a cihelnu. Na statku s ním žila jeho manželka Emilie a tři děti, nejstarší syn Jiří, mladší Vojtěch a nejmladší dcera Zdena.⁴⁹³

Kdy bylo zahájeno jeho stíhání z dohledaných pramenů nevyplývá. Potvrzený je ale rozsudek Okresního soudu v Týnu nad Vltavou ze dne 30. dubna 1953, dle kterého byl odsouzen za trestný čin ohrožení jednotného zemědělského plánu k odnětí svobody na dobu pěti měsíců, peněžní pokutě 15.000 Kčs, případně dalšímu měsíci odnětí svobody při neschopnosti ji splatit, k propadnutí veškerého jmění, ztrátě čestných práv občanských na dobu pěti let, zákazu pobytu a zabrání druhé poloviny majetku náležejícího manželce.⁴⁹⁴

Trest odnětí svobody mu byl amnestován již čtvrtý den po vynesení rozsudku soudu, a to 4. května 1953. Dne 20. května zasedla komise při Okresním národním výboru v Týnu nad Vltavou, složená ze zástupců ONV Zemana, Chmela a Fokta, okresního prokurátora Lukáška a náčelníka okresního oddělení Veřejné bezpečnosti Korandy, která se usnesla, že vysídlení „rodinného celku“ Řehořových si žádá veřejný zájem. Zároveň bylo rozhodnuto o předání zemědělské půdy

⁴⁹¹ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa. Raspenava, 23. 7. 2020.

⁴⁹² Městský úřad Raspenava, evidence zemřelých za rok 2011.

⁴⁹³ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4127/102-taj-53, protokol 1304 „Řehoř“, fol. 1.

⁴⁹⁴ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4127/102-taj-53, protokol 1304 „Řehoř“, fol. 7.

místnímu JZD. Krajská správa Státní bezpečnosti pak měla zajistit přesídlení rodiny nejdéle do deseti dnů.⁴⁹⁵

Rodině byla v podstatě okamžitě přidělena bytová jednotka na statku v Raspenavě, číslo popisné 231. K samotnému přesídlení došlo 4. června 1953 a praceschopní manželé Řehořovi dostali práci na raspenavské provozovně Československého státního statku Frýdlant. Vojtěch Řehoř zastával funkci kočího volského potahu a jeho manželka Emilie pracovala v závodní kuchyni.⁴⁹⁶

Vojtěch Řehoř zemřel 31. ledna 1977 v Raspenavě.⁴⁹⁷ Jeho pozůstalí později získali v restituci znárodněný majetek a dnes provozují největší českou firmu vyrábějící cihelný materiál.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4127/102-taj-53, protokol 1304 „Řehoř“, fol. 2.

⁴⁹⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha, č. j. SNZ-4127/102-taj-53, protokol 1304 „Řehoř“, fol. 7.

⁴⁹⁷ Městský úřad Raspenava, evidence zemřelých za rok 1977.

⁴⁹⁸ Rodina si nepřála uvádět přesný název firmy. Pozn. autora.

6.11. Vysídlení na Frýdlantsko

Nucené vystěhování selských rodin odsouzených „vesnických boháčů“ představovalo, alespoň na základě rozhovorů vedených s přímými účastníky nebo jejich pozůstalými, ten největší trest, který mnohé z nich doživotně poznamenal. Jiná mimosoudní perzekuce, ať už se jednalo o neúměrné zvyšování dodávek, které přivedlo řadu rodin na hranici vlastního přežití, neohlášené prohlídky Státní bezpečnosti, hledající ukryté zásoby zemědělských produktů, vylučování ze škol kvůli poškozenému třídnímu profilu, posměšky a šikana nejenom obecními funkcionáři, ale ani samotné odsouzení rodinného příslušníka, nezpůsobilo tak nenávratné jizvy na duši jako právě přesídlení do naprosto neznámého koutu republiky.⁴⁹⁹

Organizace přesídlení probíhala podle předem daných kroků. Na základě pokynů Státní bezpečnosti zasedla komise složená z předsedy Okresního národního výboru, referenta pro vnitřní věci a bezpečnost Okresního národního výboru, okresního náčelníka Veřejné bezpečnosti, okresního prokurátora a okresního náčelníka Státní bezpečnosti. Ta předložila návrhy na přesídlení sedláků, kteří měli v místě působení velký vliv a ruku v ruce s tím zpomalovali hladký průběh kolektivizačního procesu. Návrhy sloužily jako podklad pro rozhodnutí prokurátorů, soudů nebo rad Okresních národních výborů. Před samotným přestěhováním se mělo konat řádné trestní řízení soudní nebo správní cestou, což se však nedodržovalo. Následně návrh z úrovně okresu přecházel přes krajskou správu Státní bezpečnosti až pod Správu nápravných zařízení Ministerstva národní bezpečnosti. Tato řídicí centrála Akce K („kulak“) přidělovala každému případu číslo, krycí heslo a místo pracovního zařazení a bytovou jednotku. Po obdržení zpětné vazby vyjednal referent pro vnitřní věci dle pokynů Krajské správy Státní bezpečnosti uvolnění dopravního prostředku na stanovené datum. K vystěhování byla používána zpravidla nákladní auta Československé státní automobilové dopravy nebo, při přesunech na vzdálenější místa, nákladní vagony Československých státních drah. Teprve 48 hodin před samotným přesídlením,

⁴⁹⁹ Toto mé tvrzení nelze paušálně uplatnit na všechny vysídlené „rodinné celky“ v rámci Československa, ale pouze na mnou zkoumanou skupinu rodin přesídlených na Frýdlantsko. Některé rodiny mohly pociťovat jako větší křivdu jiné události. Pozn. autora.

někdy však později, rodiny obdržely výměr rady Okresního národního výboru, kde se dozvěděly nejenom o zákazu pobytu v okrese pro všechny vysídlované osoby, ale poprvé i místo nového bydliště a pracovní zařazení.⁵⁰⁰

U rodin vysídlených na Frýdlantsko probíhalo těchto 48 hodin podle uvedených instrukcí, ale osobní svědectví dávají průchod emocím, které vysídlované rodiny prožívaly. Zkušenost rodiny sedláka Josefa Soukupa z Opolan přiblížil jeho syn Vladimír: „*K tomu došlo v roce 1953. Nevím teda, který den ani měsíc.*⁵⁰¹ *Takže tam přijeli. Přijela S5Tka, Pragovka, a v ní řidič a StBák. Naši už měli zřejmě připravené, co si vezmou s sebou. Jenom to, co se vešlo na auto. Nic jiného se vzít nesmělo. Seděli na korbě. Seděli na korbě a StBák seděl vedle v kabině. Mamka seděla na korbě, držela sestru, které byly tři měsíce. Brácha, tomu už tehdy bylo čtyři nebo pět let. Nevěděli, kam jedou. StBák jim nic neřekl. Nevěděli, kam jedou. Prostě nic. Babička Floriánová tam byla, děda Florián seděl taky na korbě. To si pamatuju z vyprávění, když jeli tady těmi serpentýnami v Oldřichově, tak babička říkala, že kdyby řidiči selhaly brzdy, tak by jí to vůbec nevadilo.*“⁵⁰²

Vysídlení rodiny Votavových z Ohrazenice si vybavoval nejmladší syn Jan. Ten vzpomínal, že si pro něj 11. června 1953 přišli do školy dva příslušníci Státní bezpečnosti, kteří ho odvezli domů. Ještě během převozu se dozvěděl, že budou vystěhováni. Po jeho příjezdu začala rodina připravovat věci k odjezdu a již následujícího rána byl na dvůr jejich statku přistaven nákladní automobil s příslušníkem Sboru národní bezpečnosti, který na průběh vystěhování dohlížel. Zhruba po hodině odjel vůz i s rodinou na náměstí do Jaroměřic nad Rokytnou, kde se k Votavovým připojili vysídlení manželé Svobodovi. Dvě nákladní auta se poté vydala na více než 300 kilometrů dlouhou cestu do Kunratic a Dolní Oldřiše u Frýdlantu v Čechách.⁵⁰³

⁵⁰⁰ JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5. S. 35.

⁵⁰¹ K vystěhování rodiny Soukupových došlo 15. května 1953. Více v: *Národní archiv Praha*. Správa sboru nápravné výchovy, Praha, sign. Soukup Josef, č. j. V.-632/02 taj. 53.

⁵⁰² Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa, Raspenava, 23. 7. 2020.

⁵⁰³ VOTAVA, Milan. *Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu – případ kulaka Františka Votavy*. Liberec, 2018 [vid. 1. 5. 2023]. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci,

Zajímavé svědectví o průběhu přesídlení rodiny Robovských z Odřepes zanechala Ludmila Mikulecká, dcera Josefa Robovského. V době, kdy k němu došlo, pobývala ona i jeden z jejích bratrů v jiných částech Československa. Ve zprávě o vysídlení se ale uvádí, že ten den byli vystěhováni čtyři členové rodiny, ač tato informace neodpovídala skutečnosti. Další zajímavost představuje téměř okamžitý návrat do rodné vsi, i přes vyslovený zákaz pobytu. „*Nás přestěhovali v roce 1952. Já jsem tou dobou byla tady ve Frýdlantě, u strýce, chodila jsem sem do školy. S maminkou byl tou dobou doma jenom starší z bratrů, Josef Robovský. Já jsem odjela sem do školy, a nejmladší Jirka, ten chodil u tety v Praze do logopedické školy, protože špatně mluvil. S maminkou tedy zůstal jen Pepík a ten se staral o koně, krávy a všechno. Ono už mu tehdy bylo dvanáct třináct roků, byl vysoký a silný. Maminka se nejdříve musela vystěhovat na výmink k dědovi, do toho čísla popisného 107. Tam byli do 20. prosince a poté přijel nákladník s příslušníky SNB, do toho dědova výminku, a maminka musela nandat do nákladníku věci, které chtěla s sebou. Ona z obavy, aby měla čím topit, říkala: ‚Já jsem půl nákladníku naskládala dřevem a uhlím, abychom měli čím topit.‘ Ve zbytku pak vzala postele, nábytek a zařízení kuchyně. Sousedí ji nosili spoustu zabijačky a dalších potravin. Měli strach, aby měla z čeho žít. Našla se spousta sousedů, kteří se o ni chtěli takhle postarat. V tu dobu ale ještě vůbec nevěděla, kam ji vezou. Naše sestřenice Emilka, co bydlela přes náves, to byla mladá holka, tak jela s maminkou, protože ji poslali rodiče, aby nebyla sama, nebála se a měla nějakou oporu.*“⁵⁰⁴

Do nového působiště v Kunraticích dle svědectví tedy odjížděla pouze Augustina Robovská se synem Josefem a malou Emilkou, kde již bydlela Ludmila. Již o Vánocích se ale rodina vrátila zpět do Odřepes, protože nechtěli slavit Štědrý den v úplně cizím prostředí, a hlavně bez otce Josefa Robovského, který s nimi vystěhován nebyl. Tam společně strávili u příbuzných vánoční svátky a vrátili se zpět do Kunratic, včetně tchána Augustiny Robovské.⁵⁰⁵

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D. S. 39-40.

⁵⁰⁴ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 23. 7. 2020.

⁵⁰⁵ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 23. 7. 2020.

K průběhu vysídlení Robovských se dochoval popis, který mezi zprávami většiny „rodinných celků“ přesídlených na Frýdlantsko, značně vybočuje svým obsahem. Drtivá většina těchto vysídlení proběhla bez větších komplikací, ale u Robovských došlo během něj k několika zajímavým momentům. Ihned na začátku přišla jedna ze sousedek, která začala vést rozhovor s otcem odsouzeného Josefa Robovského o příkoří, které je tímto aktem rodině způsobeno. Na to konto jí bylo sděleno, že nikdo panu Robovskému nebrání, aby na nákladní vůz nastoupil taky a odjel s nimi, načež odešla. Následně začal mít při nakládání připraveného majetku poznámky sám řidič nákladního auta. „*Na takovou práci se vy..., to raději půjdu dělat s lopatou než stěhovat. Dnes stěhuji jiné a zítra možná, že budu stěhovat svého tátu.*“⁵⁰⁶

Též v jednom z případů ze Slovenska přesídlené rodiny došlo k jinak neobvyklým komplikacím během průběhu stěhování. Dle vysídlovací zprávy k „rodinnému celku“ Jána Božika byla v obci provedena jen slabá příprava po stránce politické. Po celou dobu nakládání majetku pomáhalo rodině zhruba 30 až 40 osob nejenom z jejich širší rodiny, ale i z řad malých a středních rolníků a sedláků, včetně lidí ze sousední obce. Ti se snažili nakládání všemožně zdržovat, i přes neustále napomínání funkcionáři z Okresního národního výboru, Městského národního výboru i příslušníky Sboru národní bezpečnosti. Také na ulici se shromáždilo několik sousedů, kteří při sledování nakládání plakali. Těsně před odjezdem nákladních aut jeden z příbuzných, sám rolník s 13 hektary pozemků, shromáždil na ulici před statkem Božikových asi 100 obyvatel, ke kterým začal pronášet různé výzvy. Na výstrahu ostatním byl o čtyři dny později vzat do vazby.⁵⁰⁷

Velmi smutnou tečku za okolnostmi vystěhování zažila rodina slovenského gazdy Pavola Luptáka, kterou zklamalo, jak se okamžitě po odjezdu zachovali jejich sousedé. „*Jednoducho tam prišli s tromi autami a povedali im, že čo sa na nich zmesť, to si so sebou môžu vziať. Samozrejme, niečo už bolo skonfiškované.*“

⁵⁰⁶ Národní archiv, fond Správa Sboru nápravnej výchovy, Praha, č. j. SNZ-1677/002-taj-52., protokol 310 „Robovský“, fol. 5.

⁵⁰⁷ Archív Zboru väzenskej a justičnej stráže, fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“), spis rodinného celku „Božík“, č. j. SNZ-1665/002-taj. 52, fol. 4.

*Nejaké ošípané alebo tak niečo, to už tam nebolo. To už im zobrali do družstva predtým. No, a pretože tých ľudí tam bolo celkom veľa, tak plakali. Ale čo ich mrzelo najviac, že sa tí ľudia za nich nijako nepostavili. Všetci sa tam na nich pozerali a čakali, čo sa stane. Oni tam medzitým nakladali, čo sa dalo, ale mali na to krátku dobu. Navyše tam mali dve malé deti. Jednému boli dva roky, jednému štyri. Takže to bolo ešte o to zložitejšie, pretože bola zima. Nevedeli, kam idú, nevedeli nič. Tak si naložili drevo, sliepky, nejaký nábytok, čo sa tam zmestilo, ale v podstate išlo o tri rodiny, takže sa tam toho toľko nedalo naložiť. Takže v ten deň bol taký veľmi divoký. Takže to veľmi ťažko niesli, pretože keď odchádzali z Devičie, tak podľa tých informácií neboli ešte ani za hranicou obce a už sa tam tých ľudí drali dovnútra, čo tam po nich zostalo. Nie, že by niekto prišiel, pretože oni tam mali aj vzdialenejšiu rodinu, a povedal, že by bolo dobré vziať ten treba cennejší majetok, čo tam po nich zostal. Odložme to a potom im to niekedy dáme. Nie, rozobrali si to medzi sebou tých ľudí a dosť necitlivo sa k tomu postavili, čo ich dosť trápilo.*⁵⁰⁸

Podobne na vysídlení vzpomínala dcera Karla Koudelky z Kamenného Mostu paní Marie Hnáťová: „Přijelo jedno nákladní auto a dali nám jednu peřinu pro všechny lidi. Taky si vzpomínám, že si tatínek vzal kříž, který dostal od sestry. Pak pár hrnců. Když si chtěl vzít něco cennějšího, tak mu to vykopávali z ruky. Tatínek byl prosit toho, co to měl na starosti, aby babičku s dědou dali dovnitř, na což mu řekli, že v žádném případě. Takže jsme všichni jeli na tom nákladňáku. Tatínek říkal, že viděl, když jsme vyjeli, jak tam běželi lidi. Říkal mi taky, že zabavil maminku, aby nic neviděla. Ale ona to viděla taky. Oni tam prý rozkopávali schody, to bylo něco strašného. Po odvedení koní, byl tenhle moment pro tatínka to nejhorší. Kamarád, nekamarád, šli všichni. Nikdo se nás nezastal.”⁵⁰⁹

Z uvedených svědectví vyplývá smutná realita, jak vysídlení selských rodin v praxi probíhala. Není divu, že hodiny před, během a bezprostředně po přesídlení zanechaly v přímých účastnících tak hluboký negativní vjem, se kterým se někteří

⁵⁰⁸ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

⁵⁰⁹ Rozhovor s Marií HNÁTOVOU, dcerou vysídleného zemědělce Karla Koudelky, Rudná u Prahy, 28. 2. 2023.

vyrovnávali nebo vyrovnávají celý svůj život. Právě tyto momenty u nich způsobovaly pocit vykořenění a u mnohých i definitivní zpřetrhání po staletí budovaných rodinných vazeb s tradicemi soukromého hospodaření.

6.12. Život po vysídlení

Příjezdem na Frýdlantsko začínala všem vysídleným rodinám zcela nová životní etapa. Ocitli se v pro ně naprosto cizím, ve stále ještě odsunem původního německého obyvatelstva silně poznamenaném pohraničí, obklopeni neznámými lidmi a bez vidiny možného návratu zpět do rodného kraje. Část z nich do oblasti navíc přijížděla v zimních měsících. Okamžitý střet s tvrdou realitou oblasti přineslo ubytování, které jim bylo předem zajištěno v objektech Československého státního statku Frýdlant. Jednalo se zpravidla o bytové jednotky ve vícegeneračních domech, o které se po odchodu původních německých majitelů nikdo patřičně nestaral. Tomu také odpovídal jejich často žalostný stav při převzetí přijíždějícími rodinami. Vlhkost, vytrhané či propadlé podlahy, rozbitá okna, nebo popraskané a opadané omítky byly zcela běžným jevem.⁵¹⁰

Na první zkušenost s novým ubytováním v Bulovce vzpomínala Olga Průchová, snacha sedláka Františka Průchy: *„Bylo to zoufalé. Přijeli a sněhu bylo po kolena. Oni přišli k nim a bez varování jim řekli, že budou vystěhováni. Takže si umíte představit, tři malé děti, můj muž, babička byla sama. Takže taková rána. Že budou v zimě, mrazu a všechno museli dát na nějaké auto a jeli někam do neznáma. Když sem přišli, tak tam nebyla elektřina, takže zima, nebyla tam kamna, že by se v nich dalo zatopit. Zoufalé. Byly tam jenom dva pokoje a podlaha byla shnilá. Pak mi manžel vyprávěl, že nebyl nikdo, kdo by to opravil, až bylo jaro a tepleji. Tak on sám vyházet ta shnilá prkna, co bylo pod tím musel vyvézt. Ze statku mu dali prkna, tak si udělal podlahu, jinak by tam nemohli ani být. A dole, protože to byl statkový dům, tak tam byly brambory navezené. Ono v těch letech nebylo moc míst, kam to dát. To bylo po válce. Všechno po Němcích. Tak tady udělali to JZD a hledali, kde by mohli uskladnit ty brambory. Tak je dali k nim do baráku. Jenže co se nestalo. On tam byl asi nějaký špatný odpad, tak tam natekla voda a kolik metrů brambor tam hnilo. To si umíte představit, jak to zapáchalo. Brambora, když hnije, tak to není vůně. Ani to pomalu nechtěli vyvést, tak to pak zbylo na manžela, aby tam bylo čisto. Hrozný. Tak si to představte. Oni sem*

⁵¹⁰ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0. S. 126.

pořádě ani nemohli dojet, byly špatnř cesty. Nebyly prohrnovače. A ted' tam nebylo vytopeno, neměli kde spát, nikdo je nečekal. Přijeli v deset hodin večer, tak ještěže se smilovali, tak v tom statku, ten vedoucí, on byl moc hodnř, tak je vzal k sobě přespat.“⁵¹¹

Další nepříjemnou zkušenost s ubytováním, která měla šťastnější konec, přiblížil ve vzpomínce Vladimír Soukup, syn Josefa Soukupa vysídleného do Raspenavy: „*To byla pobočka ředitelství Státního statku Frýdlant. Tam stával takový dlouhř kravín. A uprostřed velikánského dvora stála váha. Potom tam byly také přístřešky na parkování traktorů a strojů. Potom tam byla konírna a vedle zase přístřešky na traktory. Když sem přišli, tak oni zůstali na valníku a StBák šel za tím vedoucím pobočky. Vyšli spolu ven, šli nad tu konírnu a tam měl být pro ně připravenř byt. A ted' nevím, jestli šla mamka, nebo s nimi šel děda Floriánů. Šli nahoru po těch schodech, který se rozpadaly, a tam byly vytrhanř podlahy. Mamka vždycky řikala, že tam bylo normálně strčenř v záchodový míse chciplé tele, už rozložené. A tak sešli dolu a StBák řikal, že tady se nic skládat nebude. A to mluvil ten StBák před mamkou: ‚Vy jste na to od státu dostali peníze. Věděli jste, že sem jede rodina Soukupova. Jak je to možnř, že vy pro ně nemáte připravenř byt? A chcete je dát do tohohle? Tak to v žádném případě, nic se skládat nebude.‘ To zase musím říct, že ten StBák, ať byli jakř byli, byli mezi nimi i dobrř lidi. I tady ten, pravděpodobně, byl takový lidumil, bych řekl. Nebo, když viděl, že jim bylo ublíženo a kam vlastně je mají dávat, že by je tam dali na dvůr a co? S dětma. S tříměsíčním miminkem, že jo. Tak se nic neskládalo a zeptal se na jiné připraveně byty, protože sem těch rodin mělo přijet víc. Tak jeden byt byl připravenř pro jinou rodinu v Libverdě. Ale ty sem měli přijít až o něco později, ale ten byt už byl připravenř, takže je odvezli tam. Mezitím připravili byt, ale ne nad konírnu, ale uvnitř toho Zámečku.*“⁵¹²

Právě pochopení, ochota a vstřícnost celé řady lidí v novém bydlišti utkvěla spolu vedle častého prvotního šoku z ubytování ve vzpomínkách rodin. Například

⁵¹¹ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. února 2023.

⁵¹² Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa, Raspenava, 23. 7. 2020.

v Kunraticích přišli rodinu Votavových přivítat dvě děvčata z již dříve vysídlených rodin. S největší pravděpodobností se jednalo o Ludmilu Robovskou a Annu Senkovou. Odsouzený František Votava si totiž odpykával trest u pracovního útvaru ve Vinařicích u Kladna, stejně jako Josef Robovský, otec Ludmily. Společné sdílení podobných životních útrap dalo vzniknout celoživotnímu přátelství mezi oběma rodinami.⁵¹³

Velmi pozitivně na příjezd do Bulovky a přijetí místními vzpomínala také rodina Pavola Luptáka: „*Ani nebol v nejakom horšom stave. Ono to nebolo dlho po tom, čo boli vysťahovaní sudetskí Nemci. Tak jedna vec bola, že ten dom bol obývatelný, a jednak ich veľmi dobre prijali obyvatelia Bulovky. Oni tam prišli a všetko, čo potrebovali, to oni im dali. Mamka hovorila, že im hovorili, nech sa vykašľú na blbých Slovákov, že ak chcú zemiaky, tu ich máte, chcete najesť, čo potrebujete, periny, tu ich máte. Keby toto všetko vedeli, tak by si z domova zobrali úplne niečo iné. Hovorili potom, že ľutovali plné auto dreva. Ale oni nevedeli, či ich dajú niekam na samotu, a bola zima. Ale Bulovku si veľmi obľúbili, veľkú lásku k tomu miestu mali, celá rodina, pretože im jednak výrazne pomohli, jednak deťom umožnili nájsť nové zamestnanie.*“⁵¹⁴

Druhého dne po příjezdu do nového bydliště na Frýdlanstku se museli všichni dospělí členové ohlásit na místní pobočce ředitelství Československého státního statku Frýdlant, kde jim bylo sděleno jejich pracovní zařazení. Zpravidla se jednalo o práci s drůbeží, prasaty, skotem, ale postupně třeba i s koňmi, zařazení v rostlinné a šlechtitelské výrobě, pozice řidičů koňských potahů nebo traktorů atd. Do Andělky vysídlený Václav Váňa například začínal v prasečáku, i když prasata neměl v oblibě. Miloval koně, proto celý první rok tvrdě pracoval, aby se k nim dostal. Postupně se vypracoval až na řidiče traktoru. Jeho manželce se v chovatelství dobytka dařilo, za což byla odměna vepřem a povolením zabíjačky.⁵¹⁵ Velmi podobné zařazení měl například Josef Soukup z Raspenavy,

⁵¹³ Rozhovor s Janem VOTAVOU, synem vysídleného zemědělce Františka Votavy, Hejnice, 5. 11. 2016.

⁵¹⁴ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

⁵¹⁵ RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0. S. 127.

který pracoval u koní, protože nevlastnil řidičský průkaz, a jeho žena pracovala v živočišné výrobě jako odbornice na chov telat a prasat.⁵¹⁶ „*Manžel dělal u býků. Tatínek František Průcha, když přišel, tak on už byl důchodce, bylo mu 60, tak třeba topil a vařil brambory pro prasata v kotlech. A když to bylo uvařené, tak se to dávalo těm prasatům. Manžel potom dělal taky u prasat.*“ vzpomínala na zařazení Průchových v Bulovce Olga Průchová.⁵¹⁷ Některým z vysídlených sedláků se podařilo v následujících letech díky zkušenostem, odbornosti a aktivnímu přístupu k práci dosáhnout i všeobecného uznání místních obyvatel. Například Jindřich Koch byl jako nestraníkem opakovaně zvolen do obecního zastupitelstva v Lázních Libverda.⁵¹⁸

Sedláci odsouzení k vyšším trestům odnětí svobody, přicházeli na Frýdlantsko i několik měsíců po vysídlení jejich rodin. Po dlouhé době se tak konečně mohli znovu setkat se svými manželkami, dětmi a příbuznými. Emotivní vzpomínku na den, kdy byl z pracovního útvaru ve Vinařicích u Kladna propuštěn její otec Josef Robovský, zanechala jeho dcera Ludmila: „*To si neumíte ani představit. To bylo radosti. Maminka každý večer, když usínala, říkala: ‚Dobrou noc, tatko. Hezky se vyspi.‘ To byla taková její každodenní modlitba. Ona chtěla pro tatínka jet, protože věděla přesně, kdy ho propustí. Jenže jako na potvoru dostal Jirka zápal plic. Tak mi řekla: ‚Poslyš, ty jsi velká. V Praze sedneš na elektriku jako kdybys jela k tetě a se strýcem dojedete pro tátu do Vinařic do vězení. A přivezte ho domů.‘ Tak já jsem přijela k tetě, ta mě nafasovala bandasku čerstvého mléka, nějaké maso a bůh ví co všechno. Abychom mu udělali dobré kakao. A já přijela jako venkovské tele. Přijela jsem na Náměstí bratří Synků v Nuslích, tam jsem vystoupila, protože jsem věděla, kde to tam je, a sebrali jsme se strýcem. Ten mi řekl: ‚Tak jedeme, děvče, přivezeme ti tátu.‘ Tak jsme jeli na autobusové nádraží, přijeli jsme tam a táta nikde. Tak strýc zašel na úřadovnu, kde mu řekli, že tatínek byl propuštěn v osm hodin ráno a odešel. Tak jsme jeli zpátky a on už byl u tety*

⁵¹⁶ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa, Raspenava, 23. 7. 2020.

⁵¹⁷ Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, snachou vysídleného zemědělce Františka Průchy, Bulovka, 26. února 2023.

⁵¹⁸ Státní okresní archiv Liberec, fond MNV Lázně Libverda, kar. 1, inv. č. 80-88, sign. Volby 1946-1964.

v Nuslích. *Sám se dokázal zorientovat. A cesta domů byla krásná, to už bylo fajn. On byl moc rád, jaké tady byly všude kolem lesy. Jenomže nám chyběl domov.*“⁵¹⁹

Chybějící domov vedl od začátku pobytu na Frýdlantsku u vysídlených ke snahám o návrat do svých obcí. Po smrti J. V. Stalina a Klementa Gottwalda v březnu 1953 docházelo k velmi pomalému uvolňování stále tuhého režimu v Československu. Za zásadní lze v tomto ohledu považovat ale až XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu v únoru 1956, během kterého její první tajemník Nikita Chruščov poprvé podrobil kritice Stalinův kult osobnosti a tzv. tajnou zprávou předloženou delegátům KSSS nastínil bilanci stalinské represe. Jedním z československých účastníků sjezdu byl i první tajemník KSČ Antonín Novotný, který po návratu přiznal, že i v Československu byl kult osobnosti Klementa Gottwalda.⁵²⁰ Právě změny, které v uvedeném období nastaly, vedly ke snahám vysídlených rodin dosáhnout žádostmi u prezidenta republiky rehabilitace, milosti anebo alespoň prominutí vedlejších peněžních trestů a zákazu pobytu v obci nebo okrese. Tyto žádosti se prokazatelně týkaly sedláků Emanuela Bindera,⁵²¹ Jána Božika,⁵²² Jána Jombíka,⁵²³ Eduarda Klepáčka,⁵²⁴ Pavola Luptáka,⁵²⁵ Ondreje Melicha,⁵²⁶ Josefa Půlpána,⁵²⁷ Josefa Robovského,⁵²⁸ Františka

⁵¹⁹ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 23. 7. 2020.

⁵²⁰ Více např. v: BLAIVE, Muriel. *Promarněná příležitost: Československo a rok 1956*. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-053-2.

⁵²¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o milost, sign. 126292/54, Binder Emanuel, 1954.

⁵²² Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2797, kar. 972, sign. 121983/56, Božík Jan, udělení milosti, 1956.

⁵²³ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1954-1957, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o zákazu pobytu, sign. 103453/57, Jombík Ján, 1957.

⁵²⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o milost, sign. 101484/59, Klepáček Eduard, 1959.

⁵²⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2797, kar. 759, sign. 112543/57, Lupták Pavol, udělení milosti, 1957.

⁵²⁶ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1948-1964, inv. č. 2703, kart. 728, sign. 664514/54, Melich Andrej aj., žádosti o milost a stížnosti, 1951-1954.

⁵²⁷ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1953-56, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o milost, sign. 606107/56, Půlpán Josef, 1956.

⁵²⁸ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o navrácení majetku, sign. 11890/55, Robovský Josef, 1955.

Svobody,⁵²⁹ Josefa Urbánka⁵³⁰ a Františka Votavy.⁵³¹ V minimálně pěti případech došlo k odpuštění části trestů a rodiny se tak postupně mohly přestěhovat zpět přímo do obcí, odkud byly vysídleny, nebo alespoň do oblasti rodného kraje. Ve čtyřech případech byla žádost zamítnuta. U rodiny Františka Votavy se dochovala zpráva o zamítnutí Lidového soudu v Moravských Budějovicích s příznačným dovětkem: „*To, že Votavovi nechtějí pracovat v Kunraticích, není důvodem k tomu, aby ohledně vedlejšího trestu zákazu pobytu byl Votava omilostněn.*“⁵³² U Eduarda Klepáčka a Václava Půlpána se nepodařilo dopátrat konkrétnějších informací o průběhu řízení.

Druhé, velmi krátké období podávání žádostí o rehabilitaci lze vysledovat na přelomu 60. a 70. let, kdy docházelo k výrazným změnám ve vedení Komunistické strany Československa a na jejich základě i ke změnám společenským. Sedláci, kteří nebyli úspěšní se žádostmi o rehabilitaci v první a druhé polovině 50. let, žádali prezidenta republiky a soudy o nové přezkoumání jejich případů. Doložené jsou snahy o získání náhrady za propadlý majetek u Václava Basaře,⁵³³ stížnost pro porušení zákona Františka Votavy proti rozsudku bývalého Lidového soudu v Moravských Budějovicích⁵³⁴ a stížnost pro porušení zákona Jána Jombíka proti rozsudku Krajského soudu v Bánské Bystrici.⁵³⁵ S jistotou lze tvrdit, že stížnosti pro porušení zákona bylo v případě rodin vysídlených do okresu Frýdlant podáno více než je zde uvedeno. Zajímavé je pro toto období svědectví Ludmily Mikulecké, rozené Robovské, jejíž otec Josef Robovský již neměl chuť a energii opětovné snahy o rehabilitaci vyvíjet: „*Ne. To tatínek vůbec nechtěl. Nechtěl s tím nic dělat. Byl takový zatvrzelý. Tatínek říkal: ‚Když mě jednou vyhodili, tak já už tam nikdy nepůjdu.‘ A pak sliboval*

⁵²⁹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o nastěhování do Jaroměřic, sign. 105033/54, Svoboda František, 1954.

⁵³⁰ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, 1954-1957, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o přestěhování, sign. 633569/57, Urbánek Josef, 1957.

⁵³¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o nastěhování do rodného kraje, sign. 645089/56, Votava František, 1956.

⁵³² Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, Praha, zn. T 121/52, sign. Sp. zna. 6 trz 6/69.

⁵³³ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, fond KPR, záznam z podacího protokolu o postoupení žádosti o náhradu za majetek, sign. 107530/70, Basař Václav, 1970.

⁵³⁴ Národní archiv, Nejvyšší soud Praha, Praha, zn. T 121/52, sign. Sp. zna. 6 trz 6/69.

⁵³⁵ Archiv Milana Votavy, stížnost pro porušení zákona proti rozsudku Krajského soudu v Bánské Bystrici ze dne 10. května 1952

mamince, že se tam pojedou podívat, ale to už byl tak těžce nemocný, že už nešlo nic moc podnikat.“⁵³⁶

Posledním a co do počtu nejhojnějším obdobím podaných podnětů k rehabilitacím na začátku 50. let odsouzených soukromě hospodařících zemědělců vysídlených na Frýdlantsko bylo to, které následovalo po pádu komunistického režimu v listopadu 1989. Od počátku 90. let lze spatřovat snahy téměř všech rodin o zajištění úplné soudní a morální rehabilitace, návrat rodinného majetku a získání finančního odškodnění za léta věznění a ušlé ztráty. Soudní řízení a následná jednání s tehdejšími vlastníky státu propadlého majetku trvala i několik let, a ne ve všech případech dopadla k úplné spokojenosti původních majitelů. „Dostali jsme v restituci zpátky ten statek. Majetek jsme ale nedostali, tak nám to vypláceli po dobu asi deseti let v mase. Nejdřív jsme si vozili živá prasata. Pak už nám dodávali jenom to maso. Ale jinak nic. Za ty stroje nedostali třeba vůbec nic.“ vzpomínal Vladimír Soukup, syn Josefa Soukupa z Raspenavy.⁵³⁷

⁵³⁶ Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, dcerou vysídleného zemědělce Josefa Robovského, Frýdlant, 23. 7. 2020.

⁵³⁷ Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, synem vysídleného zemědělce Josefa Soukupa, Raspenava, 23. 7. 2020.

7. Závěr

Perzekuce a s ní spojené vykonstruované politické procesy s takzvanými třídními nepřáteli, tedy skupinami obyvatelstva prakticky či jen potenciálně ohrožující komunistický režim, představovaly cestu k utužení pozice Komunistické strany Československa po faktickém převzetí moci v únoru 1948. Mezi tyto skupiny patřili i velcí a střední sedláci, často nesouhlasící se směřováním československého zemědělství od soukromého ke kolektivnímu dle sovětského vzoru.

Vybraná skupina „rodinných celků“ vysídlených mezi lety 1952 a 1953 představuje nepatrný zlomek v tisících dalších případech, které zásadně ovlivnila státem řízená socializace zemědělství. I přesto lze na nich interpretovat tvrdost postupu komunistického režimu proti selskému stavu jako vrstvě a následky, které celý proces kolektivizace způsobil. Zpřetrhány byly až staletí těžce budované vazby k zemědělské půdě, rodiny přicházely někdy i na několik let o živitele, přičemž byly minimálně ve fázi před přesídlením vystavovány navíc psychickému nátlaku ze stran místních funkcionářů a Státní bezpečnosti, a pošramocena zůstala i jejich reputace zpravidla uznávaných odborníků a veřejně činných osob v místě bydliště. Až na některé specifické osobní prožitky, spojené zvláště s vysídlením, nevyčnívá ani jeden z uvedených případů výrazným způsobem nad běžný standard v hledisku celostátním. Přesto byly všechny rodiny vystaveny režimem systematicky promyšlenému perzekučnímu postupu proti soukromě hospodařícím zemědělcům.

V 50. a 60. letech se některé z na Frýdlantsko vysídlených rodin postupně vracely do míst či alespoň krajů, odkud byly násilně vyštvány jen o několik let dříve. Někteří své skutečné domovy však již nikdy nespátřili. Vysídlením pro výraznou část členů rodin začal úplně nový život a návrat k tradicím svých předků pro ně přestal být myslitelný. Útrapy věznění a soustavné šikany jim hospodaření nadobro znechutily. Jen několik potomků převzalo po pádu komunistického režimu v roce 1989 pomyslnou štafetu a z v rehabilitačních a odškodňovacích řízeních získaných ruin rodinných statků vybudovali dodnes

dobře prosperující zemědělské firmy. Svou svědomitou a odbornou prací tak zajistili pokračování odkazu svých předků.

Na tuto závěrečnou práci lze navázat ještě podrobněji vedeným výzkumem v archivních institucích, rodinných archivech nebo u městských a obecních úřadů. Detailnější analýza konkrétních kauz uvedených v této práci by například přispěla k hlubšímu poznání povahy konstrukce „kulackých“ procesů v konkrétních lokalitách. Právě individuální zkušenost s perzekucními tlaky ze strany územních samospráv a bezpečnostního aparátu ještě před odsouzením již na tak malém vzorku rodin jako jsou ty vysídlené na Frýdlantsko, dává možnost vysledovat jisté fungující principy postupu proti těmto lidem v daných okresech.

Bezesporu zajímavé by bylo i podrobnější zkoumání průběhu jednotlivých rehabilitačních a restitučních řízení a navrácení zestátněného majetku, které ne ve všech případech skončilo v úplný prospěch kolektivizací postižených zemědělců. Období, kdy se snahami o rehabilitaci a návrat rodinného majetku tyto osoby začínaly, se, jak je výše uvedeno, značně liší, což mělo vliv i na samotný průběh těchto řízení.

Z pohledu metody orální historie by mohla být přínosná i práce s pamětníky z lokalit na Frýdlantsku, kam byly sedlácké rodiny v období let 1952 až 1953 přesídleny. Zaznamenání vnímání nově příchozích osob a navazování zpočátku pouze pracovních a později osobních, někdy i příbuzenských vztahů by doplnilo mozaiku každodenního života rodin po vysídlení. Na základě krátkých zmínek pamětníků nebyly v novém domově vnímány jako nepřátelé státu a nebezpečné osoby, ale právě naopak. Místní lidé je přijali často s otevřenou náručí a poskytli jim pomocnou ruku v těžkých začátcích. Časem též na vlastní oči viděli jejich odbornou schopnost při práci v zemědělství a vysoce si jich vážili. Jen zřídka rodiny vzpomínaly na negativní postoj vůči nim. Zpravidla se jednalo o konkrétní jednotlivé činy, které jim byly prováděny agilními členy Komunistické strany Československa nebo příslušníky bezpečnostního aparátu.

Poslední slova závěru této diplomové práce přenechám vnukovi Pavola Luptáka. Svou upřímností a nadhledem vystihují myšlenky mnohých dalších

pozůstalých s přesahem do dnešních dní: „*Ja som rád, že je niekto, kto sa k tomu vracia, pretože sa na také veci zabúda. Je to také memento, že sa ani nenadáme a všetko sa môže zmeniť. A ľudská zloba a nenávisť dokáže urobiť veľa. A najsmutnejšie na tom je, že to postihlo človeka, ktorý sa nemohol brániť. Človeka, ktorý bol taký dobrák, ktorý mal aj inokedy problém sa brániť. Ťažko to niesol celý život. Bol z toho utrápený a nerád sa k tomu vracal, ale keď sa vracal, tak ho to veľmi trápilo. Ale ten rok 1989 ho zachránil, ten optimizmus ho vrátil do života. Tá rehabilitácia. Už si to poriadne neužil, ale aspoň tí jeho potomkovia sa toho dožili. V tom gazdovskom dome Luptákových sa uvažuje o zriadení takej pamätnej miestnosti. Sme radi, že nejaké spomienky na to majú aj naše deti a majú k tomu pozitívny vzťah. Sú radi, že sa tam niečo deje. Máme tam k tomu stále silný vzťah.*“⁵³⁸

⁵³⁸ Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, vnukem vysídleného zemědělce Pavola Luptáka, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

8. Seznam pramenů a literatury

8.1. Prameny

8.1.1. Archivy

Národní archiv

- fond Ministerstvo spravedlnosti ČSR, Praha

- fond Nejvyšší soud Praha

- fond Sboru nápravné výchovy, Praha

Archiv bezpečnostních složek

- fond Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

- fond KPR

Archiv Zboru väzenskej a justičnej stráže

- fond Presídlených rodinných celkov (Akce „Kulak“)

Moravský zemský archiv

- fond B 340 Gestapo Brno

- fond Sběrka matrik

Státní oblastní archiv Třeboň

- fond Sběrka matrik jihočeského kraje

Státní okresní archiv Liberec

- fond Archiv obce Andělka

- fond MNV Lázně Libverda

Státní okresní archiv Moravské Budějovice

- fond Okresní národní výbor Moravské Budějovice

- fond Okresní soud Moravské Budějovice

Archiv Milana Votavy

Rodinný archiv Binderových

Rodinný archiv Božikových

Rodinný archiv Hanauerových

Rodinný archiv Jombíkových

Rodinný archiv Luptákových

Rodinný archiv Kochových

Rodinný archiv Koudelkových
Rodinný archiv Melichových
Rodinný archiv Průchových
Rodinný archiv Rerichových
Rodinný archiv Robovských
Rodinný archiv Soukupových
Rodinný archiv Urbánkových
Rodinný archiv Váňových

8.1.2. Korespondence

Korespondence s Marií BENEŠOVOU (2020)
Korespondence s Miroslavem BINDEREM (2020)
Korespondence s Ilonou HNÁTOVOU (2023)
Korespondence s Pavolem JOMBÍKEM (2020)
Korespondence s Evou JUREKOVOU (2020)
Korespondence s Vítězslavem KROTKÝM (2020)
Korespondence se Stanislavem KŘÍŽEM (2020)
Korespondence s Janou MENČÍKOVOU (2020-2021)
Korespondence s Karlem MÜLLEREM (2020)
Korespondence s Annou SUKENNIKOVOU (2020)
Korespondence s Růženou VORLOVOU (2017)

8.1.3. Kroniky

Obecní úřad Kunratice. *Kronika obce Kunratice 1924-1992*. Zápisy z let 1945-1965.

8.1.4. Matriční záznamy

Obecní úřad Kunratice, evidence obyvatelstva, přihlašovací lístky

8.1.5. Paměti a vzpomínky

Paměti Marie BENEŠOVÉ, rozené Váňové (nedatováno)
Vzpomínky Jána MELICHA (nedatováno)

Vzpomínky Marie RERICHOVÉ (nedatováno)

8.1.6. Rozhovory (Orální historie)

Rozhovor s Bohuslavem BEŇUCHEM, Jablonec nad Nisou, 26. 11. 2020.

Rozhovor s Jánem BOŽIKEM, Příbelce, 4. 3. 2023.

Rozhovor s Bedřichem HANAUEREM, Havlíčkův Brod, 17. 1. 2020. Dostupné z:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/hanauer-bedrich-1943>

Rozhovor s Marií HNÁTOVOU, Rudná u Prahy, 28. 2. 2023.

Rozhovor s Ludmilou MIKULECKOU, Frýdlant, 23. 7. 2020.

Rozhovor s Olgou PRŮCHOVOU, Bulovka, 26. 2. 2023.

Rozhovor s Pavlem NĚMEČKEM, Jablonec nad Nisou, 4. 3. 2023.

Rozhovor s Vladimírem SOUKUPEM, Raspenava, 23. 7. 2020.

Rozhovor s Janem VOTAVOU, Hejnice, 5. 11. 2016.

Rozhovor se Stanislavem VOTAVOU, Jaroměřice nad Rokytnou, 20. 10. 2017.

8.1.7. Zákony

Zákon číslo 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, částka 43, s. 289-290.

Zákon číslo 330/1919 Sb., o pozemkovém úřadě. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*, částka 70, s. 439-440.

8.2.Literatura

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frydlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9.

BLAIVE, Muriel. *Promarněná příležitost: Československo a rok 1956*. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-053-2.

BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a střeoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-213-1799-4.

BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. *Akce "K": vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. Praha: Pulchra, 2010. ISBN 978-80-87377-05-5.

BLAŽEK, Petr, et al. *Rozkulačeno!: půlstoletí perzekuce selského stavu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-44-7.

BOLOVAN, Ioan, TREPTOW, Kurt. *Dějiny Rumunska*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-348-7.

CIHLÁŘ, Jiří. *Vesnice severovýchodních Čech v období kolektivizace 1948-1960*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2016. ISBN 978-80-86874-73-9.

FEIGE, Jakub. *Budování nové epochy. Kolektivizace zemědělství ve vsi Horská Kamenice*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2014. ISBN 978-80-904381-3-2.

FRIEDL, Jiří, JUREK, Tomasz, ŘEZNÍK, Miloš, WIHODA, Martin. *Dějiny Polska*. Praha: Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-306-8.

HÁJÍČEK, Jiří. *Selský baroko*. Brno: Host, 2005. ISBN 978-80-260-7447-2.

HLAVOVÁ, Viera. *Kulak – triedny nepriateľ: “Dedinský boháč“ v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949-1960)*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2010. ISBN 978-80-224-1128-28.

HRABA, Zdeněk. *Kolektivizace a transformace československého a českého zemědělství v letech 1945-2004: právně normativní pohled*. Praha: Vladimír Lelek, 2013. ISBN 978-80-904837-4-3.

HRADEČNÝ, Pavel, HLADKÝ, Ladislav, MONARI, Virgijil, ŠÍSTEK, František, HRADEČNÁ, Pavla. *Dějiny Albánie*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-939-3.

JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-902-7.

JECH, Karel. *Soumrak selského stavu 1945-1960*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. ISBN 80-7285-010-5.

KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. ISBN 978-80-7364-049-1.

KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost: historie působení StB jako mocenského nástroje KSČ 1948–1956*. Praha: Kniha Zlín, 2021. ISBN 978-80-7662-136-7.

KAPLAN, Karel. *Proměny české společnosti (1948-1960). Část druhá: Venkov*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. ISBN 978-80-7285-155-3.

KARPAŠ, Roman. *Raspenava, město na Smědě*. Liberec: KNIHY 555, 2007.

KONTLER, László, PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Maďarska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7106-616-3.

LITERA, Bohuslav. „*Druhá revoluce*“. *Stalinská transformace v Sovětském svazu 1928-1934*. Praha: Dokořán, 2013. ISBN 978-80-7363-567-1.

NEČASOVÁ, Denisa. *Obrazy nepřítel v Československu 1948-1956*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020. ISBN 978-80-7422-688-5.

NOVÁK, Jan. *Děda*. Praha: Argo, 2022. ISBN 978-80-257-3818-4.

PELIKÁN, Jan, et al. *Dějiny Srbska*. Praha: Lidové noviny, 2013. ISBN 978-80-7422-217-7.

PORTMANN, Kateřina. Jednou Němec, vždycky Němec. Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce. In: PAŽOUT, Jaroslav, PORTMANN, Kateřina, et al. „Nechtění“ spoluobčané. *Skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, s. 28-42. ISBN 978-80-88292-06-7.

ROKOSKÝ, Jaroslav a kol. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0.

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-067-1.

RŮŽIČKA, Miloslav. *Vyhnanci: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2008. ISBN 978-80-254-6522-6.

RŮŽIČKA, Miloslav, RŮŽIČKA, Tomáš. *Vyhnanci II: akce "Kulak": zločin proti lidskosti!* Havlíčkův Brod: Miloslav Růžička, 2011. ISBN 978-80-260-1498-0.

RYCHLÍK, Jan. *Dějiny Bulharska*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-553-6.

RYCHLÍK, Jan, KOUBA, Miroslav. *Dějiny Makedonie*. Praha: Lidové noviny, 2017. ISBN 978-90-7422-562-8.

RYCHLÍK, Jan, et al. *Dějiny Slovinska*. Praha: Lidové noviny, 2011. ISBN 978-80-7422-131-6.

RYCHLÍK, Jan. Kolektivizace ve střední a východní Evropě. In: BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. *Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti*. Praha: Dokořán, 2008, s. 13-29. ISBN 978-80-213-1799-4.

SLINTÁK, Petr, ROTTOVÁ, Hana. *Venkov v českém filmu 1945–1969: filmová tvář kolektivizace*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2303-2.

STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-7372-007-8.

ŠESTÁK, Miroslav, et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-266-9.

ŠPAČKOVÁ, Jana, et al. *Ve jménu šťastných zítřků. Kolektivizace na Voticku*. Votice: Město Votice, 2018. ISBN 978-80-270-4999-8.

TEJCHMAN, Miroslav. *Balkán ve 20. století*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3178-3.

ULČ, Ota. *Komunistická justice a třídní boj*. Brno: Stilus, 2016. ISBN 978-80-87122-99-0.

URBAN, Jiří. *Kolektivizace venkova v Horním Polabí*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3615-3.

URBAN, Jiří. *Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-055-8.

VINKLÁT, Pavel, FILIPOVÁ, Dana, ANDĚL, Rudolf. *Raspenava: město na Smědě*. Liberec: KNIHY 555, 2007. ISBN 80-86660-18-4.

VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5.

VYDRA, Zbyněk, et al. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422-324-2.

WEBER, Hermann. *Dějiny NDR*. Praha: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-558-7. S

YANCHEVA, Yana. Remembering Collectivization in Bulgaria. In: PAKIER Małgorzata., WAWRZYŃIAK Joanna. *Memory and Change in Europe: Eastern Perspectives*. New York: Berghahn Books, 2016, s. 284-298. ISBN 978-1782389293.

8.2.1. Periodika a časopisy

DUTA, Mircea Dan. Pozemek za hlasy? *Paměť a dějiny*. 2012, roč. 6, č. 1. s. 3-10. ISS 1802-8241.S. 3-10.

JAROSZ, Dariusz. Polští rolníci a kolektivizace. *Soudobé dějiny*. 1997, roč. 4, č. 2. s. 292-305. ISSN 1210-7050.

JASTRZEBSKI, Robert. Reforma rolna po drugiej wojnie światowej. Ustawodawstwo państwa polskiego. *Czasopismo Prawno-Historyczne*. 2018, roč. 70, č. 1 s. 111-151. ISSN 0070-2471.

MLÁDKOVÁ, Barbora. Paměť Liberecka II. – Příběh Zdeňka Vlasty (Akce Kluky). *Fontes Nissae*, roč. 5 (2005), č. 1, s. 223-243. ISSN 1213-5097.

ROCHATKA, Tomasz, ROCHATKA, Barbara. Kolektywizacja w Polsce w latach 1948-1956. *Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej*. 2002, roč. 12, č. 1, s. 34-37. ISSN 1641-9561.

ŠŤASTNÝ, Ladislav. Úřední oznámení. *Cesta Míru*. 1953, roč. 2, č. 39, s. 9. ISSN 0411-6363. S. 9.

8.2.2. Závěrečné práce

KOZÁKOVÁ, Veronika. *Trestní nalézací komise v Novém Bydžově (1945-1948)*. Hradec Králové, 2015. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Jirí Štěpán, Ph.D.

SKRIBKOVÁ, Linda. *Politické procesy 50. let-kauza bratři Červenkovi a spol.* Liberec, 2020. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

STRUŽINOVÁ, Terezie. *Kolektivizace venkova – kauza Miloše Rataje*. Liberec, 2019. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

VOTAVA, Milan. *Politická perzekuce v 50. letech 20. století v Československu – případ kulaka Františka Votavy*. Liberec, 2018. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

8.3. Internetové zdroje

8.3.1. Příspěvky v odborných časopisech

KOVÁCS, József. Nútená kolektivizácia poľ'nospodárstva v Maďarsku v rokoch 1948-1956. *Forum Historiae*. 2016, roč. 10, č. 1, s. 119-134. Dostupné z: https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/o_kovacs1.pdf.

SOBĚHART, Radek, NOVOTNÝ Lukáš. Kolektivizace v NDR (1945–1961). *Cesta do chudoby? Forum Historiae* [online]. 2016, roč. 10, č. 1, s. 135-152. ISSN

1337-6861. Dostupné z: <https://www.forumhistoriae.sk/sites/default/files/novotny-soberhart1.pdf>.

8.3.2. Internetové databáze

MyHeritage, rodinné stránky Jiřího Bolehovského, záznam Václav Půlpán.

9. Seznam příloh

Obrázek 1: Emanuel Binder z obce Oslnovice vysídlený do Dolní Řasnice (Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, fond Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě)

Obrázek 2: Bedřich Hanauer z obce Radňov vysídlený do Andělky (Zdroj: Rodinný archiv Hanauerových)

Obrázek 3: Rodina Hanaurových před statkem v Radňově (Zdroj: Rodinný archiv Hanauerových)

Obrázek 4: Bedřich Hanauer při práci v Andělce (Zdroj: Rodinný archiv Hanauerových)

Obrázek 5: Ján Jombík z obce Hajníky vysídlený do Kunratic (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Obrázek 6: Rodina Jombíkových z obce Hyby vysídlená do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Jombíkových)

Obrázek 7: Jindřich Koch z obce Vysočany vysídlený do Lázní Libverda (Zdroj: Rodinný archiv Kochových)

Obrázek 8: Jindřich Koch (vpravo) při práci na polnostech ve Vysočanech (Zdroj: Rodinný archiv Kochových)

Obrázek 9: Vysídlení rodiny Kochových z Vysočan (Zdroj: Rodinný archiv Kochových)

Obrázek 10: Karel Koudelka z obce Kamenný Most vysídlený do Andělky (Zdroj: Rodinný archiv Koudelkových)

Obrázek 11: Statek rodiny Koudelkových v Kamenném Mostě (Zdroj: Rodinný archiv Koudelkových)

Obrázek 12: Karel Koudelka během práce v Andělce (Zdroj: Rodinný archiv Koudelkových)

Obrázek 13: Pavol Lupták (sedící třetí zprava) v Devičie (Zdroj: Rodinný archiv Luptákových)

Obrázek 14: Statek rodiny Luptákových v Devičie (Zdroj: Rodinný archiv Luptákových)

Obrázek 15: Ondrej Melich z obce Hyby vysídlený do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Melichových)

Obrázek 16: Rodina Melichových v období před vysídlením (Zdroj: Rodinný archiv Melichových)

Obrázek 17: Antonín Nečasal z obce Ctidružice, který měl být s rodinou vysídlen do obce Kunratic. Nakonec byli přestěhováni v rámci okresu Moravské Budějovice (Zdroj: Národní archiv, fond Správna Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy)

Obrázek 18: František a Kristína Průchovi z obce Příbraz vysídlení do Bulovky (Zdroj: Rodinný archiv Průchových)

Obrázek 19: František Průcha v době výkonu trestu (Zdroj: Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy)

Obrázek 20: František Průcha po propuštění z vězení v roce 1955 (Zdroj: Rodinný archiv Průchových)

Obrázek 21: Rodina Rerichových z obce Sebechleby vysídlená do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Rerichových)

Obrázek 22: Statek Rerichových v obci Sebechleby (Zdroj: Rodinný archiv Rerichových)

Obrázek 23: Josef Robovský s dcerou Ludmilou z obce Odřepsy vysídlení do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 24: Augustina Robovská s dětmi na statku v Odřepsech (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 25: Statek Robovských v Odřepsech (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 26: Rodina Senkových z obce Očová vysídlená do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 27: Rodiny Senkových, Jombíkových a Robovských v Kunraticích (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 28: Juraj Senko, Ján Jombík a Josef Robovský v Kunraticích (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 29: Josef Soukup z obce Opolany vysídlený do Raspenavy (Zdroj: Rodinný archiv Soukupových)

Obrázek 30: Dům v Raspenavě, kam byla rodina Soukupových vysídlena (Zdroj: Rodinný archiv Soukupových)

Obrázek 31: Josef Tomášek z obce Volanice vysídlený do Pekla (Zdroj: KARPAŠ, Roman. Raspenava, město na Smědě. Liberec: KNIHY 555, 2007. S. 126.)

Obrázek 32: Josef Urbánek z obce Krhov vysídlený do Dolní Oldřiše (Zdroj: Rodinný archiv Urbánkových)

Obrázek 33: Rodina Urbánkových před vysídlením v Krhově (Zdroj: Rodinný archiv Urbánkových)

Obrázek 34: Rodina Váňových ze Skryšova vysídlená do Andělky (Zdroj: Rodinný archiv Váňových)

Obrázek 35: Statek Váňových ve Skryšově (Zdroj: Rodinný archiv Váňových)

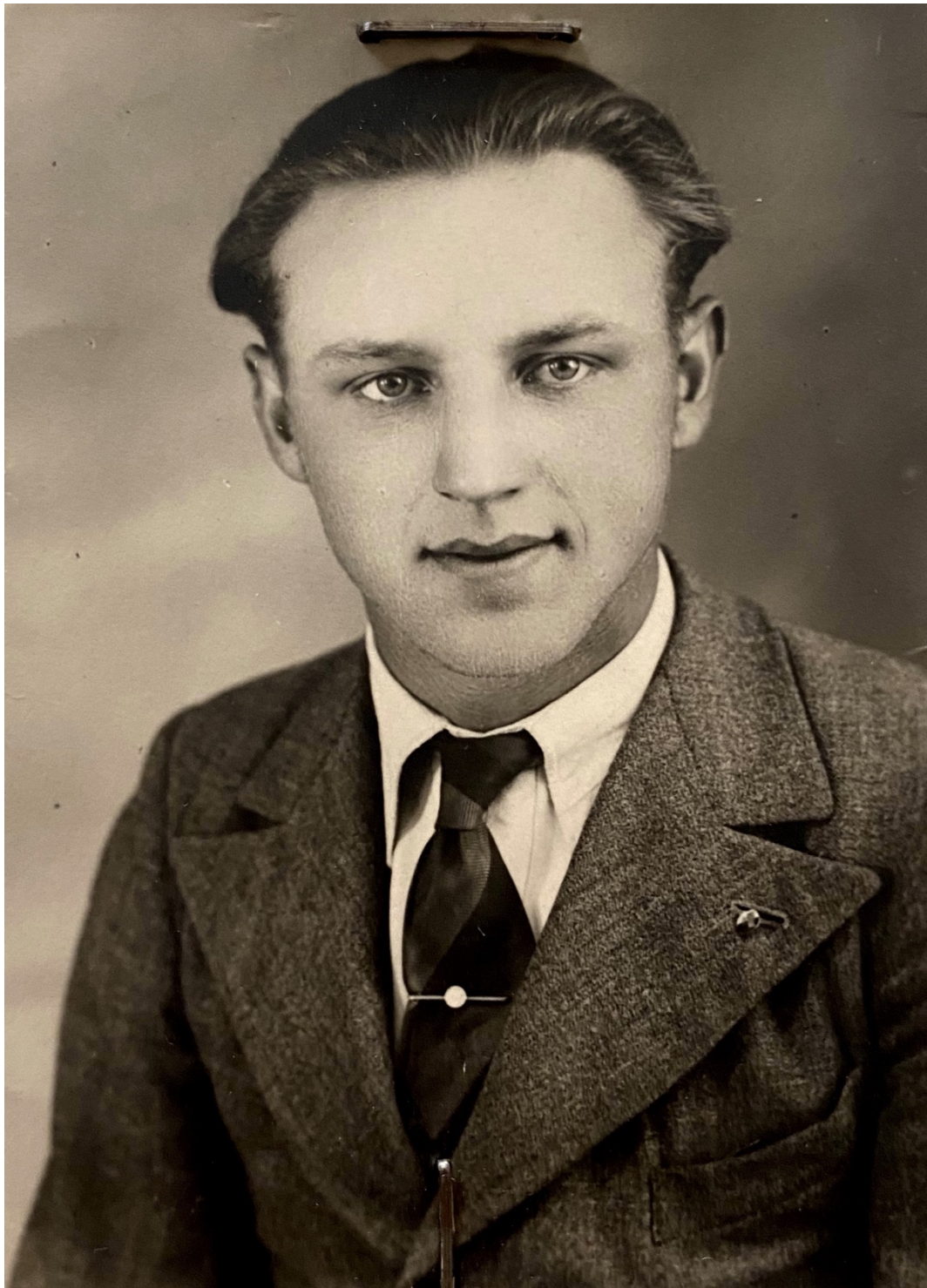
Obrázek 36: František Votava z Ohrazenice vysídlený do Kunratic (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Obrázek 37: Statek Votavových v Ohrazenici (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Obrázek 38: Rodina Votavových v období před vysídlením (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Obrázek 39: František Votava při práci s traktorem (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Tabulka 1: Přehled přesídlených sedláckých rodin do bývalého okresu Frýdlant

Obrázek 1: Emanuel Binder z obce Oslnovice vysídlený do Dolní Řasnice (Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, fond Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě)

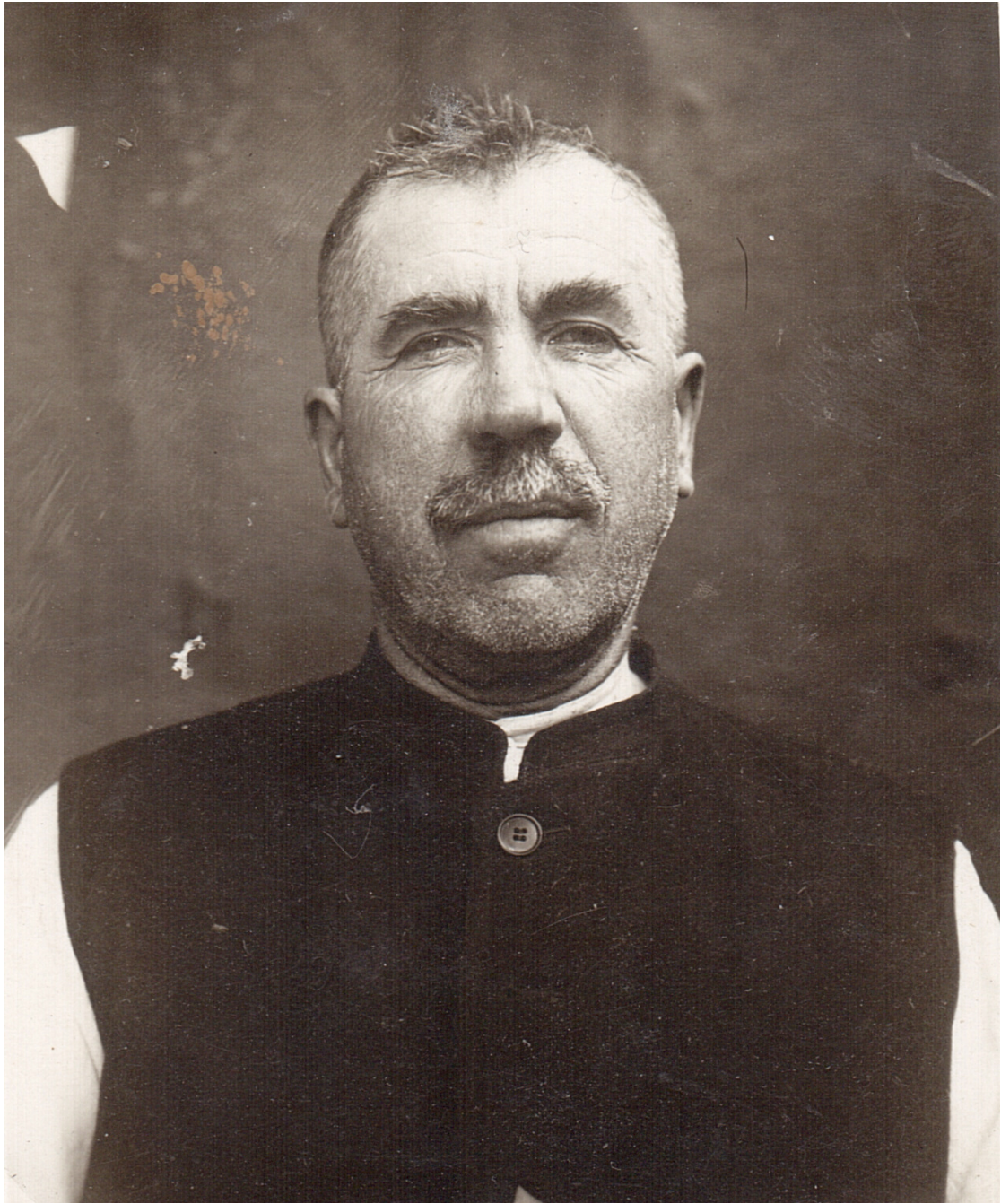
Obrázek 2: Bedřich Hanauer z obce Radňov vysídlený do Andělky (Zdroj: Rodinný archiv Hanauerových)

Obrázek 3: Rodina Hanaurových před statkem v Radňově (Zdroj: Rodinný archiv Hanauerových)

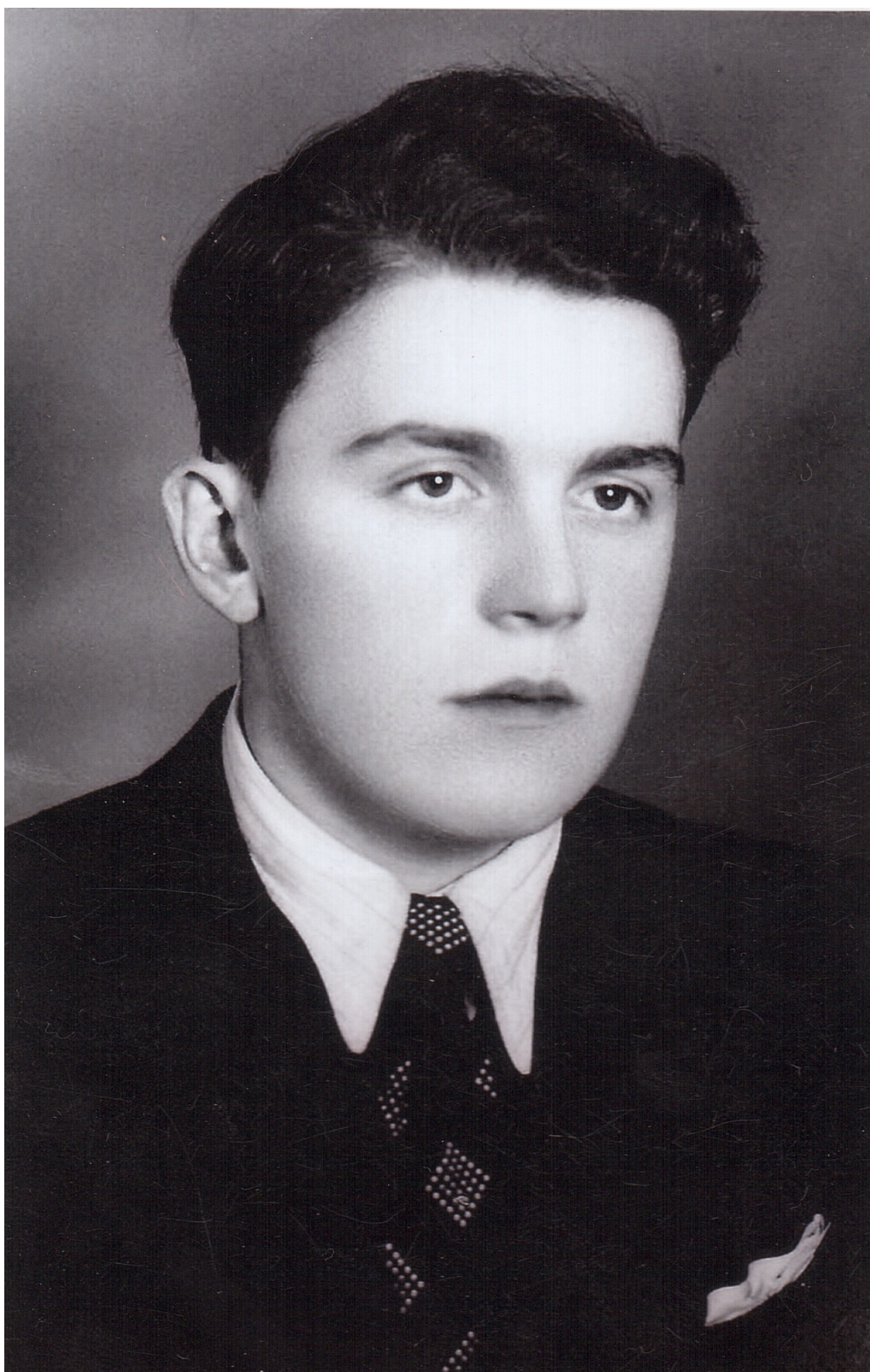
Obrázek 4: Bedřich Hanauer při práci v Andělce (Zdroj: Rodinný archiv Hanauerových)

Obrázek 5: Ján Jombík z obce Hajníky vysídlený do Kunratic (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Obrázek 6: Rodina Jombíkových z obce Hyby vysídlená do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Jombíkových)

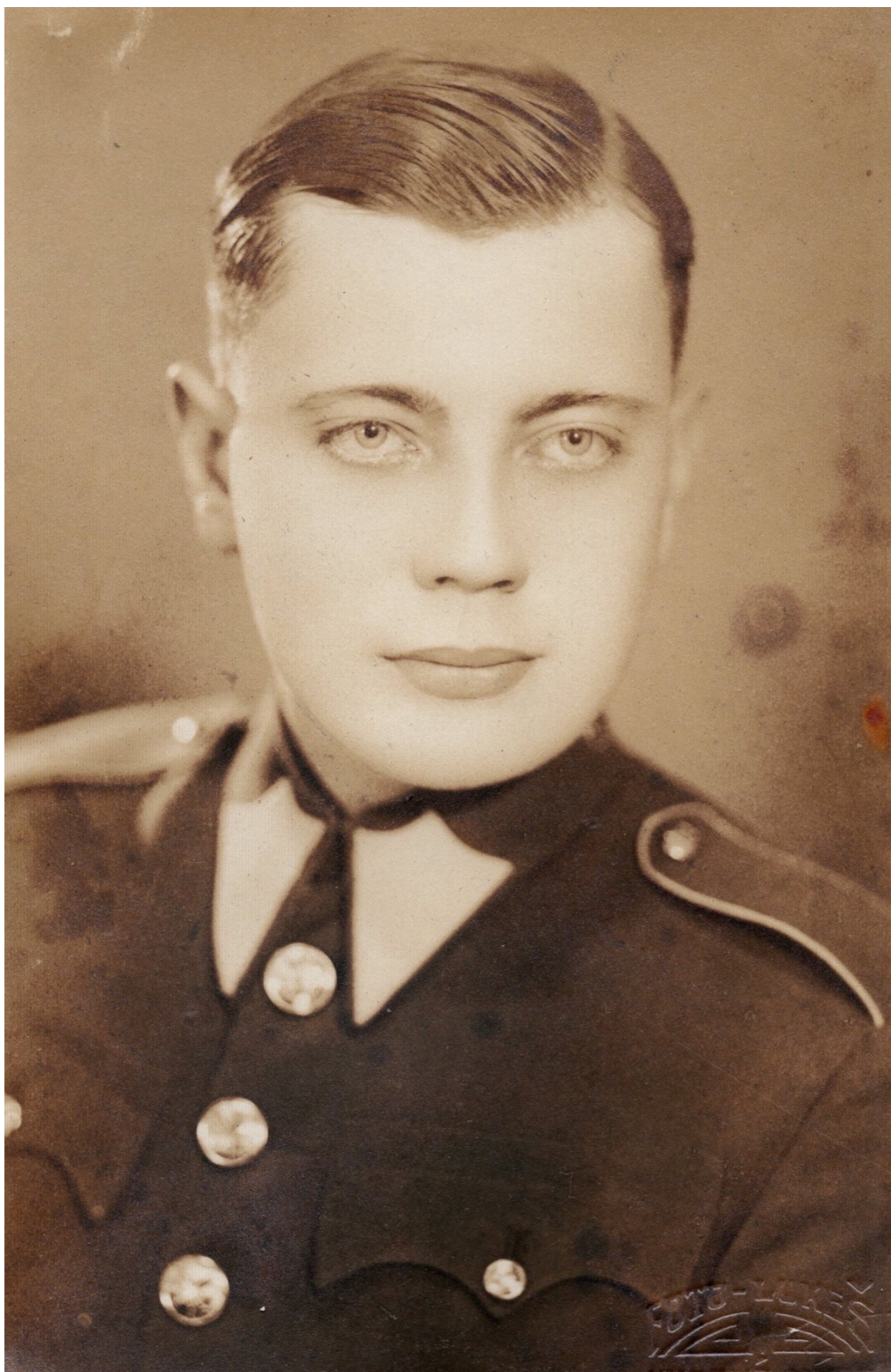
*Obrázek 7: Jindřich Koch z obce Vysočany vysídlený do Lázní Libverda
(Zdroj: Rodinný archiv Kochových)*

Obrázek 8: Jindřich Koch (vpravo) při práci na polnostech ve Vysočanech (Zdroj: Rodinný archiv Kochových)

Obrázek 9: Vysídlení rodiny Kochových z Vysočan (Zdroj: Rodinný archiv Kochových)

*Obrázek 10: Karel Koudelka z obce Kamenný Most vysídlený do Andělky
(Zdroj: Rodinný archiv Koudelkových)*

Obrázek 11: Statek rodiny Koudelkových v Kamenném Mostě (Zdroj: Rodinný archiv Koudelkových)

Obrázek 12: Karel Koudelka během práce v Andělce (Zdroj: Rodinný archiv Koudelkových)

Obrázek 13: Pavol Lupták (sedící třetí zprava) v Devičie (Zdroj: Rodinný archiv Luptákových)

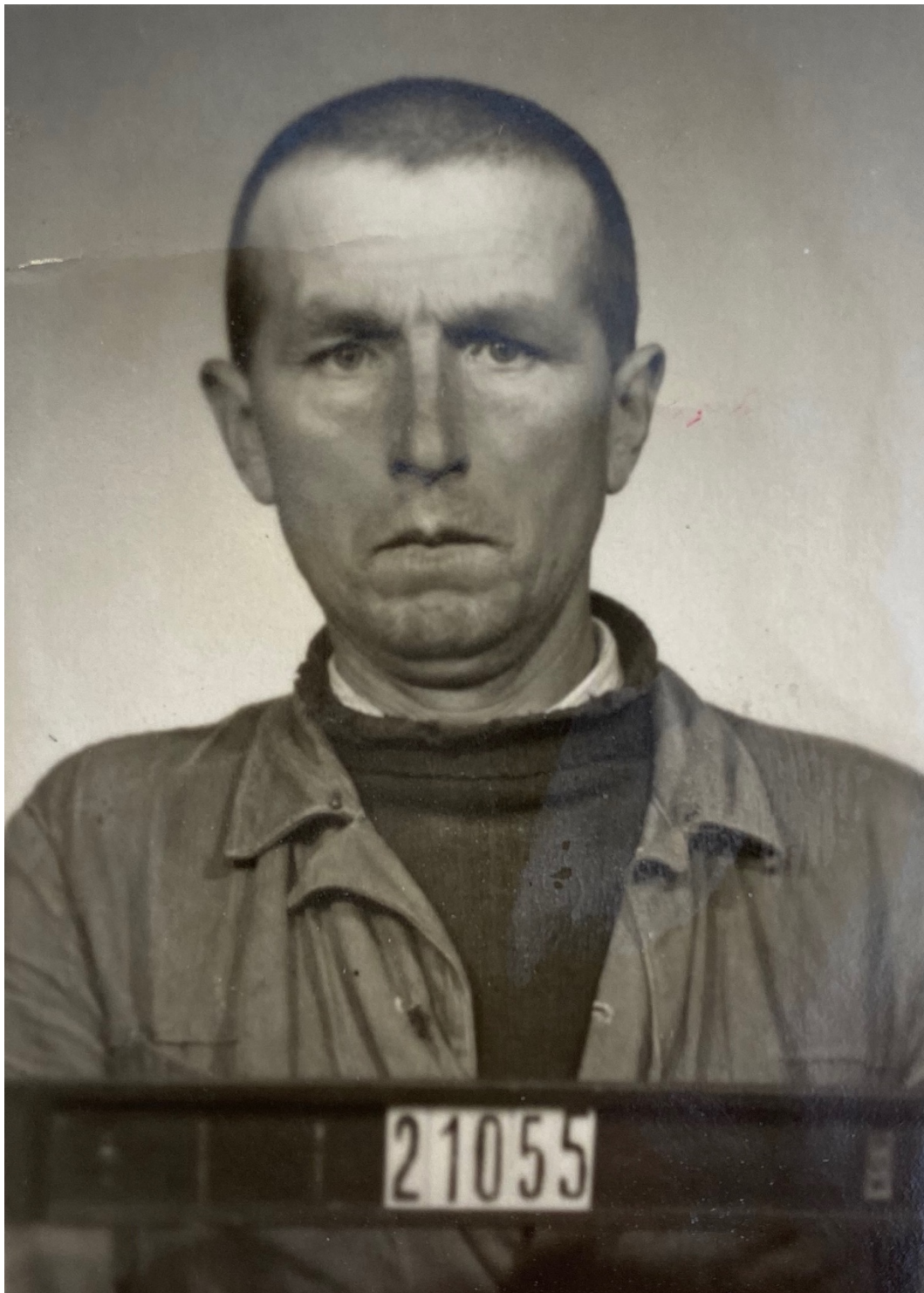
Obrázek 14: Statek rodiny Luptákových v Devičie (Zdroj: Rodinný archiv Luptákových)

Obrázek 15: Ondrej Melich z obce Hyby vysídlený do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Melichových)

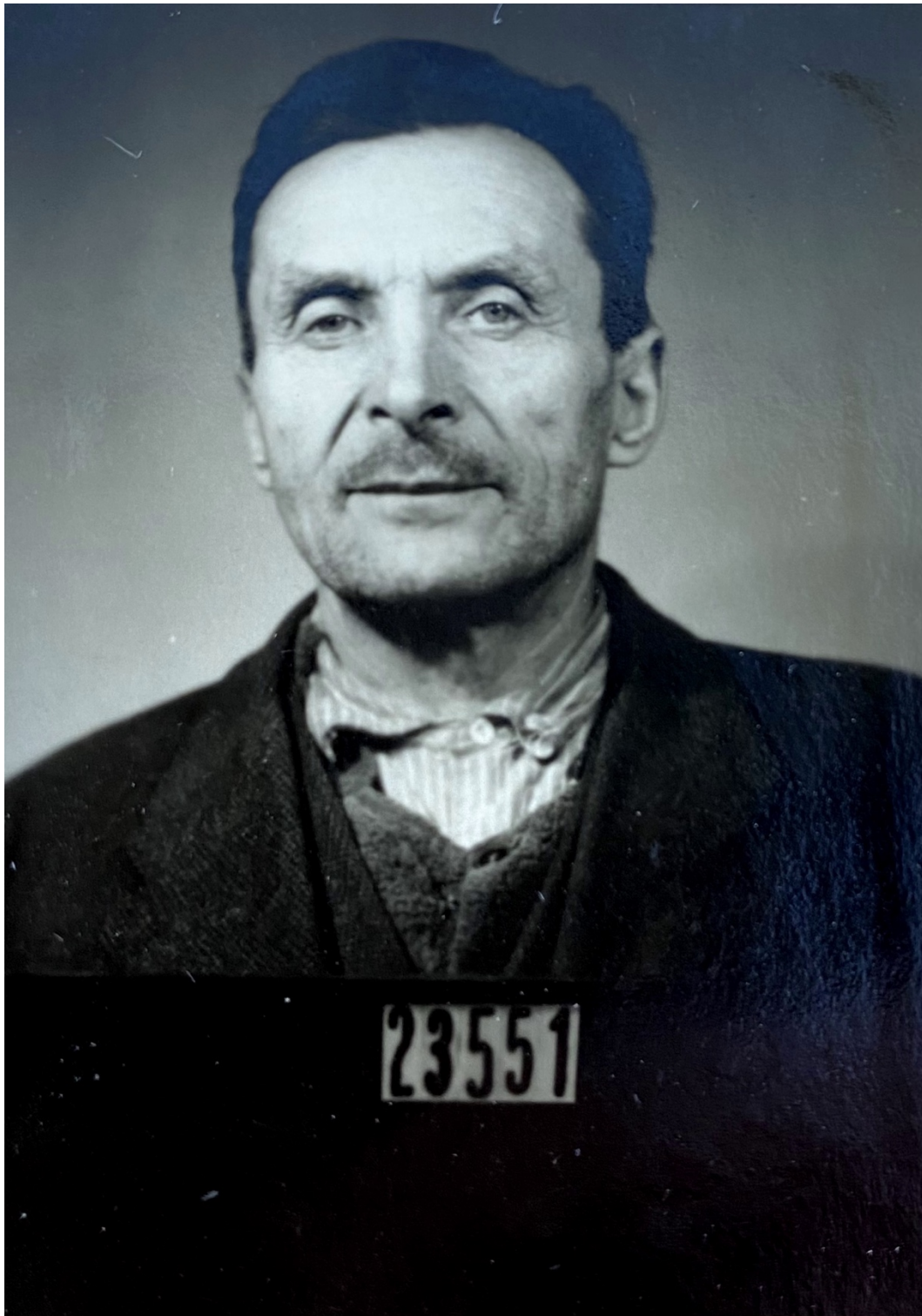
Obrázek 16: Rodina Melichových v období před vysídlením (Zdroj: Rodinný archiv Melichových)

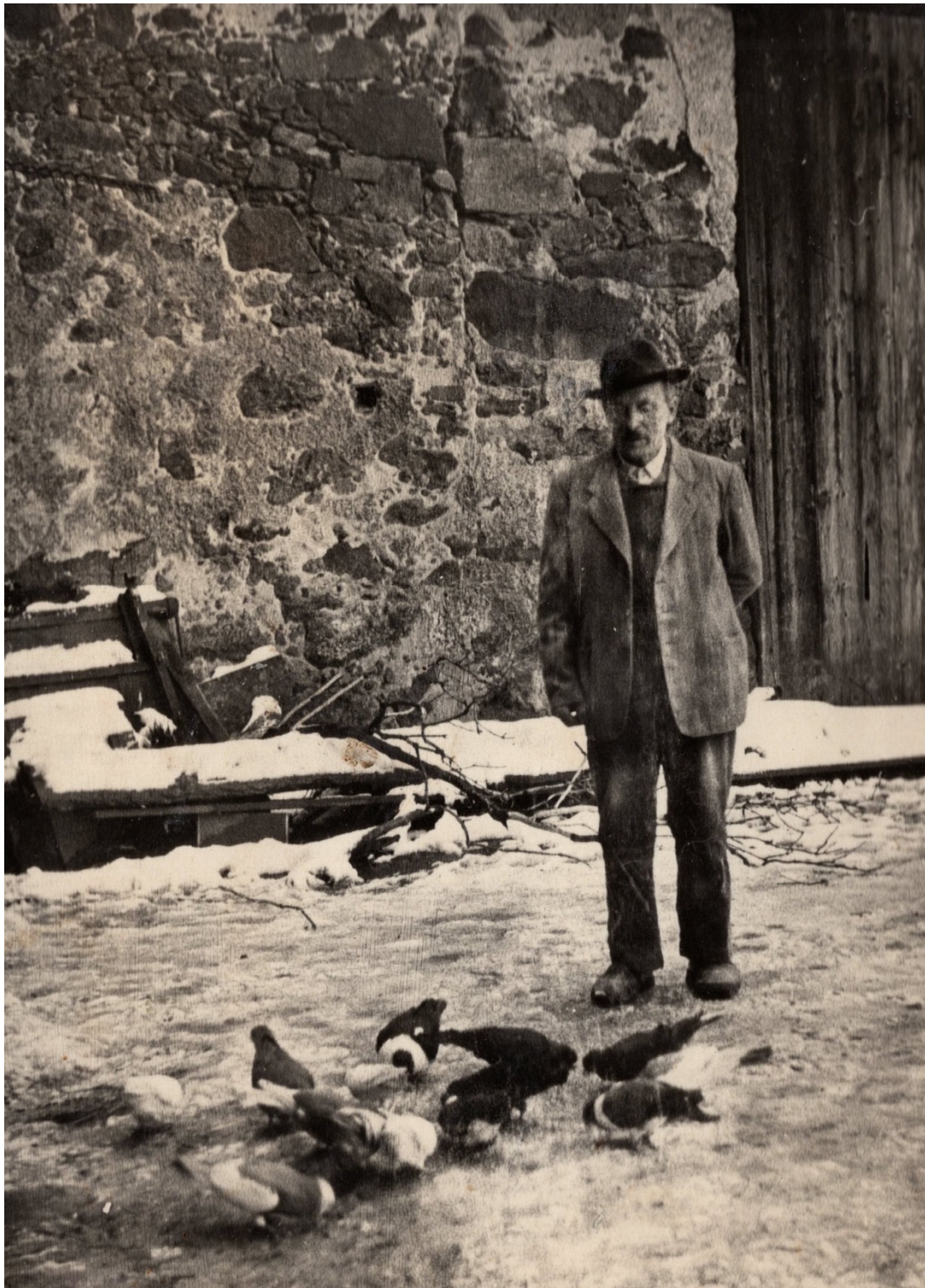
Obrázek 17: Antonín Nečas z obce Ctidružice, který měl být s rodinou vysídlen do obce Kunratice. Nakonec byli přestěhováni v rámci okresu Moravské Budějovice (Zdroj: Národní archiv, fond Správna Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy)

*Obrázek 18: František a Kristína Průchovi z obce Příbraz vysídlení do Bulovky
(Zdroj: Rodinný archiv Průchových)*

Obrázek 19: František Průcha v době výkonu trestu (Zdroj: Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha – osobní spisy)

Obrázek 20: František Průcha po propuštění z vězení v roce 1955 (Zdroj: Rodinný archiv Průchových)

Obrázek 21: Rodina Rerichových z obce Sebechleby vysídlená do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Rerichových)

Obrázek 22: Statek Rerichových v obci Sebechleby (Zdroj: Rodinný archiv Rerichových)

*Obrázek 23: Josef Robovský s dcerou Ludmilou z obce Odřepsy
vysídlení do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)*

Obrázek 24: Augustina Robovská s dětmi na statku v Odřepsech (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 25: Statek Robovských v Odřepsech (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 26: Rodina Senkových z obce Očová vysídlená do Kunratic (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 27: Rodiny Senkových, Jombíkových a Robovských v Kunraticích (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

Obrázek 28: Juraj Senko, Ján Jombík a Josef Robovský v Kunraticích (Zdroj: Rodinný archiv Robovských)

*Obrázek 29: Josef Soukup z obce Opolany vysídlený do Raspenavy
(Zdroj: Rodinný archiv Soukupových)*

*Obrázek 30: Dům v Raspenavě, kam byla rodina Soukupových vysídlena (Zdroj:
Rodinný archiv Soukupových)*

*Obrázek 31: Josef Tomášek z obce Volanice vysídlený do Pekla
(Zdroj: KARPÁŠ, Roman. Raspenava, město na Smědě. Liberec:
KNIHY 555, 2007. S. 126.)*

Obrázek 32: Josef Urbánek z obce Krhov vysídlený do Dolní Oldřiše (Zdroj: Rodinný archiv Urbánkových)

Obrázek 33: Rodina Urbánkových před vysídlením v Krhově (Zdroj: Rodinný archiv Urbánkových)

Obrázek 34: Rodina Váňových ze Skryšova vysídlená do Andělky (Zdroj: Rodinný archiv Váňových)

Obrázek 35: Statek Váňových ve Skryšově (Zdroj: Rodinný archiv Váňových)

*Obrázek 36: František Votava z Ohrazenice
vysídlený do Kunratic (Zdroj: Archiv Milana
Votavy)*

*Obrázek 37: Statek Votavových v Ohrazenici (Zdroj: Archiv Milana
Votavy)*

Obrázek 38: Rodina Votavových v období před vysídlením (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Obrázek 39: František Votava při práci s traktorem (Zdroj: Archiv Milana Votavy)

Příjmení a jméno	Datum narození	Počet přesídlených osob	Odkud	Kam	Den přesídlení
Basář Václav	12. května 1912	5 osob	Újezdec, okres Kralupy nad Vltavou	Andělka, okres Frýdlant	28. května 1953
Binder Emanuel	28. května 1925	5 osob	Jiratice, okres Moravské Budějovice	Dolní Řasnice, okres Frýdlant	10. června 1953
Božik Jan	17. června 1906	7 osob	Dolné Příbelce, okres Modrý Kameň	Arnoltice, okres Frýdlant	16. prosince 1952
Červenka František	23. září 1901	7 osob	Vrbička, okres Podbořany	Kunratice, okres Frýdlant	6. srpna 1953
Dohnal František	30. listopadu 1888	5 osob	Lukov, okres Moravské Budějovice	Kunratice, okres Frýdlant	10. června 1953
Doša Štefan	28. prosince 1888	8 osob	Husiná, okres Fiřakovo	Bulovka, okres Frýdlant	19. prosince 1952
Hanauer Bedřich	14. června 1910	6 osob (původně 7)	Radňov, okres Havlíčkův Brod	Andělka, okres Frýdlant	11. května 1953
Jombík Ján	4. června 1896	5 osob (původně 7)	Hájniky, okres Zvolen	Kunratice, okres Frýdlant	9. ledna 1953
Klepáček Eduard	17. března 1904	4 osoby (původně 5)	Domamil, okres Moravské Budějovice	Dolní Řasnice, okres Frýdlant	6. června 1953
Koch Jindřich	4. července 1924	7 osob	Vysočany, okres Moravské Budějovice	Lázně Libverda, okres Frýdlant	6. června 1953
Koudelka Karel	8. srpna 1913	6 osob	Kamenný Most, okres Kralupy nad Vltavou	Andělka, okres Frýdlant	28. května 1953
Lupták Pavol	13. listopadu 1909	9 osob	Devičie, okres Krupina	Bulovka, okres Frýdlant	18. prosince 1952
Melich Ondřej	13. března 1906	4 osoby (původně 6)	Hyby, okres Liptovský Hrádok	Kunratice, okres Frýdlant	11. prosince 1952
Nečesal Antonín	7. ledna 1913	5 osob	Ctidružice, okres Moravské Budějovice	Kunratice, okres Frýdlant	Zrušeno
Průcha František	10. února 1892	7 osob	Příbraz, okres Jindřichův Hradec	Bulovka, okres Frýdlant	5. prosince 1952
Půlpán Václav	29. července 1905	3 osoby	Komárov, okres Holice	Raspenava, okres Frýdlant	31. března 1953
Rerich Ján	25. listopadu 1909	7 osob	Sebechleby, okres Krupina	Kunratice, okres Frýdlant	19. prosince 1952
Robovský Josef	29. srpna 1902	6 osob	Odřepsy, okres Poděbrady	Kunratice, okres Frýdlant	20. prosince 1952
Řehoř Vojtěch	23. dubna 1900	5 osob	Dolní Bukovsko, okres Týn nad Vltavou	Raspenava, okres Frýdlant	4. června 1953
Senko Juraj	31. listopadu 1912	5 osob	Očová, okres Zvolen	Kunratice, okres Frýdlant	10. prosince 1952
Soukup Josef	10. února 1918	6 osob	Opolany, okres Poděbrady	Raspenava, okres Frýdlant	15. května 1953
Svoboda František	14. července 1901	2 osoby	Jaroměřice nad Rokytnou, okres Moravské Budějovice	Dolní Oldřiš, okres Frýdlant	12. června 1953
Šírek František	12. dubna 1913	4 osoby	Otěvek u Čeřejova, okres Trhové Sviny	Bulovka, okres Frýdlant	22. prosince 1952
Tomášek Josef	5. ledna 1905	3 osoby (původně 5)	Volanice, okres Nový Bydžov	Peklo, okres Frýdlant	28. května 1953
Urbánek Josef	21. listopadu 1903	4 osoby	Krhov, okres Moravské Budějovice	Dolní Oldřiš, okres Frýdlant	16. června 1953
Váňa Václav	13. prosince 1917	6 osob (původně 7)	Skrýšov, okres Pelhřimov	Andělka, okres Frýdlant	28. května 1953
Votava František	27. března 1905	5 osob	Ohrazenice, okres Moravské Budějovice	Kunratice, okres Frýdlant	12. června 1953

Tabulka 1: Přehled přesídlených sedláckých rodin do bývalého okresu Frýdlant